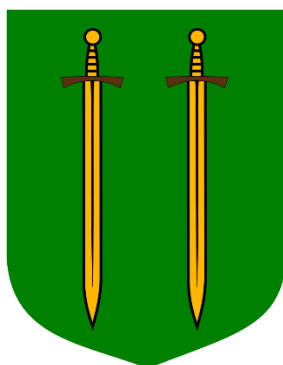

Załącznik do Uchwały Rady Gminy Grunwald
z dnia

PROJEKT DO KONSULTACJI

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO GOSPODARCZEGO GMINY GRUNWALD NA LATA 2016 - 2026

GMINA GRUNWALD

GIERZWAŁD, STYCZEŃ 2016

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	4
ROZDZIAŁ I PRZEBIEG I METODYKA PROCESU PLANOWANIA STRATEGICZNEGO W GMINIE GRUNWALD	6
1.1 Metoda planowania strategicznego	6
1.2 Uczestnicy procesu planowania	8
1.3 Przebieg procesu planowania	9
ROZDZIAŁ II DIAGNOZA GMINY GRUNWALD	10
2.1 Ogólna charakterystyka gminy	10
2.2 Demografia.....	11
2.2.1 Liczba ludności.....	11
2.2.2 Saldo migracji.....	14
2.2.3 Gęstość zaludnienia.....	16
2.2.4 Przyrost naturalny	16
2.2.5 Struktura wieku ekonomicznego mieszkańców	19
2.3 Infrastruktura społeczna	21
2.3.1 Oświata i wychowanie	21
2.3.2 Kultura i czytelnictwo	26
2.3.3 Sport.....	28
2.3.4 Opieka zdrowotna	29
2.3.5 Pomoc społeczna	31
2.3.6 Bezpieczeństwo publiczne	33
2.4 Infrastruktura techniczna i środowisko przyrodnicze	34
2.4.1 Systemy transportowe.....	34
2.4.2 Systemy infrastruktury komunalno-technicznej	35
2.5 Środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe	38
2.5.1 Środowisko przyrodnicze.....	38
2.5.2 Ochrona przyrody i krajobrazu.....	41
2.3.2 Dziedzictwo kulturowe	43
2.6 Gospodarka i rynek pracy	45
2.6.1 Podmioty gospodarcze.....	45
2.6.2 Organizacje pozarządowe	50
2.6.3 Rynek pracy	53
2.6.4 Wykształcenie ludności	55
2.6.5 Bezrobocie	56
2.7 Rolnictwo i obszary wiejskie.....	57
2.8 Turystyka i rekreacja.....	58

Rozdział III Analiza SWOT gminy Grunwald	60
3.1 Silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla gminy Grunwald.....	60
3.2 Analiza SWOT – TOWS.....	64
Rozdział IV Cele strategiczne	68
4.1 Wizja rozwoju gminy Grunwald i cel główny strategii.....	68
4.2 Obszary priorytetowe, cel główny, cele strategiczne	69
ROZDZIAŁ VI MONITORING I EWALUACJA STRATEGII	93
5.1. Uwagi ogólne.....	93
5.2. System wdrażania Strategii Rozwoju	94
ROZDZIAŁ VII SPISY I DEFINICJE.....	99
6.1 Definicje i pojęcia.....	99
6.2 Źródła danych i sposoby udostępniania	103
6.3 Spisy tabel i wykresów	105

Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016-2026 (dalej Strategia) powstała z inicjatywy władz lokalnych, dostrzegających potrzebę uporządkowania kierunków rozwoju gminy i nadania im kompleksowego charakteru. Jest odpowiedzią na zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia.

Z uwagi na wieloaspektowość i wielopodmiotowość Strategii do udziału w jej opracowaniu zaangażowano: przedstawicieli władz lokalnych, radnych gminnych, pracowników Urzędu Gminy, mieszkańców gminy, przedstawicieli jednostek oświatowych, przedsiębiorców, rolników oraz reprezentantów organizacji pozarządowych. Ten swoisty scenariusz przyszłości powstał po to, aby gmina Grunwald mogła korzystać ze swoich atutów oraz wykorzystywać pojawiające się szanse. Strategia stanowi z jednej strony diagnozę stanu obecnego, z drugiej zaś jest usystematyzowanym zbiorem potrzeb i wynikających z nich kierunków działania. Dokument ten ułatwi lokalnym władzom podejmowanie decyzji, co do kierunków rozwoju oraz rozwiązywania problemów społecznych i gospodarczych.

Opracowanie Strategii jest warunkiem koniecznym z uwagi na to, że gmina zamierza ubiegać się o pozabudżetowe środki pomocowe, krajowe i zagraniczne, w tym środki z Unii Europejskiej. Przesłanką dla opracowania Strategii jest potrzeba przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru przynależnego do jednostki samorządu terytorialnego. Wdrożenia zapisów strategii ma się także przyczynić do wzrostu poziomu życia, zaktywizować społeczność lokalną do realizacji inicjatyw oddolnych oraz zwiększyć jej poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania.

Opracowanie dokumentu pozytywnie wpłynie na planowanie rozwoju gminy Grunwald, jak również ułatwi codzienną działalność i podejmowanie decyzji przez władze samorządowe. Strategia stanowi ponadto cenne źródło informacji dla potencjalnych inwestorów o przyjętych i zakładanych przez gminę kierunkach rozwoju.

Strategię można podzielić na dwie główne części: **diagnostyczną i planistyczną**. Przy tworzeniu strategii punktem odniesienia musi być diagnoza (charakterystyka aktualnego stanu), polegająca na gromadzeniu informacji i ich analizie. Pozwala to na ogólną ocenę status quo i wartościowanie czynników determinujących rozwój.

Wyznaczone zostają w ten sposób obszary rozwoju gminy Grunwald gdzie należy szukać rozwiązania problemów wcześniej zidentyfikowanych. Diagnozę kończy analiza SWOT, łącząc tę część Strategii z częścią planistyczną. Identyfikuje ona mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Zjawiska ograniczające możliwość rozwoju gminy Grunwald to **słabe strony**. Obszary, w których podejmowane działania są skuteczne, przynoszą zamierzone efekty to **mocne strony** (są to obszary, na które wpływ ma sama gmina). Natomiast **szanse** to obszary mogące wspierać działania jednostki samorządu terytorialnego, ale nie ma ona nie bezpośredniego wpływu. **Zagrożenia** to zjawiska, które mogą mieć niekorzystny wpływ na gminę i wynikają z warunków zewnętrznych.

Drugą częścią dokumentu Strategii jest **planowanie strategiczne**.

Wizja rozwoju określa obraz gminy w perspektywie dziesięciu lat – horyzont czasowy wyznaczony w procesie planowania strategicznego.

Cel główny stanowi połączenie wszystkich celów strategicznych w jeden ogólny cel, a jego osiągnięcie wymaga realizacji poszczególnych zadań ujętych w Strategii.

Obszary strategiczne zostają zakreślone w głównym obszarze wizji. Są to obszary, na których koncentrować się będą przyszłe działania gminy.

Cele strategiczne stanowią cel najwyższego rzędu w określający główne kierunki rozwoju, które mają prowadzić do stanu planowanego do osiągnięcia.

Cele operacyjne stanowią cele podporządkowane celom strategicznym wskazujący uszczegółowienie dla planowanych działania i wskazań obszarów interwencji.

Strategia jest podstawą do opracowania krótkoterminowych programów rozwoju społecznego i gospodarczego. Przedstawiony dokument w części diagnostycznej opracowany został w oparciu o opracowania zewnętrzne i materiały dostarczone przez gminę Grunwald min.: dokumenty określające kierunki rozwoju przestrzennego gminy, informacje od jednostek organizacyjnych gminy, dane własne Urzędu Gminy Grunwald, dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, programy i strategie rozwoju szczebla regionalnego, krajowego oraz UE.

Okres realizacji strategii to lata 2016 - 2026. Warunkiem koniecznym do aktywnej realizacji Strategii jest jej bieżące monitorowanie. Umożliwia ono sprawdzenie czy Strategia jest realizowana prawidłowo i czy założenia, na których się opiera nie uległy zmianie.

ROZDZIAŁ I PRZEBIEG I METODYKA PROCESU PLANOWANIA STRATEGICZNEGO W GMINIE GRUNWALD

1.1 Metoda planowania strategicznego

Prace nad dokumentem rozpoczęły się na podstawie Uchwały Nr XIII/75/2015 Rady Gminy Grunwald z dnia 30 września 2015 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2015 - 2025.

Zgodnie z uzasadnieniem do w/w uchwały Zarządzeniem nr 50 z dnia 19.10.2015 r. Wójta Gminy Grunwald powołane zostały następujące zespoły:

ZESPÓŁ STRATEGICZNY, którego zadaniem było zapewnienie konsensusu wokół strategicznych rozstrzygnięć zawartych w dokumencie Strategii, zatwierdzenie projektu Strategii do konsultacji społecznych oraz projektu Strategii po przeprowadzonych konsultacjach społecznych. Skład ZESPÓŁU STRATEGICZNEGO stanowili:

1. Waldemar Szydlik - Sekretarz Gminy Grunwald,
2. Urszula Borkowska - Skarbnik Gminy Grunwald,
3. Artur Wilczek - Kierownik RGGiOŚ,
4. Agnieszka Skorupska - Kierownik GOPS,
5. Józef Podolak - Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Gierwałdzie.

ZESPÓŁ MERYTORYCZNO - REDAKCYJNY, którego zadaniem było przygotowanie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, analiza zgodności i kompletności Strategii z dokumentami obowiązującymi na poziomie regionalnym, krajowym i unijnym oraz redakcyjne opracowanie końcowego dokumentu Strategii. Skład ZESPÓŁU MERYTORYCZNO - REDAKCYJNEGO stanowili:

1. Waldemar Szydlik - Przewodniczący Zespołu,
2. Artur Wilczek - Członek Zespołu,
3. Joanna Leszczyńska - Członek Zespołu,
4. Zbigniew Borecki - Członek Zespołu,
5. Alina Szymańska - Członek Zespołu.

Na etapie prac strategicznych wykorzystano analizę SWOT/TOWS. Jest to kompleksowa metoda analizy strategicznej, która uwzględnia zarówno badanie czynników wewnętrznych, jak i badanie otoczenia zewnętrznego. Polega na identyfikacji kluczowych atutów i słabości oraz na skonfrontowaniu ich z aktualnymi i przyszłymi szansami i zagrożeniami. SWOT/TOWS potraktowano nie tylko, jako jedną z metod analizy strategicznej, ale także, jako koncepcję formułowania kompleksowej wizji rozwoju gminy Grunwald. Zastosowana metoda jest sposobem organizowania faktów, umożliwiającym zrozumienie danych i dostrzeżenie wynikających z nich konsekwencji.

Na podstawie przygotowanej diagnozy sytuacji społeczno – gospodarczej gminy Grunwald członkowie ZESPOŁU PLANUJĄCEGO pracowali w ramach warsztatów strategicznych. Całością dyskusji podczas warsztatów kierował zewnętrzny moderator. Pierwsze warsztaty dotyczyły wypracowania analizy SWOT/TOWS, kolejne wypracowania celów rozwoju gminy Grunwald.

Zastosowana metoda opracowania jest zgodna z zasadą programowania Unii Europejskiej oraz krajowych instytucji wspierających rozwój samorządów terytorialnych. Istotą tej metody jest właściwy dobór ZESPOŁU PLANUJĄCEGO oraz badanie potencjału rozwojowego przeprowadzone na etapie diagnozy stanu obecnego.

Strategia zakłada wiarygodność i prawdopodobieństwo realizacji nakreślonych celów, jako niesprzecznych z założeniami polityki kraju i regionu. Przeanalizowano też, bazując na dokumentach opracowanych przez administrację samorządową oraz innych opracowaniach studialnych, zależności lokalne wynikające odziaływania gmin sąsiednich względem gminy Grunwald.

Planowanie strategiczne w układach terytorialnych ma charakter niedomknięty. Ciągłość tego rodzaju planowania polega na systematycznym redagowaniu ustaleń i korekcie kierunków rozwoju w odpowiedzi na zmiany wszelkich istotnych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Ciągłość planowania strategicznego i zmienność jego uwarunkowań nie oznacza narażania dokumentów planistycznych i odpowiadających im działań na nieaktualność. Planowanie strategiczne zachowuje cechę elastyczności zarówno wobec zmieniających się uwarunkowań, jak też wobec wzrostu stopnia ich rozpoznania i oceny. Strategia, jako zoperacjonalizowana idea określająca uporządkowany układ działań zmierzających do osiągnięcia określonych preferencji wyrażonych w celach uwzględniających rzeczywisty stan gospodarki danego obszaru i warunki życia jego mieszkańców, a także aspiracje w tym zakresie.

Przedmiotem oddzielnych uchwał powinny być znaczące przedsięwzięcia gospodarcze i organizacyjno-instytucjonalne, jakie wynikają z planowania strategicznego do realizacji lub rozpoczęcia wdrażania w danym czasie. Cały dokument strategii powinien być traktowany, jako załącznik (podstawa merytoryczna) do uchwał uzasadniający ich celowość i poprawność.

1.2 Uczestnicy procesu planowania

W proces planowania strategicznego władze samorządowe gminy Grunwald zaangażowały lokalnych liderów tworząc ZESPOŁU PLANUJĄCY. W zorganizowanych warsztatach strategicznych uczestniczyli przedstawiciele trzech sektorów:

1. Sektor publiczny - reprezentowany przez:

- władze samorządowe (Wójta, Sekretarza Gminy, Radnych Rady Gminy Grunwald),
- przedstawicieli jednostek podległych (pracowników: Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Gminnego Ośrodka Kultury, placówek oświatowych),
- Sołtysów i przedstawicieli Rad Sołeckich,
- przedstawicieli innych instytucji działających na terenie gminy.

2. Sektor gospodarczy - reprezentowany przez:

- osoby prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy, w tym: mikro i mali przedsiębiorcy,
- rolników prowadzących działalność rolną na terenie gminy.

3. Sektor społeczny - reprezentowany przez:

- organizacje pozarządowe (Ochotniczą Straż Pożarną, lokalne stowarzyszenia oraz grupy nieformalne), zainteresowanych mieszkańców gminy.

Udział przedstawicieli trzech sektorów w opracowaniu Strategii ma ogromne znaczenie z uwagi na konieczność włączania i angażowania społeczności lokalnej w rozwój gminy. Pozwala także opracować dokument strategiczny, w którym zadania ujęte do realizacji na najbliższe lata będą wynikały z potrzeb zgłoszonych przez różnorodne środowiska. Podczas pierwszych warsztatów strategicznych wypracowana została analiza SWOT gminy Grunwald. Podczas drugich warsztatów strategicznych wypracowane zostały cele rozwoju. W procesy planowania strategicznego zaangażowane były również osoby z zewnątrz, czyli tzw. moderatorzy.

1.3 Przebieg procesu planowania

KONSULTACJE Z WŁADZAMI GMINY (grudzień 2015 r.):

- podjęcie przez władze samorządowe decyzji o wyborze moderatora dokumentu,
- ustalenie sposobu i zakresu prac nad opracowaniem strategii,
- ustalenie harmonogramu prac, w tym liczby warsztatów strategicznych,
- wytypowanie przedstawicieli Urzędu i firmy doradczej odpowiedzialnych za pracę nad strategią.

OPRACOWANIE DIAGNOZY GMINY GRUNWALD (grudzień 2015 r.):

- zebranie danych o gminie z dostępnych źródeł: danych Urzędu Gminy oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Urzędu Statystycznego w Olsztynie, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody, Starostwa Powiatowego w Ostródzie itp.,
- opracowanie raportu diagnozującego gminę,
- konfrontacja i uzupełnienie informacji zawartych w raporcie z danymi statystycznymi oficjalnym i innymi opracowaniami branżowymi, jakie przygotowano dla powiatu ostródzkiego oraz województwa warmińsko-mazurskiego,
- opracowanie diagnozy gminy Grunwald.

PRZEPROWADZENIE I WARSZTATU STRATEGICZNEGO (grudzień 2015 r.):

- prezentacja diagnozy gminy Grunwald,
- omówienie zasad i sposobu opracowania analizy SWOT,
- wypracowanie przez uczestników warsztatów mocnych i słabych stron (czynników wewnętrznych) gminy,
- określenie przez lokalnych liderów szans i zagrożeń dla rozwoju gminy (czynników zewnętrznych).

PRZEPROWADZENIE II WARSZTATU STRATEGICZNEGO (styczeń 2016 r.):

- przedstawienie wypracowanej na I warsztatach analizy SWOT,
- omówienie sposobu wyznaczania celów rozwojowych gminy oraz zadań do realizacji w ramach obszarów priorytetowych - wypracowanie zadań strategicznych w ramach 5 obszarów priorytetowych.

KONSULTACJE Z WŁADZAMI GMINY (grudzień 2015 – styczeń 2016 r.):

- przedstawienie władzom gminy wyników prac strategicznych,
- określenie harmonogramu realizacji zadań ujętych w dokumencie,
- weryfikacja zapisów Strategii,
- akceptacja Strategii - podjęcie decyzji o poddaniu jej konsultacjom społecznym.

Opracowujący niniejszy dokument pragną serdecznie podziękować władzom Gminy, mieszkańcom i instytucjom za współpracę, przekazaną wiedzę i informacje oraz wielką życzliwość i chęć współuczestnictwa w sporządzeniu Strategii. Autorzy mają nadzieję pełnej realizacji zamierzeń ujętych w Strategii i życzą wielu sukcesów na niwie gospodarczej i społecznej w celu podniesienia poziomu życia mieszkańców gminy Grunwald.

ROZDZIAŁ II DIAGNOZA GMINY GRUNWALD

2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Grunwald położona jest w powiecie ostródzkim w środkowej części województwa warmińsko - mazurskiego. Graniczy z gminami: Ostróda, Dąbrówno, Olsztynek i Kozłowo.

W 2015 roku w gminie mieszkało 5675 osób, z czego w głównym ośrodku jednostki samorządowej - wsi Gierzwałd ok. 14 % ludności gminy. Cechą charakterystyczną gminy jest to, że we wsi Gierzwałd oraz 7 miejscowościach o liczbie mieszkańców od 310 do 484 (Zybułtowo, Dylewo, Grunwald, Stębark, Mielno, Frygnowo i Rychnowo) zamieszkiwało 60 % ludności gminy. Świadczy to o znacznej koncentracji sieci osadniczej.

Powierzchnia ogólna gminy wynosi 17 990 ha, z czego użytki rolne stanowią aż 71,1 % (przeciętnie w województwie warmińsko-mazurskim 54,5 %). Tak duży udział użytków rolnych świadczy o rolniczym charakterze gminy.

Teren gminy odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi. Pozostaje to w związku z urozmaiconą rzeźbą terenu, dużą liczbą jezior (największe jeziora to: Tymawskie, Lubień, Mielno, Wielki i Mały Omin), rozwiniętą siecią rzek (Drwęca i Grabczka z malowniczymi dolinami), interesującą i bogatą w gatunki florą i fauną. Ważnym składnikiem szaty roślinnej są obszary leśne, zajmujące 21,1 % powierzchni gminy. Są one ostoją rzadkich gatunków roślinnych, a także chronionej awifauny i innych gatunków zwierzęcych.

W dotychczasowym rozwoju gminy głównymi funkcjami gospodarczymi były: rolnictwo i turystyka. Niewielkie zakłady produkcyjne zlokalizowane były głównie w miejscowości Gierzwałd oraz we wsiach: Frygnowo, Stębark, Rychnowo, Grunwald.

Powiązanie gminy z regionem i krajem zabezpiecza droga krajowa ekspresowa nr 7 oraz drogi wojewódzkie nr 537 Lubawa - Pawłowo i nr 542 Rychnowo - Działdowo (nadrzędny układ komunikacyjny stanowi potencjalnym elementem dynamizującym rozwój gospodarczy gminy).

Południową część gminy stanowi obszar, na którym urządzenia obsługi ludności rozmieszczone są w trzech głównych ośrodkach: Stębark, Mielno i Frygnowo oraz z mniejszą ilością urządzeń usługowych we wsiach Grunwald i Łodwigowo. Jest to obszar znacznie intensywniej nasycony usługami niż pozostała część gminy. Na terenie tej części jednostki samorządowej zlokalizowane jest muzeum w Stebarku i Teren Pól Grunwaldzkich. Usługi te posiadają ponadregionalny zasięg oddziaływania i stanowią czynnik aktywizujący cały obszar gminy.

Północna część, z ośrodkiem obsługi gminy wsią Gierzwałd wyposażoną w urządzenia obsługi o zasięgu gminnym, posiada jako ośrodki pomocnicze dwie wsie Szczepankowo i Dylewo. Mniejszą ilość usług posiadają wsie Rychnowo i Kiersztanowo.

2.2 Demografia

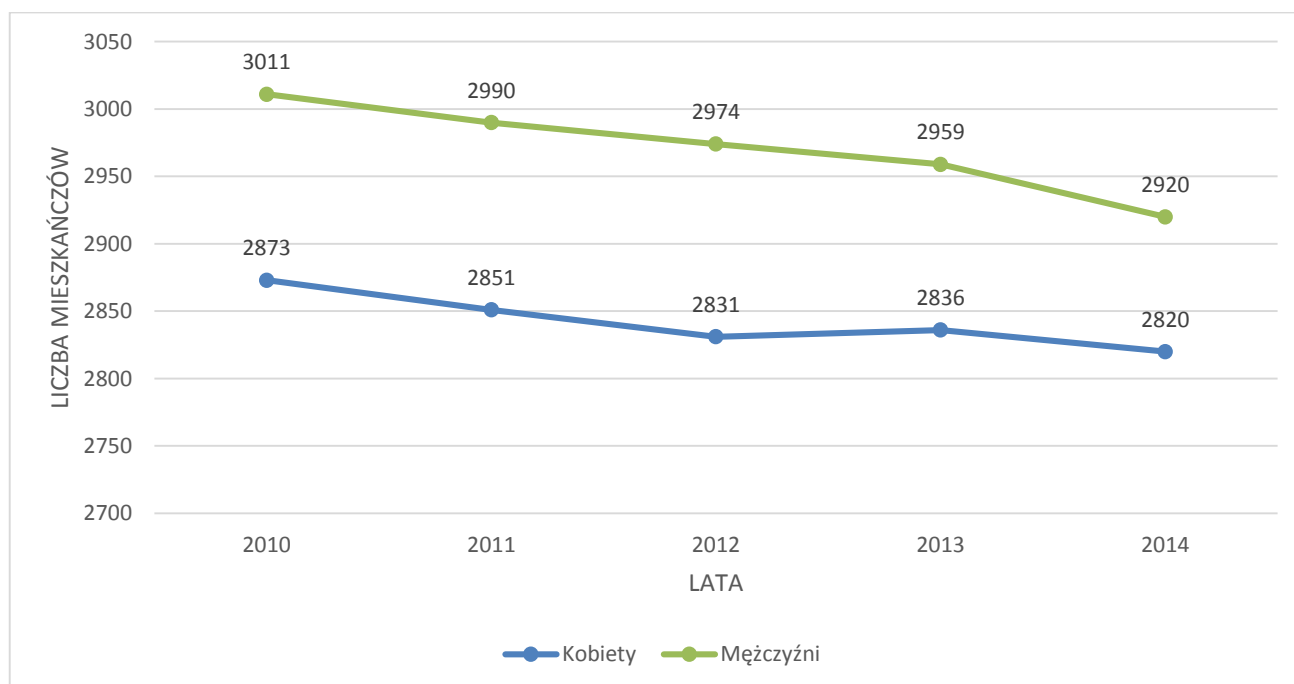
2.2.1 Liczba ludności

Według danych z Urzędu Gminy Grunwald z dnia 31 grudnia 2015 roku w gminie zamieszkiwało 5675 osób, co stanowi 5,4 % ogółu ludności powiatu ostródzkiego. W latach 2010 - 2014 liczba mieszkańców uległa zmniejszeniu o 2,45 % (spadek liczby mieszkańców jest prawdopodobnie większy niż wynikający z oficjalnych rejestrów). Przyczyną zaistniałej sytuacji jest ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. We wskazanym okresie przyrost naturalny dla gminy Grunwald był dodatni.

Tabela 1. Ludność gminy Grunwald w latach 2010 - 2014¹.

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Kobiety	2873	2851	2831	2836	2820
Mężczyźni	3011	2990	2974	2959	2920
Ogółem	5884	5841	5778	5795	5740

Wykres 1. Ludność gminy Grunwald w latach 2010 - 2014².

Dokonując analizy ważne jest odniesienie się do wartości danej zmiennej demograficznej na wyższym poziomie agregacji, tak aby była możliwa ocena relatywnej zmiany. W analogicznym okresie, między 2010 a 2014 rokiem, ludność Polski odnotowała spadek rzędu 0,12 % a ludność województwa warmińsko-

¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

² Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

mazurskiego rządu 0,68 % (liczba mieszkańców powiatu ostródzkiego zmniejszyła się o 1,02 %). Jak wynika z zaprezentowanych danych dynamika zmian liczebności mieszkańców gminy Grunwald jest niekorzystna na tle zmian liczebności zarówno całego kraju jak i województwa warmińsko-mazurskiego oraz powiatu ostródzkiego. Jednak ze względu na definicyjnie wiejski charakter gminy Grunwald adekwatniejsze jest porównanie dynamiki zmian liczebności ludności mieszkającej poza miastami. Dla Polski wzrost liczby mieszkańców wsi w latach 2010 - 2014 wyniósł 0,99 %, a w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego 0,10 %. Na obszarach wiejskich powiatu ostródzkiego liczba ludności zmniejszyła się o 0,77 %. Jak widać z powyższych danych spadek liczby mieszkańców na obszarze gminy Grunwald stanowi zjawisko mocno zaznaczone i przybiera formę stałej tendencji. Dokładne dane liczbowe przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Liczba ludności w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym³.

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	Zmiana
Polska	38529866	38538447	38533299	38495659	38483957	-0,12%
Polska (wieś)	15113361	15152619	15197010	15237750	15262250	0,99%
Woj. war.-maz.	1453782	1452596	1450697	1446915	1443967	-0,68%
Woj. war.-maz. (wieś)	589121	590202	590460	589562	589702	0,10%
Powiat ostródzki	107543	107385	107178	106727	106442	-1,02%
Powiat ostródzki (wieś)	53720	53606	53581	53319	53307	-0,77%
Gmina Grunwald	5884	5841	5778	5795	5740	-2,45%

Wykres 2. Procentowa zmiana liczby ludności w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji⁴.

³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

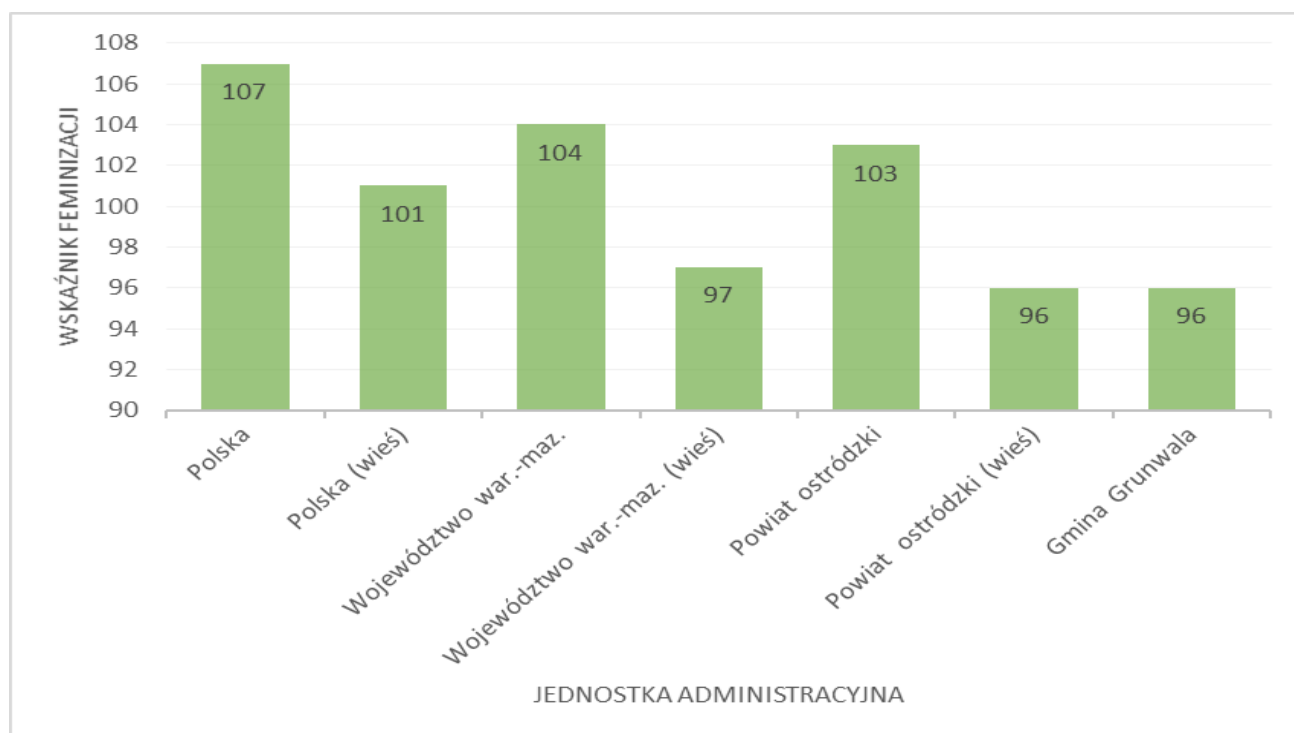

Na przestrzeni lat 2010-2014 zmianie uległ współczynnik feminizacji na terenie gminy Grunwald. W 2010 roku na 100 mężczyzn przypadało 95 kobiet, a w 2014 roku 96. Tendencja ta jest odwrotna względem całego regionu i tożsama z występującą na obszarze powiatu ostródzkiego. Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wskaźnik ten we wskazanym okresie czasu zmniejszył się z 105 do 104, a na obszarach wiejskich z 98 do 97. Zagregowane dane liczbowe w tym zakresie tematycznym, w podziale na poszczególne lata, przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Współczynnik feminizacji w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym⁵.

	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	107	107	107	107	107
Polska (wieś)	101	101	101	101	101
Woj. war.-maz.	105	104	104	104	104
Woj. war.-maz. (wieś)	98	97	97	97	97
Powiat ostródzki	102	103	103	103	103
Powiat ostródzki (wieś)	96	96	96	96	96
Gmina Grunwald	95	95	95	96	96

Wykres 3. Współczynnik feminizacji w 2014 roku dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym⁶.

⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

2.2.2 Saldo migracji

Saldo migracji stanowi różnicę między napływem i odpływem wędrownym. Napływ i odpływ migracyjny (wędrowny) jest to ogół osób przybywających (napływ) lub wyjeżdżających (odpływ) na stałe w badanym okresie na określonym terenie (jednostce administracyjnej). Odnotowane saldo migracji w ruchu wewnętrznym dla gminy Grunwald jest zdecydowanie wyższe niż saldo migracji w ruchu zagranicznym. Z uwagi jednak na znikome zgłaszanie migracji zagranicznych realne wskaźniki w tym zakresie są trudne do oszacowania. Z pewnością jednak kształtują się na znacznie wyższym poziomie niż oficjalnie odnotowane. W analizowanym okresie liczba wymeldowań w ruchu wewnętrznym utrzymywała się na stałym wysokim poziomie i znacznie przewyższała liczbę zameldowań. Świadczyć to może o malejącej atrakcyjności zamieszkania gminy Grunwald.

Tabela 4. Migracje na pobyt stały w gminie Grunwald wg typu, kierunku i płci migrantów (migracje wewnętrzne i zagraniczne) w latach 2010-2014⁷.

		2010	2011	2012	2013	2014
Zameldowania w ruchu wewnętrznym						
Ogółem	osoba	48	53	40	34	38
Mężczyźni	osoba	27	26	19	14	14
Kobiety	osoba	21	27	21	20	24
Zameldowania z zagranicy						
Ogółem	osoba	2	1	0	1	0
Mężczyźni	osoba	1	0	0	0	0
Kobiety	osoba	1	1	0	1	0
Wymeldowania w ruchu wewnętrznym						
Ogółem	osoba	95	89	78	101	78
Mężczyźni	osoba	45	44	40	46	41
Kobiety	osoba	50	45	38	55	37
Wymeldowania za granicę						
Ogółem	osoba	1	0	0	6	1
Mężczyźni	osoba	1	0	0	4	0
Kobiety	osoba	0	0	0	2	1
Saldo migracji wewnętrznych						
Ogółem	osoba	-47	-36	-38	-67	-40
Mężczyźni	osoba	-18	-18	-21	-32	-27
Kobiety	osoba	-29	-18	-17	-35	-13

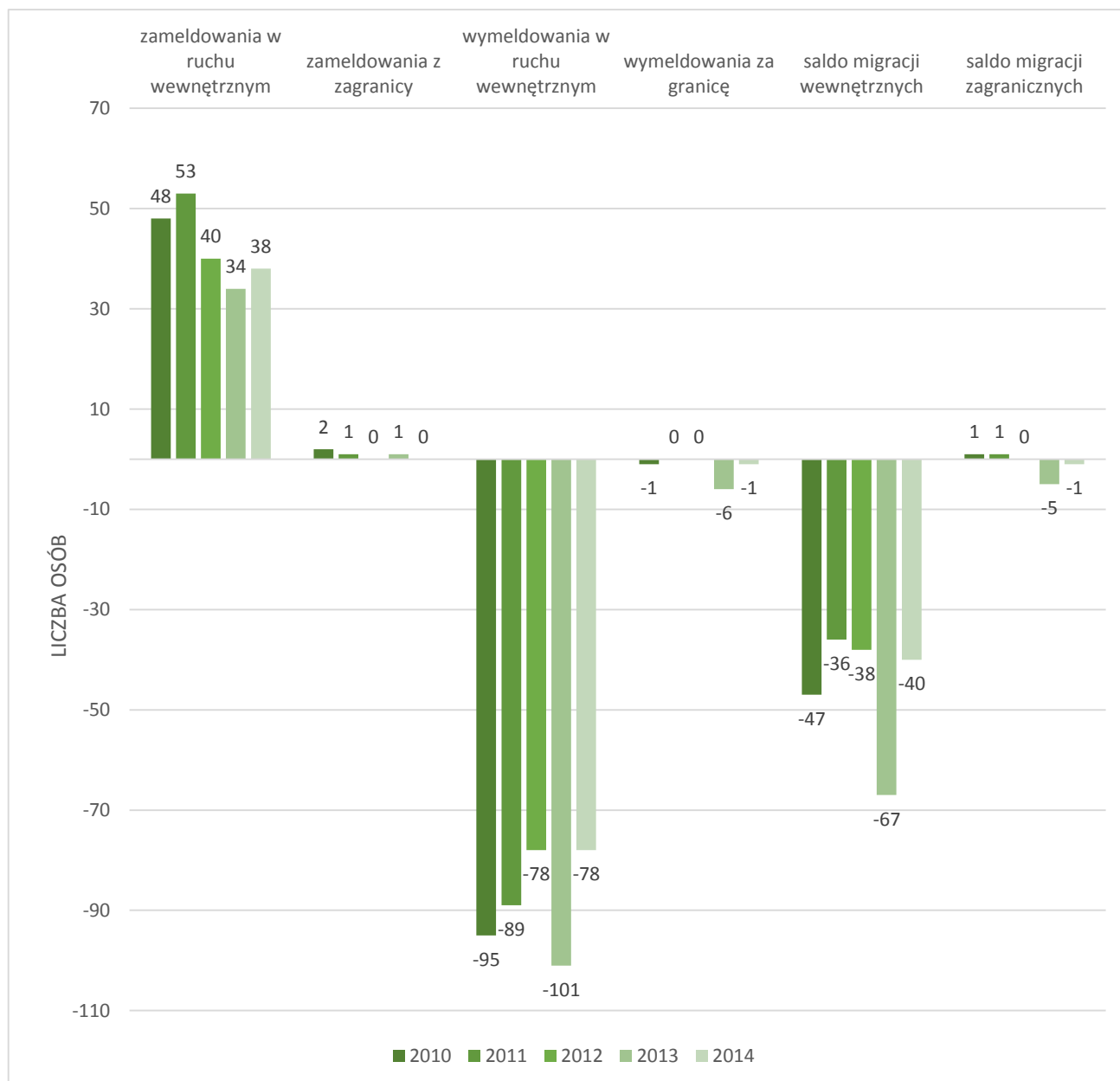
⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Saldo migracji zagranicznych

Ogółem	osoba	1	1	0	-5	-1
Mężczyźni	osoba	0	0	0	-4	0
Kobiety	osoba	1	1	0	-1	-1

Wykres 4. Migracje na pobyt stały w gminie Grunwald wg typu, kierunku (migracje wewnętrzne i zagraniczne) w latach 2010-2014⁸.

Zjawisko migracji charakteryzuje się szczególnie niekorzystnym obrazem ze względu na strukturę wiekową osób opuszczających gminę Grunwald. Wyjazdy dotyczą głównie osób w wieku produkcyjnym do 45 roku życia.

⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

2.2.3 Gęstość zaludnienia

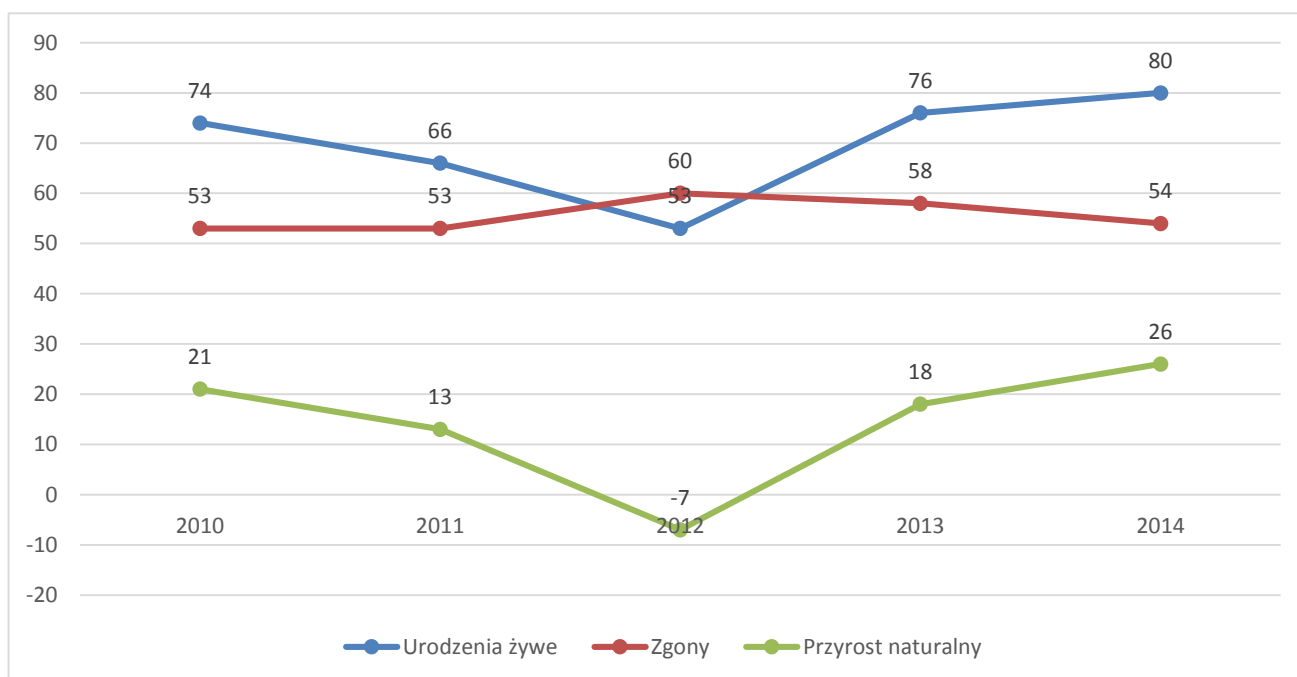
Wskaźnik gęstości zaludnienia dla gminy Grunwald pod koniec 2014 roku wyniósł 32 osób na kilometr kwadratowy i był większy od gęstości zaludnienia na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (25 os./kilometr kwadratowy), ale jednocześnie znacząco niższy od wskaźnika gęstości zaludnienia obszarów wiejskich całej Polski (52 os./ kilometr kwadratowy). Gęstość zaludnienia obszaru gminy Grunwald nie zmieniła się między 2010 a 2014 rokiem. Dla porównania gęstość zaludnienia obszarów wiejskich całego kraju i obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego zwiększyła się w tym okresie o 1 osobę na kilometr kwadratowy. Większą wartość tego wskaźnika należy wiązać paradoksalnie z intensyfikacją procesów urbanizacyjnych, jakie zachodzą w ostatnich latach w Polsce, co jest prawidłowością rozwoju cywilizacyjnego kultury europejskiej. Polegają one nie tylko na zwiększaniu się liczby mieszkańców największych miast, ale również na zmianie charakteru obszarów wiejskich. Coraz więcej mieszkańców aglomeracji wyprowadza się poza miasto, jednak pozostają wciąż w związku funkcjonalnym z nim poprzez sferę pracy i sposobu spędzania czasu wolnego. Wieś w ten sposób traci swój dotychczasowy agrarny charakter, z charakterystyczną luźną zabudową, a zyskuje charakter przedmieść. Zjawisko to najczęściej można obserwować w otoczeniu dużych ośrodków miejskich. Gmina Grunwald ze względu na znaczne oddalenie od dużych miast nie przybiera cech wiejsko-miejskiego kontinuum. Napływ ludności z obszarów dużych ośrodków miejskich nie jest zjawiskiem zauważalnym.

2.2.4 Przyrost naturalny

Wskaźniki dla przyrostu naturalnego na obszarze gminy Grunwald zmieniały się dynamicznie w badanym okresie od poziomu -7 w 2012 roku do poziomu + 26 w 2014 roku. Należy zauważyć, że duża dynamika zmian wynika z wahań zaobserwowanych wśród mężczyzn. Powodowane jest to dużo większą liczbą zgonów wśród mężczyzn, przy porównywalnej liczbie urodzeń obu płci (za wyjątkiem roku 2010 gdzie urodziło się znacznie więcej chłopców niż dziewczynek). Przyczyn nadumieralności mężczyzn można upatrywać w fakcie, że znacznie częściej niż kobiety ulegają oni chorobom układu krążenia, chorobom nowotworowym oraz wypadkom, zatruciom i urazom. Jednym z ważnych powodów jest nałogowe palenie tytoniu i nadużywanie alkoholu. Zarówno rak płuca (wywołany paleniem tytoniu), jak i marskość wątroby (jako skutek nadużywania alkoholu) powodują znaczną umieralność mężczyzn nad umieralnością kobiet. Do tego dochodzą inne zmienne związane ze stylem życia takie jak troska o właściwe odżywianie, aktywność fizyczna i rekreacja, aktywność w poszukiwaniu opieki medycznej czy warunki pracy.

Tabela 5. Przyrost naturalny w gminie Grunwald w latach w latach 2010-2014⁹.

	2010	2011	2012	2013	2014
Urodzenia żywe					
Ogółem	74	66	53	76	80
Mężczyźni	45	35	28	39	42
Kobiety	29	31	25	37	38
Zgony					
Ogółem	53	53	60	58	54
Mężczyźni	25	35	35	33	29
Kobiety	28	18	25	25	25
Przyrost naturalny					
Ogółem	21	13	-7	18	26
Mężczyźni	20	0	-7	6	13
Kobiety	1	13	0	12	13

Wykres 5. Przyrost naturalny w gminie Grunwald w latach w latach 2010-2014¹⁰.

Aby można było porównać przyrost naturalny do wyższych poziomów agregacji, konieczne jest posłużenie się wskaźnikiem przyrostu naturalnego na 1000 osób. Wskaźnik ten na obszarze gminy Grunwald w badanym okresie uległ zwiększeniu z poziomu 3,6 w 2010 roku do poziomu 4,5 w 2014 roku (w trakcie badanego pięcioletniego okresu jedynie w roku 2012 wskaźnik przyrostu naturalnego przyjął saldu ujemne).

⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

¹⁰ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

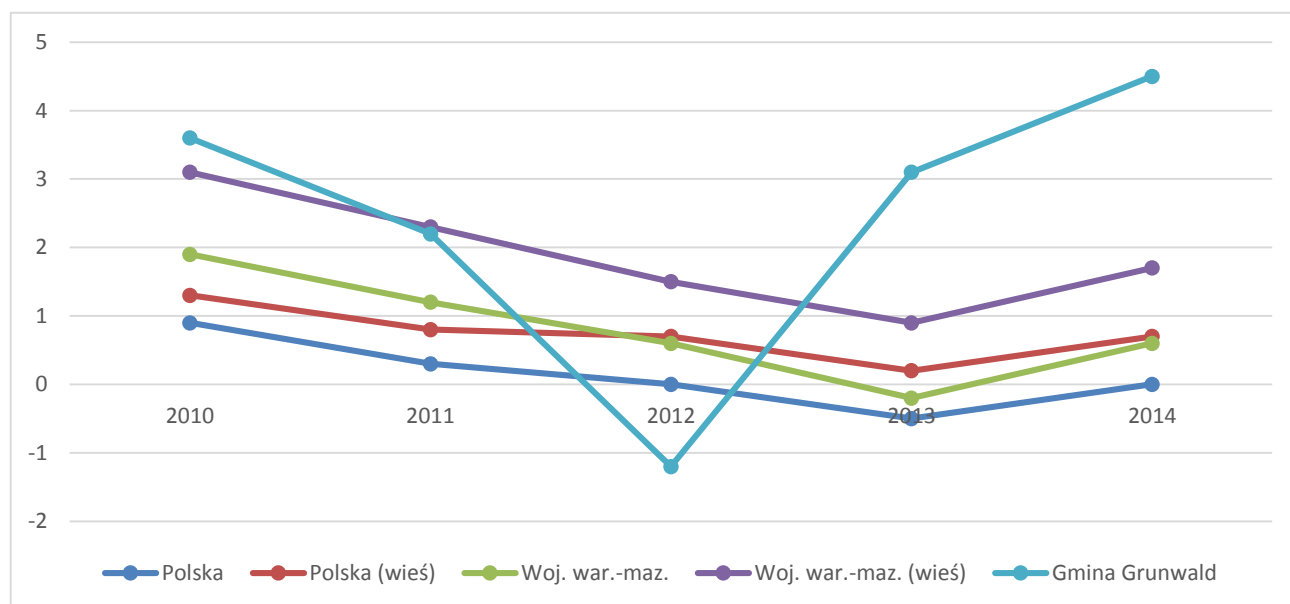

Dla porównania w tym samym okresie wskaźnik ten dla całego kraju zmalał z poziomu 0,9 do wartości 0,0. Na terenach wiejskich spadek był nieco mniejszy z poziomu 1,3 do poziomu 0,7. Większy spadek odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim z poziomu 1,9 do wartości 0,6, a na terenach wiejskich regionu z poziomu 3,1 do poziomu 1,7. Należy zauważyć, że wskaźnika przyrostu naturalnego dla obszaru gminy Grunwald jest znacząco wyższy od wskaźników referencyjnych obliczonych zarówno dla całego kraju jak i regionu. Powodowane jest to relatywnie wysoką liczbą urodzeń i wskazuje na potrzebę realizacji polityki prorodzinnej. Szczegółowe dane zawiera niżej przedstawiona tabela i wykres.

Tabela 6. Przyrost naturalny na 1000 osób w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji¹¹.

	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	0,9	0,3	0,0	-0,5	0,0
Polska (wieś)	1,3	0,8	0,7	0,2	0,7
Woj. war.-maz.	1,9	1,2	0,6	-0,2	0,6
Woj. war.-maz. (wieś)	3,1	2,3	1,5	0,9	1,7
Gmina Grunwald	3,6	2,2	-1,2	3,1	4,5

Wykres 6. Przyrost naturalny na 1000 osób w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji¹².

¹¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

¹² Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

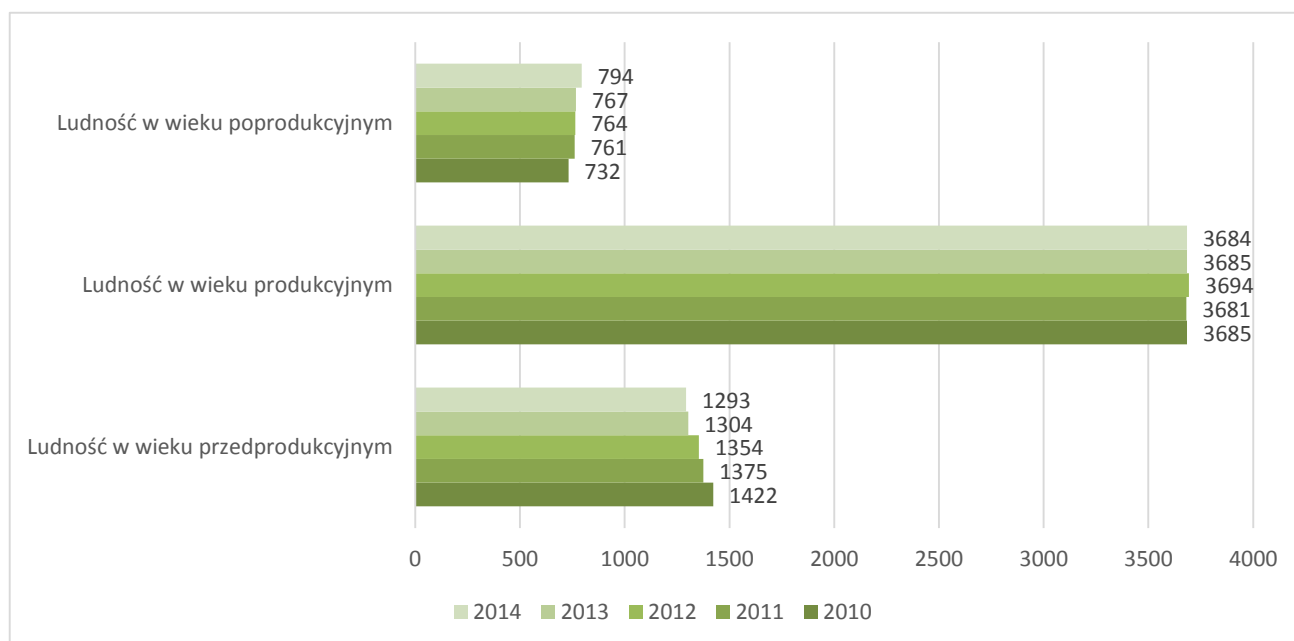
2.2.5 Struktura wieku ekonomicznego mieszkańców

Liczba ludności w wieku produkcyjnym na obszarze gminy Grunwald w 2014 roku została określona na 3684 osób i względem roku 2010 uległa minimalnej zmianie (spadek w przeciągu pięciu lat o jedną osobę). Duże zmiany zaobserwowano w pozostałych grupach wiekowych w latach 2010-2014. W przypadku ludności w wieku przedprodukcyjnym wystąpił spadek liczebności grupy z 1422 do 1293 osób. W przypadku ludności w grupie poprodukcyjnej nastąpiła wzrost z 732 do 794 osób. Zawartość poniższych tabel i wykresów wskazuje sytuację, że społeczeństwo na obszarach gminy Grunwald starzeje się.

Tabela 7. Ludność gminy Grunwald w podziale na grupy wiekowe w latach 2010 - 2014¹³.

	2010	2011	2012	2013	2014
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1422	1375	1354	1304	1293
Ludność w wieku produkcyjnym	3685	3681	3694	3685	3684
Ludność w wieku poprodukcyjnym	732	761	764	767	794

Wykres 7. Ludność gminy Grunwald w podziale na grupy wiekowe w latach 2010 - 2014¹⁴.

Wartości względne wyrażone w udziale procentowym poszczególnych grup w całości społeczeństwa, w porównaniu do średnich ogólnopolskich i obszaru województwa warmińsko-mazurskiego, wypadają korzystnie dla gminy Grunwald w zakresie reprezentacji w ludności w wieku przedprodukcyjnym, co wiąże się

¹³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

¹⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

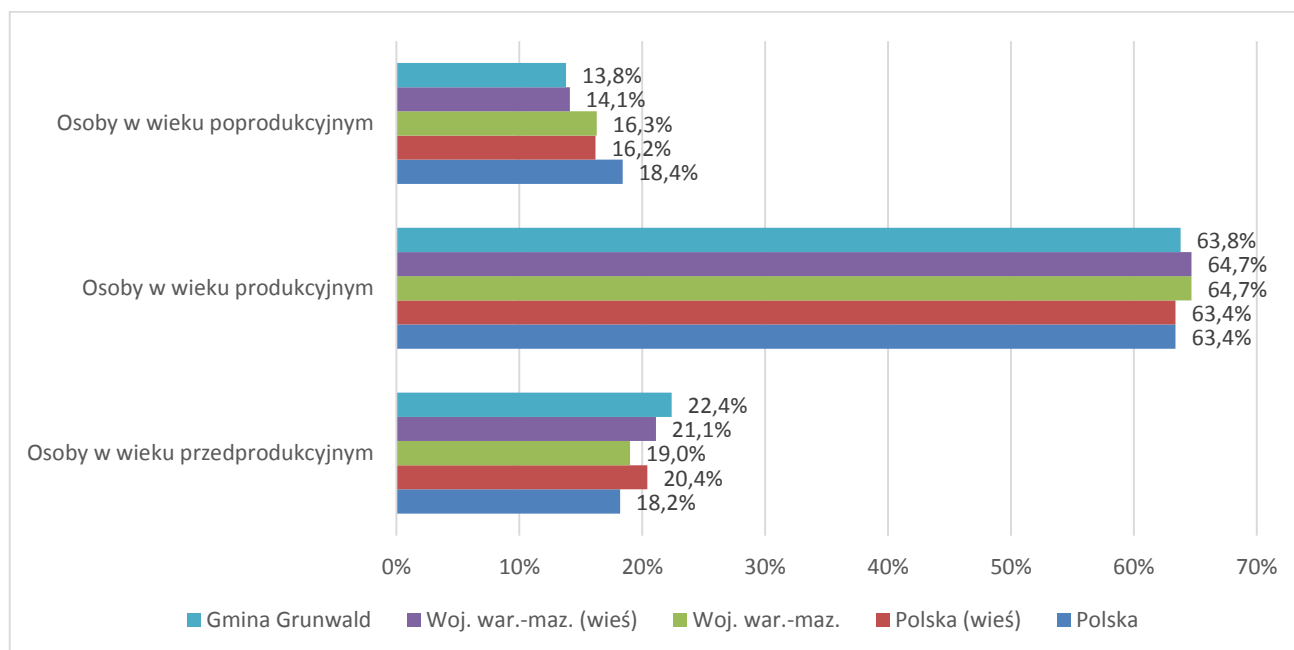

z wysokim wskaźnikiem dzietności. Natomiast w przypadku osób w wieku produkcyjnym widoczne są rezultaty wzmoczonego ruchu migracyjnego. Liczna osób w wieku produkcyjnym w udziale ogółu społeczeństwa przyjmuje wyższe wartości względem średniej przyjętej dla kraju, ale niższe niż na poziomie województwa.

Tabela 8. Udział procentowy poszczególnych grup ludności według funkcji ekonomicznej dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji w 2014 roku¹⁵.

	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	Osoby w wieku produkcyjnym	Osoby w wieku poprodukcyjnym
Polska	18,2 %	63,4 %	18,4 %
Polska (wieś)	20,4 %	63,4 %	16,2 %
Woj. war.-maz.	19,0 %	64,7 %	16,3 %
Woj. war.-maz. (wieś)	21,1 %	64,7 %	14,1 %
Gmina Grunwald	22,4 %	63,8 %	13,8 %

Wykres 8. Udział procentowy poszczególnych grup ludności według funkcji ekonomicznej dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji¹⁶.

¹⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

¹⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

2.3 Infrastruktura społeczna

2.3.1 Oświata i wychowanie

Na terenie gminy działa sześć placówek oświatowych, w tym pięć będących jej jednostkami budżetowymi oraz jedna placówka oświatowa prowadzona przez podmiot niepubliczny. W ramach zdań oświatowych gmina prowadzi punkt przedszkolny w Gierzwałdzie, cztery szkoły podstawowe (w tym grupy przedszkolne – klasa "0") oraz gimnazjum:

- Punkt przedszkolny w Gierzwałdzie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w: Gierzwałdzie, Mielnie, Frygnowie, Szczepankowie,
- Publiczne Gimnazjum w Stębarku.

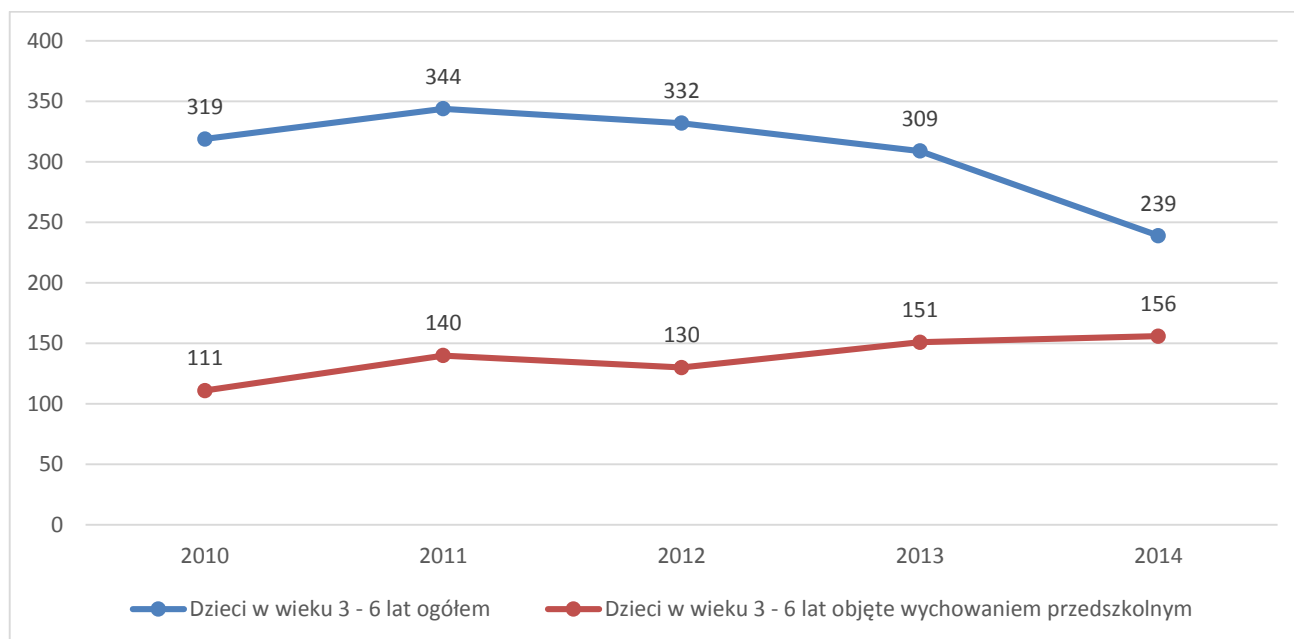
Przedszkola

W gminie Grunwald przy szkołach podstawowych działają oddziały przedszkolne, tzw. "zerówki" oraz w ramach realizacji projektu dofinansowanego z EFS w Gierzwałdzie utworzono punkt przedszkolny. W 2014 roku łącznie objętych wychowaniem przedszkolnym było 156 dzieci (65,3 % wszystkich dzieci w wieku od 3 do 6 lat) o 46 więcej niż w 2010 roku (34,8 % wszystkich dzieci w wieku od 3 do 6 lat). Wskaźnik przyrostu liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2010-2014 wyniósł 40,5 % i był znacząco wyższy niż dla terenów wiejskich całego kraju (26,3 %) i niższa niż terenów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (49,7%).

Tabela 9 Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i w wieku przedszkolnym na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014¹⁷.

		2010	2011	2012	2013	2014
Dzieci ogółem						
Dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	241	270	244	233	189
Dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	319	344	332	309	239
Dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	167	183	167	133	126
Dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	239	240	271	238	181
Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym						
Dzieci w wieku 3 - 5 lat	osoba	46	83	75	100	111
Dzieci w wieku 3 - 6 lat	osoba	111	140	130	151	156
Dzieci w wieku 3 - 4 lat	osoba	0	0	0	16	50
Dzieci w wieku 4 - 6 lat	osoba	111	140	130	144	138

¹⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Wykres 9. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i w wieku przedszkolnym na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014¹⁸.

Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat na terenie gminy Grunwald systematycznie wzrasta. W roku 2010 liczba dzieci objętych opieką przedszkolną na obszarze analizowanej jednostki określona była na poziomie 34,4 % i była niższa niż średnia przyjęta zarówno dla regionu jak i kraju. W przeciągu pięciu lat odsetek dzieci objętych opieką znacząco wzrósł i osiągnął poziom 65,3 % (powyżej średniej przyjętej dla obszarów wiejskich terytorialnych jednostek odniesienia). Opisana zmiana wynika zarówno ze zwiększenia liczby dzieci objętych opieką przedszkolną jak i znaczącego zmniejszenia ilości dzieci w wieku 3-6 lat. Znaczącym problemem na obszarze gminy Grunwald jest brak instytucjonalnych rozwiązań w zakresie opieki nad dziećmi do lat trzech.

Tabela 10. Procentowy udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3-6 lat) na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji ¹⁹.

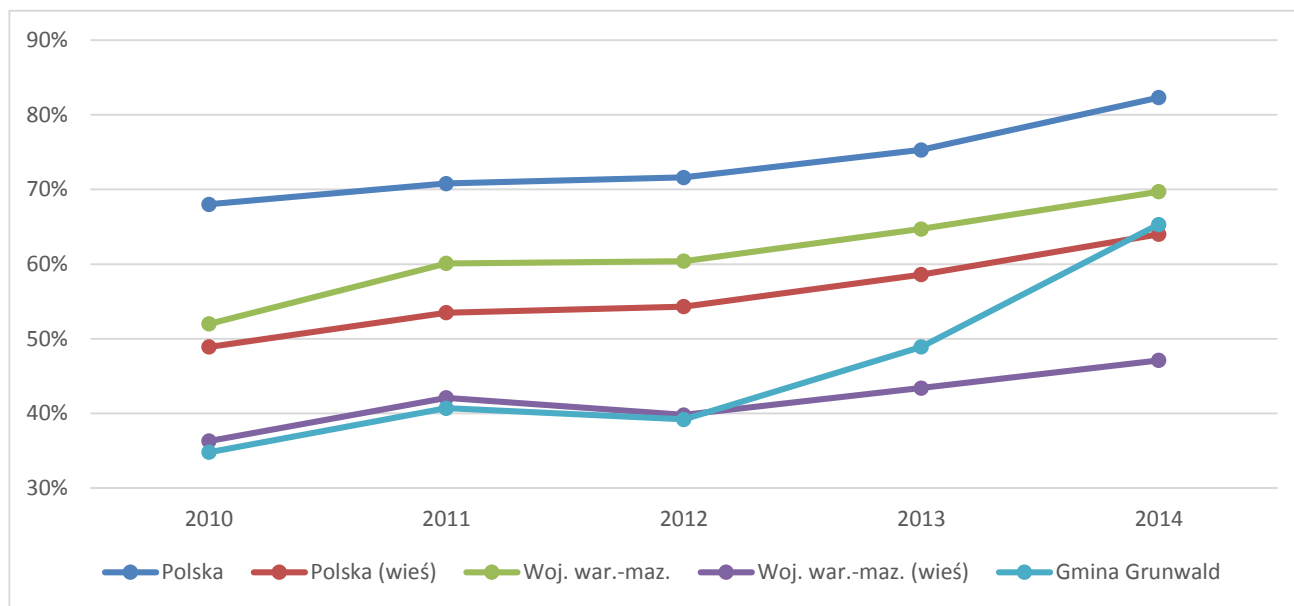
	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	68,0 %	70,8 %	71,6 %	75,3 %	82,3 %
Polska (wieś)	48,9 %	53,5 %	54,3 %	58,6 %	64,0 %
Woj. war.-maz.	52,0 %	60,1 %	60,4 %	64,7 %	69,7 %
Woj. war.-maz. (wieś)	36,3 %	42,1 %	39,8 %	43,4 %	47,1 %
Gmina Grunwald	34,8 %	40,7 %	39,2 %	48,9 %	65,3 %

¹⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

¹⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Wykres 10. Procentowy udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3-6 lat) na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji ²⁰.

Szkoły podstawowe

W gminie funkcjonuje 5 szkół podstawowych (w tym jedna niepubliczna). W badanym okresie między 2010 a 2014 rokiem liczba szkół podstawowych na terenie gminy Grunwald nie zmieniła się. Nie uległa zmianie także liczba oddziałów, która utrzymywała się na poziomie 32. Zmalała nieznacznie liczba absolwentów. Zwiększyła się natomiast liczba uczniów. Szczegółowe dane przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 11. Dynamika zmian liczby oddziałów, liczby uczniów i liczby absolwentów szkół podstawowych w gminie Grunwald pomiędzy rokiem 2010 i 2014²¹.

	Liczba oddziałów		Liczba uczniów		Liczba absolwentów	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Gmina Grunwald	32	32	460	470	64	57

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można wyliczyć wskaźnik średniej liczby uczniów przypadającą na jeden oddział. W badanym okresie między 2010 a 2014 rokiem wskaźnik ten zasadniczo pozostał bez zmian i w ostatnim roku objętym badaniem wynosił 14,7. To wartość porównywalna względem wartości tego wskaźnika dla terenów wiejskich całego kraju i województwa warmińsko-mazurskiego. Szczegółowe dane w tym zakresie zawiera poniższa tabela. Jednocześnie należy zaznaczyć, że zgodnie z ogólną tendencją liczba uczniów w oddziale dla placówek obszarów wiejskich jest niższa niż w przypadku miast.

²⁰ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

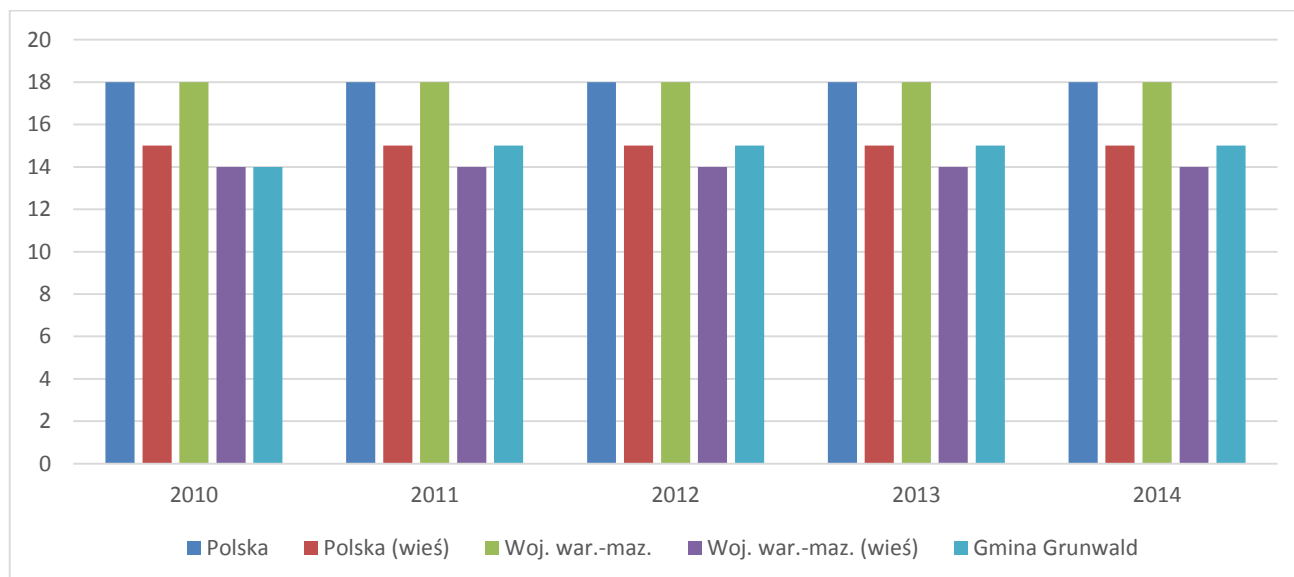
²¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Tabela 12. Liczba uczniów przypadająca na oddział szkoły podstawowej na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji²².

	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
Polska (wieś)	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0
Woj. war.-maz.	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
Woj. war.-maz. (wieś)	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Gmina Grunwald	14,0	15,0	15,0	15,0	15,0

Wykres 11. Liczba uczniów przypadająca na oddział szkoły podstawowej na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji²³.

Gimnazja

Na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 - 2014 funkcjonowało 1 gimnazjum. Zmalała liczba oddziałów z 9 w 2010 roku do 7 w 2014 roku. Liczba uczniów pobierających naukę na poziomie gimnazjalnym w 2010 roku wynosiła 198 osób zaś w 2014 roku spadła o 4 % do poziomu 186 osób. Tendencja spadkowa jest mniejsza względem zaobserwowanej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (spadek o 18,0%) oraz obszarach wiejskich kraju (spadek o 15,75%). Wszystkie dane z tego zakresu tematycznego zostały przedstawione w poniższej tabeli.

²² Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

²³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

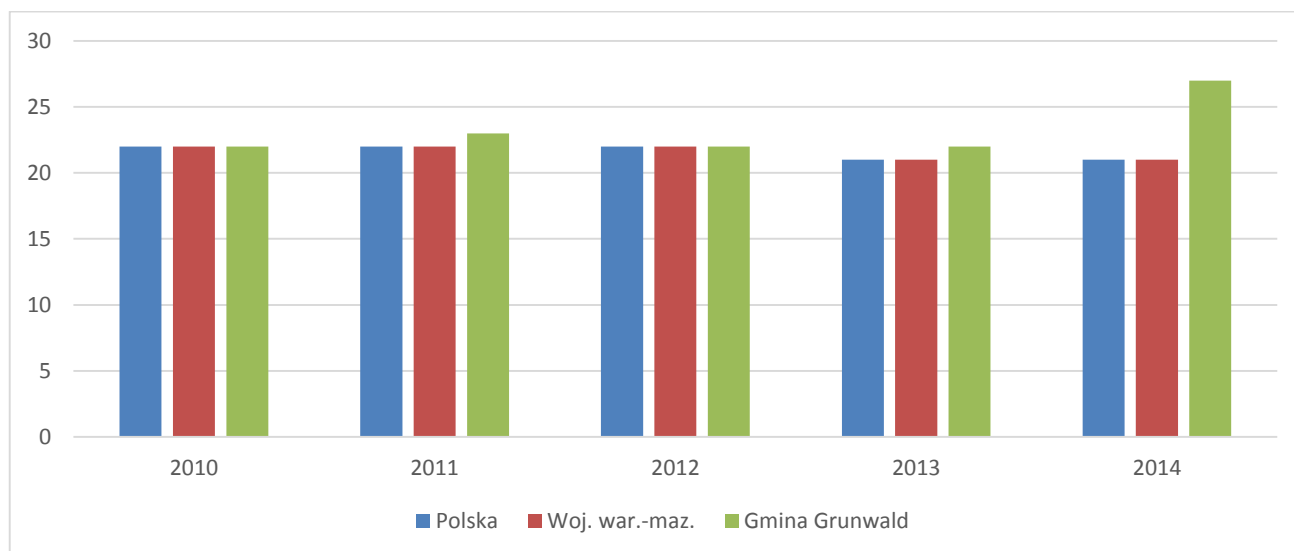
Tabela 13. Dynamika zmian liczby oddziałów, liczby uczniów i liczby absolwentów na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald pomiędzy rokiem 2010 i 2014²⁴.

	Liczba oddziałów		Liczba uczniów		Liczba absolwentów	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Gmina Grunwald	9	7	198	186	70	57

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można wyliczyć wskaźnik liczby uczniów w gimnazjum w przeliczeniu na jeden oddział. W badanym okresie między 2010 a 2014 rokiem wskaźnik ten posiadał tendencję wzrostową i w ostatnim roku objętym badaniem wynosił 26,6. To wartość zdecydowanie wyższa niż wartość tego wskaźnika dla terenów całego kraju i województwa warmińsko-mazurskiego. Przyjęte wartości wynikają z przyjętego systemu kształcenia w oparciu o jedną placówkę gimnazjalną na poziomie gminie. Szczegółowe dane w tym zakresie zawiera poniższa tabela.

Tabela 14. Liczby uczniów przypadających na oddział na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji²⁵.

	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	22,0	22,0	22,0	21,0	21,0
Woj. warmińsko-mazurskie	22,0	22,0	22,0	21,0	21,0
Gmina Grunwald	22,0	23,0	22,0	22,0	27,0

Wykres 12. Liczby uczniów przypadających na oddział na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji²⁶.

²⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

²⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

²⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

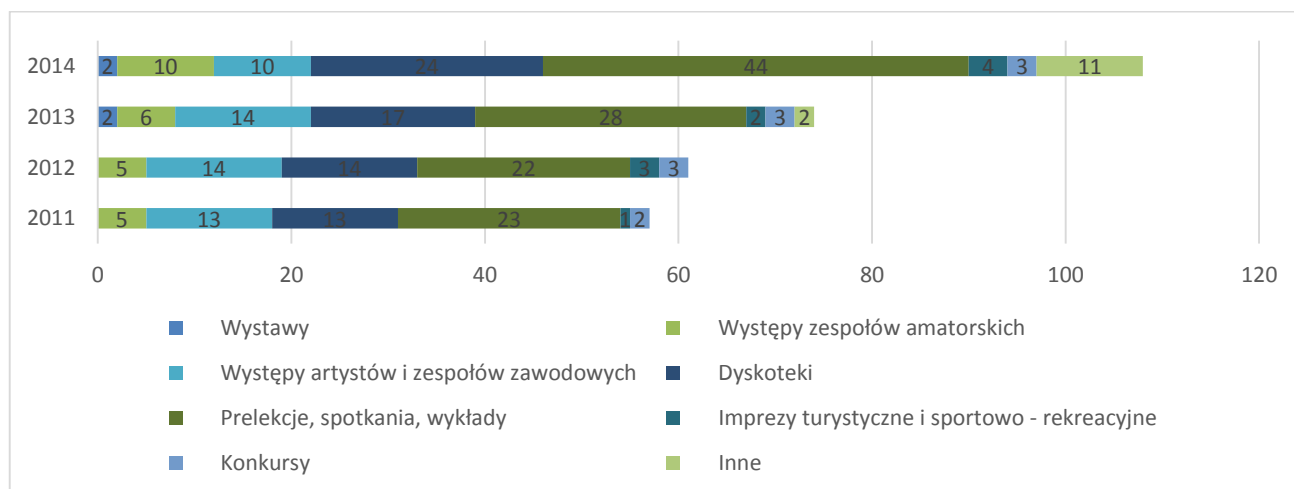
2.3.2 Kultura i czytelnictwo

Gminny Ośrodek Kultury jest instytucją upowszechniania kultury, adresującą swoją działalność do całego środowiska lokalnego. Placówka ma na celu pozyskiwanie i zachęcanie społeczności do uczestnictwa w życiu kulturalno-artystycznym. Głównym obiektem Gminnego Ośrodka Kultury jest budynek w Gierzwałdzie. Obecnie w gminie jest 10 świetlic wiejskich, a dwie (w Zybułtowie i Grunwaldzie) są na ukończeniu. W 2015 roku wykonano kapitalny remont w świetlicy Rychnowo, a bieżące remonty w Gładach i Kitnowie oraz remont kapitalny w świetlicy Kiersztanowo. W Gminnym Ośrodku Kultury działa szereg kół zainteresowań. Główną atrakcją jest jednak działający przy GOK od 1994 roku zespół ludowy "Dybzaki", który bierze udział nie tylko we wszystkich uroczystościach gminnych, ale powiatowych i wojewódzkich również. Zespół występując na terenie całej Polski i zagranicą promuje skutecznie gminę Grunwald.

Tabela 15. Imprezy organizowane przez instytucje kultury i świetlice na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014²⁷.

	2011	2012	2013	2014
Wystawy	0	0	2	2
Występy zespołów amatorskich	5	5	6	10
Występy artystów i zespołów zawodowych	13	14	14	10
Dyskoteki	13	14	17	24
Prelekcje, spotkania, wykłady	23	22	28	44
Imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	1	3	2	4
Konkursy	2	3	3	3
Inne	-	-	2	11

Wykres 13. Imprezy organizowane przez instytucje kultury i świetlice na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014²⁸.

²⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

²⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Oferta kulturalno-rozrywkowa, kreowana przez instytucje kultury działające na obszarze gminy, ulega ciągłemu rozwojowi zarówno w ujęciu jakościowym jak i ilościowym. W ofercie zagospodarowania czasu wolnego wprowadzono element wystawowe. Szczególnie mocno rozwijana jest w ostatnich latach oferta oparta o: prelekcje, spotkania i wykłady. Z powodu znaczącego oddalenia od ośrodków miejskich, dysponujących rozbudowaną ofertą kulturalną, gmina w zakresie zabezpieczenia ofertu kulturalnej i rekreacyjnej musi wykazywać dużą samodzielność i dbałość o przygotowanie szarookiej oferty delegowanej do różnych grup.

Na obszarze gminy Grunwald funkcjonuje jedna biblioteka obsługiwana przez etatowego pracownika. Księgozbiór dostępny dla czytelników ulega systematycznemu powiększeniu (w przeciągu lat 2010-2014 przybyło 792 woluminów). Systematycznie rośnie także liczba czytelników korzystających ze zbiorów biblioteki. W przeciągu pięciu analizowanych lat zwiększyła się ona ponad dwukrotnie.

Tabela 16. Biblioteki i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014²⁹.

	Jed.	2010	2011	2012	2013	2014
Biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1
Pracownicy bibliotek	osoba	2	1	1	1	1
Księgozbiór	wol.	13402	13593	13746	13908	14194
Czytelnicy w ciągu roku	osoba	137	160	292	282	283
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	1476	1682	1343	1969	1863

Pomimo wzrostu podstawowych wartości odnoszących się do czytelnictwa gmina Grunwald na tle województwa warmińsko mazurskiego oraz Polski sytuacja nadal wygląda niekorzystnie. Liczba czytelników bibliotek była na obszarze analizowanej jednostki trzykrotnie niższa niż na poziomie regionu i kraju. Znacząco niższa była także ilość wypożyczanych księgozbiorów przypadająca na 1 czytelnika (liczona w woluminach).

Tabela 17. Księgozbiory i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w 2014 roku z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁰.

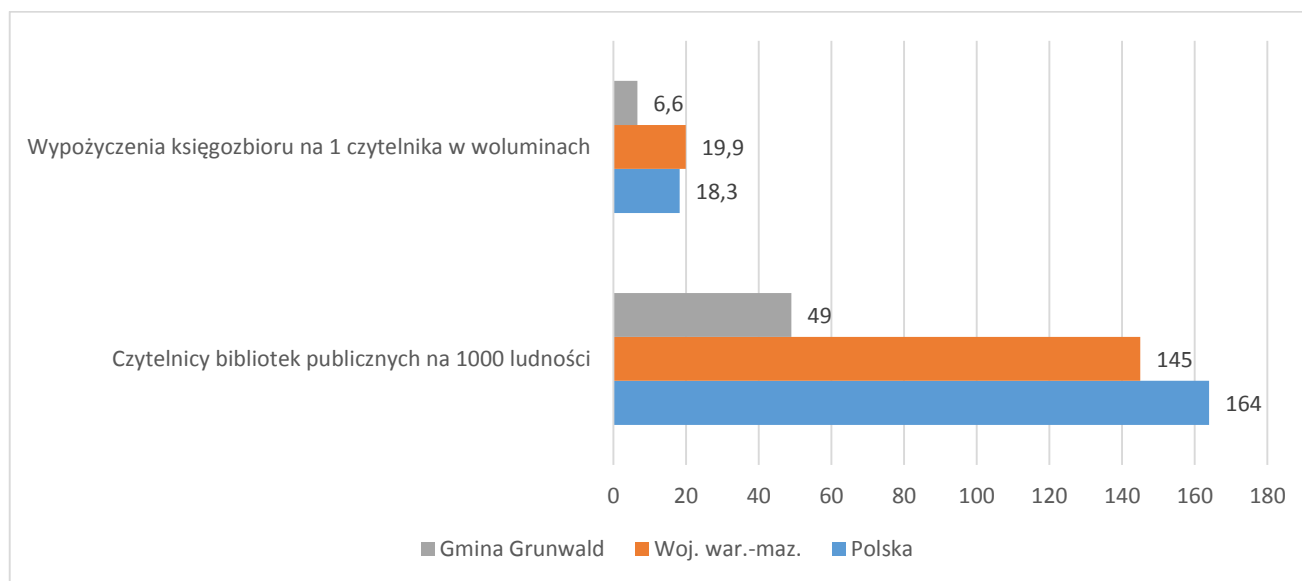
	Polska	Woj. war.-maz.	Gmina Grunwald
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	3397,6	164	18,3
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	3186,9	145	19,9
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	2459,5	49	6,6

²⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

³⁰ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Wykres 14. Księgozbiory i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w 2014 roku z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³¹.

2.3.3 Sport

Podstawowa infrastruktura sportowa gminy to biska sportowe i sale gimnastyczne.

Tabela 18. Urządzenia sportowe w gminie Grunwald³².

Miejscowość	Urządzenie	Powierzchnia działki – m ²
Gierzwałd	boisko piłkarskie	9600
Grunwald	boisko piłkarskie	9430
Dylewo	boisko piłkarskie	8800
Mielno	boisko piłkarskie kąpielisko gminne	8000
Kiersztanowo	boisko piłkarskie	8250
Pacółtowo	boisko piłkarskie	8800
Łodwigowo	boisko piłkarskie	7000
Frygnowo	boisko piłkarskie	8800

Poza wyżej wymienionymi obiektami znajduje się w Stębarku stadion sportowy przy gimnazjum oraz dostępne są boiska przy szkołach podstawowych. Boiska sportowe znajdują się we wszystkich większych miejscowościach, za wyjątkiem Zytułtowa (wieś liczy 480 mieszkańców). Obiekty te są w średnim stanie technicznym, wymagają prac urządzeniowych (ogrodzenia, budowy zaplecza i odpowiednich urządzeń).

W Mielnie znajduje się gminne kąpielisko, którego stan ocenia się jako średni. Wymaga prac

³¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

³² Źródło: Urząd Gminy Grunwald z siedzibą w Gierzwałdzie

urządzeniowych. Na terenie gminy organizowane są różnorodne imprezy rekreacyjno-sportowe, m.in.: Ogólnopolski Turniej o Puchar Wójta Gminy Grunwald w Petanque, biegi przełajowe, turnieje piłki nożnej, piłki halowej, siatkówki, tenisa stołowego i ziemnego.

Na terenie gminy działa jeden klub sportowy - GKS Grunwald Gierzwałd. Prowadzi jedną sekcję piłki nożnej. W czynne uprawianie sportu zaangażowania są jedynie mężczyźni, w tym głównie do 18 roku życia.

Tabela 19. Kluby sportowe na obszarze gminy Grunwald³³.

Kluby	szt.	1
Członkowie	Osoba	70
Ćwiczący ogółem	Osoba	70
Ćwiczący mężczyźni	Osoba	70
Ćwiczący do lat 18 ogółem	Osoba	40
Ćwiczący do lat 18 chłopcy	Osoba	40
Sekcje sportowe	szt.	1
Trenerzy	Osoba	1
Instruktorzy sportowi	Osoba	2

2.3.4 Opieka zdrowotna

Na przestrzeni badanego okresu, między 2010 a 2014 rokiem, na obszarze gminy Grunwald liczba podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej nie zmieniła się. Podstawową opiekę zdrowotną zabezpieczają dwie placówki. W Gminnym Ośrodku Zdrowia w Gierzwałdzie prowadzonych było pięć gabinetów gdzie pracowało trzech lekarzy. Ponadto we wsi gminnej funkcjonował Gabinet Stomatologiczny gdzie usługi lecznicze na rzecz lokalnej społeczności świadczył jeden stomatolog. W gminie nie ma szpitala, ze specjalistycznej opieki zdrowotnej mieszkańcy korzystają głównie w Ostródzie.

Dla określenia zabezpieczenia w usługi medyczne na obszarze gminy Grunwald dokonano zestawienia liczby placówek z liczbą ludności oraz porównano tak zbudowanego wskaźnika ze średnią krajową i wojewódzką. W przeliczeniu na 10 000 mieszkańców liczba przychodni dla analizowanej jednostki była taka sama jak dla terenów wiejskich kraju i regionu. Nie należy przeceniać jednak znaczenia tego wskaźnika, gdyż liczba jednostek opieki zdrowotnej nie oznacza ich jakości oraz liczby i jakości personelu w nich pracującego.

³³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Tabela 20. Dynamika zmian liczby przychodni – ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 - 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁴.

	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	4	4	5	5	5
Polska (wieś)	3	3	3	3	3
Woj. war.-maz.	5	5	6	6	6
Woj. war.-maz. (wieś)	2	2	3	3	3
Gmina Grunwald	4	3	3	3	3

Przeanalizowano liczbę porad udzielonych na obszarze gminy Grunwald dla okresu między 2010 a 2014 rokiem. W ujęciu dynamicznym na obszarze gminy Grunwald liczba porad uległa zmniejszeniu z 15907 do 14835. Należy zaznaczyć, że tendencja zaobserwowana na obszarze badanej jednostki stoi w sprzeczności z trendem zaznaczonym w województwie warmińsko mazurskim jak i na poziomie całego kraju.

Tabela 21. Porady ogółem udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁵.

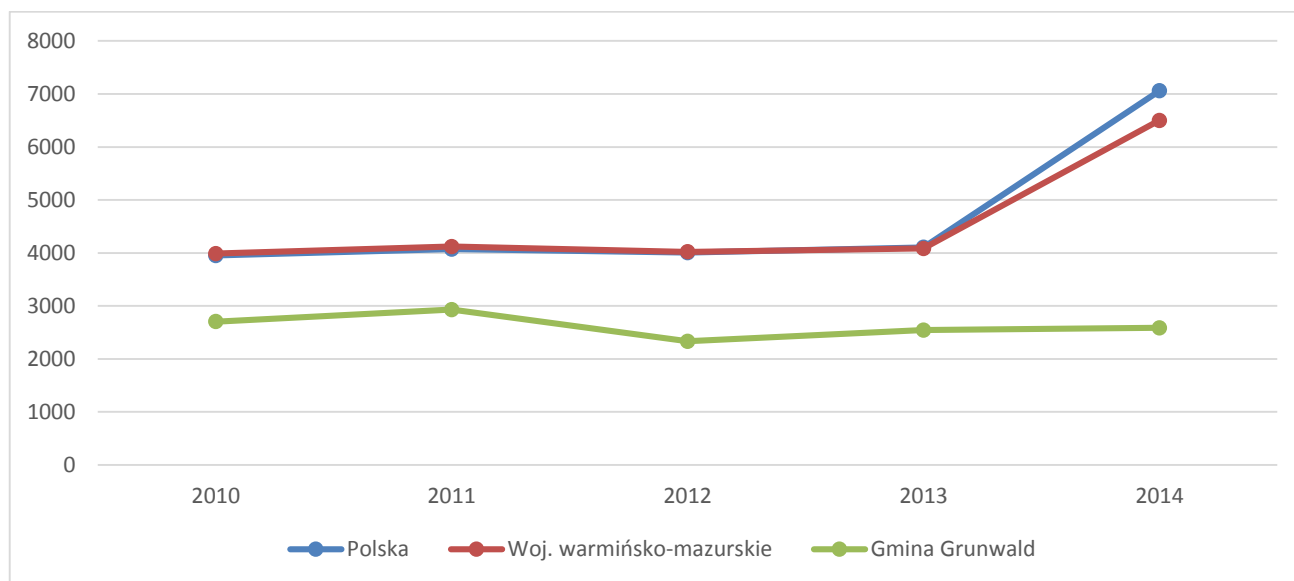
	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	3951	4073	4005	4104	7060
Woj. war.-maz.	3988	4119	4020	4084	6500
Gmina Grunwald	2703	2931	2333	2543	2584

³⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

³⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Wykres 15. Porady ogółem udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁶.

Przedstawione dane są szczególnie niepokojące gdyż wskazują, że ludność gminy Grunwald znacznie rzadziej korzysta z podstawowej opieki zdrowotnej niż przyjęto to dla średniej wojewódzkiej i krajowej. Świadczyć to może o niewystarczającej dbałości mieszkańców o stan swojego zdrowia. Określa także niski dostęp mieszkańców do badań profilaktycznych.

2.3.5 Pomoc społeczna

Społeczno-ekonomiczne różnicowanie się społeczeństwa wywołuje wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. Wzrost wydatków na opiekę społeczną wynika nie tylko z ubóstwa. Funkcjonują również programy rządowe, mające na celu ochronę poziomu życia rodzin. Uwarunkowania ustawowe przesunęły pewne grupy osób z urzędów pracy, gdzie pobierały zasiłek dla bezrobotnych, do Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, które obejmują ich gwarantowanymi zasiłkami okresowymi. Najczęstszym powodem przyznawania pomocy w formie pieniężnej czy naturze jest obecnie trudna sytuacja materialna rodzin dotkniętych bezrobociem. Dla wielu tych rodzin jest to jedyne źródło utrzymania. Podobnie długotrwała choroba i niepełnosprawność to jedne z ważniejszych przyczyn objęcia pomocą społeczną. Zjawisko to dotyczy w większości osób starszych, przeważnie rencistów i emerytów. Innym zgłaszanym przez GOPS problemem społecznym o trudnych do przewidzenia skutkach, jest uzależnienie się części rodzin korzystających z częstej pomocy i zatracanie własnej aktywności oraz inwencji w rozwiązywaniu trudnych problemów życiowych i ekonomicznych.

Według danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gierzwaldzie na dzień 31 grudnia 2015 r. z pomocy ośrodka skorzystało ogółem 476 rodzin, liczba osób w tych rodzinach 1819.

Formy pomocy:

- Zasiłki okresowe 274 / 1075

³⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

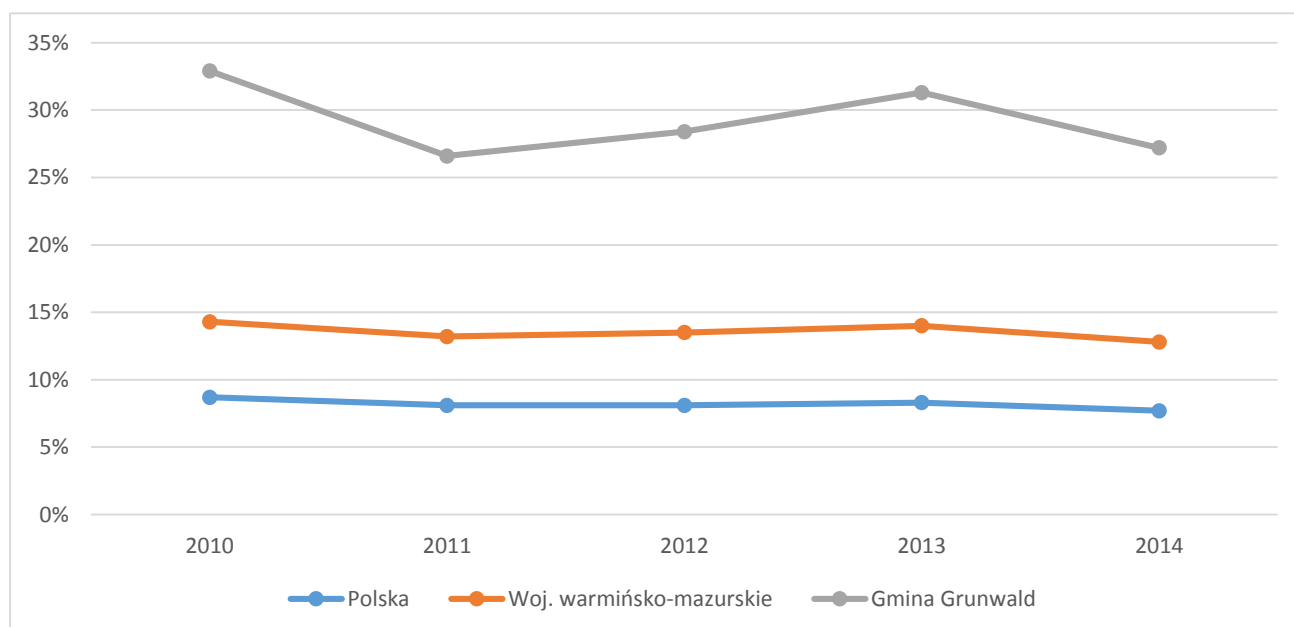
- Zasiłki celowe 340 / 1293
- Posiłki dzieci w szkole 530 / 1346
- Usługi opiekuńcze 27 / 30
- Zasiłek stały 80 / 219

Analizie poddano liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w ogóle społeczeństwa i przeanalizowano zmienną w okresie pięciu lat. W 2010 roku ze świadczeń społecznych korzystało 1919 osób zaś w roku 2014 nastąpił spadek do poziomu 1559 osób. Wskaźnik udziału osób korzystającej ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem spadł z 32,9 % do 27,2%. Porównywanie danych obszaru gminy Grunwald z danymi wojewódzkimi i krajowymi wykazuje znacząco większy udział beneficjentów opieki społecznej na obszarze badanej jednostki niż ma to miejsce w przyjętych terytorialnych jednostkach odniesienia wyższego rzędu.

Tabela 22. Udział procentowy beneficjentów opieki społecznej w ogóle społeczeństwa na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁷.

	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	8,7 %	8,1 %	8,1 %	8,3 %	7,7 %
Woj. War.-maz.	14,3 %	13,2 %	13,5 %	14,0 %	12,8 %
Gmina Grunwald	32,9 %	26,6 %	28,4 %	31,3 %	27,2 %

Wykres 16. Udział procentowy beneficjentów opieki społecznej w ogóle społeczeństwa na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji³⁸.

³⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

³⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

2.3.6 Bezpieczeństwo publiczne

Przestępczość w gminie Grunwald, według danych przekazanych przez Komendę Powiatową Policji w Ostródzie jest niska liczba przestępstw. Największa liczba przestępstw dotyczy: kradzieży, uszkodzeń rzeczy, przestępstw narkotykowych i uszczerbku na zdrowiu. Liczba przestępstw popełnionych przez nieletnich w 2014 r. wyniosła 11, z czego 50% stanowiły bójki i pobicia. Najczęściej popełniane przestępstwa: prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu, kradzieże, w tym kradzieże z włamaniem, udział w bójce i pobicie.

Ochronę przeciwpożarową zapewniają jednostki **Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP)** zlokalizowane w Dylewie, Zabułowie Gierzwałdzie i Frygnowie. Strażacy z gminy zajmują się również ratownictwem medycznym. OSP zrzeszają łącznie ponad 100 strażaków ochotników. Ochotnicza Straż Pożarna, działająca w gminie skupia aktywną społeczność lokalną i poprzez organizację spotkań integrujących, zawodów pożarniczych, wpływa również na aktywizację i integrację środowiska lokalnego, a poprzez to, na rozwój miasta i gminy.

2.4 Infrastruktura techniczna i środowisko przyrodnicze

2.4.1 Systemy transportowe

Istniejący układ komunikacyjny gminy Grunwald jest słabo rozwinięty. Brak jest w gminie linii kolejowej, co utrudnia dostępność komunikacyjną gminy w powiązaniach zewnętrznych. Powiązania wewnętrzne umożliwiają dostępność poprzez układ drogowy wszystkim wsiom, zróżnicowana jest tylko ich jakość. Istotnymi problemami w zakresie drogownictwa dotyczącymi gminy są:

- wysoki stopień degradacji technicznej infrastruktury komunikacyjnej,
- rosnący ruch drogowy,
- zmniejszające się bezpieczeństwo w ruchu drogowym,
- zagrożenia dla ruchu pieszych,
- ograniczenia środków finansowych niezbędnych do realizacji inwestycji komunikacyjnych.

Na podstawie uwarunkowań rozwoju gminy Grunwald założono podział funkcjonalny dróg na układ:

- nadrzędny,
- podstawowy,
- uzupełniający.

W układzie nadrzędnym pozostaje droga krajowa nr 7 (E-77) Gdańsk-Ostróda-Olsztynek-Warszawa-Kraków-granica państwa. Droga krajowa nr 7 według planów Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad przewidziana jest do modernizacji do klasy S - ekspresowa (modernizacja drogi zgodnie z ustawą o drogach publicznych Dz. U. Nr 14 z 1985 z późniejszymi zmianami – to wykonywanie robót, w których wyniku następuje podwyższenie parametrów technicznych i eksploatacyjnych istniejącej drogi), w Strategii Rozwoju Województwa oraz w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego docelowa klasa tej drogi została również określona, jako klasa S (ekspresowa). Planowana droga ekspresowa zastąpi odcinek drogi krajowej Nr 7, obciążonej dużym ruchem tranzytowym na kierunku Gdańsk-Warszawa i będzie stanowić obwodnicę miejscowości Rychnowo, przez którą obecnie przebiega droga krajowa Nr 7.

Ponadto w układzie nadrzędnym znajdują się drogi wojewódzkie:

- droga nr 537 Lubawa - Pawłowo,
- droga nr 542 Rychnowo - Działdowo.

W układzie podstawowym obsługującym bezpośrednio wydzielone jednostki funkcjonalne znajdują się następujące drogi:

- droga nr 1261 N Frygnowo - Łodwigowo - dr. Nr 1264 N,
- droga nr 1262 N Gierzwałd - Kiersztanowo,
- droga nr 1266 N Samin - Stębark - Łodwigowo,
- droga nr 1585 N Mielno - Rączki - dr. Nr 1264 N,
- droga nr 1924 N Szczepankowo - Gierzwałd - Pacóltowo,
- droga nr 1243 N Ostróda - Tułodziad, odcinek Dylewo - Tułodziad.

Pozostałe drogi powiatowe (tj. droga nr 1251N Durąg-Rychnowo, droga nr 1253N Rychnowo - Pacóltowo -

Zybułtowo - Wierzbowo - Klęczkowo - Komorniki, droga nr 1260N dr nr 1253N-Pacóltowo-Olsztynek, droga nr 1963N dr nr 1232N-Dziadyk-Ryn-Głądy) i drogi gminne tworzą w gminie układ uzupełniający. Wszystkie drogi tworzące w gminie układ uzupełniający wymagają poprawienia stanu technicznego dla prawidłowego funkcjonowania gminy i prawidłowej obsługi mieszkańców.

2.4.2 Systemy infrastruktury komunalno-technicznej

Wodociągi

Sprzyjające warunki hydrogeologiczne na obszarze gminy Grunwald i dobra jakość wód głębszych dają podstawy na terenie do zbiorowego zaopatrzenia w wodę wszystkich jednostek osadniczych i kompleksów turystycznych z wodociągów lokalnych wiejskich bądź zbiorowych grupowych. Wykorzystane do tego celu istniejące wydajne odwierty studzienne i istniejąca infrastruktura techniczna.

Na terenie gminy znaczna większość miejscowości, terenów rekreacyjnych oraz byłych PGR-ów posiada zbiorowe ujęcia wody oraz sieć wodociągową zbiorowego zaopatrzenia. Z danych GUS za 2014 rok z z sieci wodociągowej korzysta 5163 osób co stanowi około 90% ludności gminy. Istniejące ujęcia wody pokrywają potrzeby wody pitnej, są zagospodarowane, posiadają hydrofornie i stacje uzdatniania wody.

Teren gminy Grunwald posiada duże zasoby wód głębszych, szczególnie w południowo-zachodniej części gminy, gdzie wydajność poszczególnych studni osiąga ca 200 m³/h. Część północna posiada nieco gorsze warunki hydrogeologiczne, a studnie posiadają wydajność do 30 m³/h. W nielicznych mniejszych miejscowościach w szczególności w północno – zachodniej i południowej części gminy ludność zaopatrywana jest w wodę z indywidualnych źródeł – studni wierconych. Jakość uzyskiwanej wody wymaga uzdatniania z uwagi na ponadnormatywne ilości Fe i Mn.

W celu ochrony środowiska jak również podniesienia standardu życia ludności zamieszkałej oraz istniejącej i projektowanej bazy turystycznej, należy dążyć do objęcia całej ludności gminy siecią wodociągową zbiorczą. Należy dążyć do jednoczesnej budowy sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. Obligatoryjnie powinno to dotyczyć miejscowości w południowo wschodniej części gminy. Zaopatrzenie w wodę miejscowości nie zwodociągowanych powinno odbywać się systemowo z ujęć wód podziemnych istniejących, których wydajność zabezpieczy potrzeby danych miejscowości i skupisk ludności.

Gospodarka ściekowa

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Grunwald wynosi 31,3 km. Zgodnie z danymi GUS za 2014 rok z z sieci kanalizacyjnej korzysta 1731 osób co stanowi 30,2 % ogółu ludności gminy.

Na terenie gminy rozporządzeniem Wojewody Warmińsko – Mazurskiego (Dz. Urz. Woj. War.-maz. z 2007 r. Nr 149, poz. 1941) została wprowadzona aglomeracja Gierzwałd w skład której wchodzi miejscowości: Dylewo, Gierzwałd, Głądy, Kitnowo, Rychnowo, Rychnowska Wola, Szczepankowo, Wróble. Na terenach oznaczonych w rozporządzeniu odprowadzenie ścieków do gminnej sieci kanalizacji sanitarnej i przesył ścieków do oczyszczalni ścieków w Gierzwałdzie powinno nastąpić do nieprzekraczalnego terminu zgodnego

z obowiązującym Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Do tego czasu możliwe jest stosowanie bezodpływowych zbiorników na nieczystości ciekłe lub innych sposobów unieszkodliwiania ścieków.

Zgodnie z zapisami Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy Grunwald ze względu na specyfikację terenu, budowę geologiczną, rodzaj zagospodarowanie przestrzenne oraz wysokie wymagania w zakresie ochrony środowiska, gospodarka ściekowa na pozostałym obszarze gminy wymagają uwzględnienia poniższych zasad:

1. Zaleca się w pierwszym etapie rozwiązanie systemowe gospodarki ściekowej w miejscowościach położonych na terenach o izolacji nieciągłej od użytkowych warstw wodonośnych w południowo wschodniej części gminy. Na terenach wskazane jest realizowanie kanalizacji sanitarnej równoległe z budową wodociągu.
2. Przyjmuje się zasadę skanalizowania docelowo wszystkich większych miejscowości gminy oraz realizację wysokosprawnych oczyszczalni ścieków w większych miejscowościach bądź realizację systemów przesyłowych zbiorczych z przesyłem do istniejących mechaniczno-biologicznych oczyszczalni w Gierzwałdzie i Zybułtowiu lub innych systemów przesyłowych.
3. Ze względów ekonomicznych przyjmuje się, że nowoprojektowane oczyszczalnie powinny powstać w miejscowościach lub skupiskach turystycznych, w których obliczeniowa ilość ścieków w perspektywie wyniesie 50 m³/d.
4. Wszystkie nowopowstające obiekty utylizacji ścieków powinny mieć punkt zlewny dla ścieków dowożonych z miejscowości mniejszych.
5. Na terenach odpornych na antropopresję dopuszcza się stosowanie systemów utylizacji indywidualnej po uprzednich szczegółowych badaniach hydrogeologicznych wskazujących możliwości odprowadzenia ścieków oczyszczonych w grunt. Dopuszcza się odprowadzenie ścieków do szczelnych zbiorników bezodpływowych na wyżej wymienionych terenach.

Sieć gazowa

Przez teren gminy w północnej części przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia DN 125 PN 6,3MPa, relacji Olsztynek-Iława. Na terenie gminy brak stacji redukcyjnych oraz brak sieci gazowej średniego i niskiego ciśnienia.

Zaopatrzenie w ciepło

Gospodarka cieplna na terenie gminy oparta jest przeważnie o kotłownie lokalne i paleniska indywidualne opalane paliwem stałym. Są to obiekty w przeważającej części wyeksploatowane i stanowią stałe źródło zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Należy dążyć do sukcesywnej ich eliminacji lub modernizacji z przechodzeniem na paliwa ekologiczne.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Zaopatrzenie w energię elektryczną gminy odbywa się ze stacji 110/15 kV Ostróda, 110/15 Olsztynek, 110/15 kV Nidzica poprzez PZ SAMIN 15/15 kV pracujący w relacji linii 15 kV. Przez teren Gminy przebiega linia napowietrzna wysokiego napięcia 220 kV relacji GPZ OLSZTYN I – GPZ WŁOCLAWEK AZOTY, która ma być przebudowana na dwutorową linię o napięciu 400 kV, wykorzystującą trasę oraz po części korytarz istniejącej linii 220 kV. Projektowana linia wysokiego napięcia 400 kV ma na celu połączenie stacji elektroenergetycznej SE OLSZTYN-MĄTKI z stacją SE PŁOCK. Linia wysokiego napięcia 220 kV wymaga strefy wolnej od obiektów kubaturowych, którą stanowi pas terenu w odległości po 25,0 m od osi linii. W przypadku przebudowy linii na dwutorową linię o napięciu 400 kV strefę wolną od obiektów kubaturowych stanowi pas terenu w odległości po 35,0 m od osi linii. W pasie strefy istnieje możliwość upraw rolnych, szkółek itp. Zarówno konfiguracja sieci elektroenergetycznej jak i stan urządzeń zasilających zapewnia wystarczającą dyspozycyjność i duże możliwości przesyłowe, gwarantujące właściwe zabezpieczenie potrzeb elektroenergetycznych gminy. Na większości obszaru gminy, ewentualne plany inwestycyjne wymagające zabezpieczenia elektroenergetycznego można realizować po wykonaniu lokalnych dowiązań do istniejącej sieci SN15 kV i wybudowaniu stacji 15/0,4 kV.

Zagospodarowanie przestrzenne

Gmina Grunwald posiada obowiązujące Studium Uwarunkowań i kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Zapisy studium wskazują obszary funkcjonalne składające się na strukturę i kierunki rozwoju przestrzennego miasta i gminy. Zgodnie z zapisami dokumentu gmina Grunwald z racji położenia i warunków naturalnych predestynowana jest do rozwoju przede wszystkim funkcji:

- Rekreacyjno-turystycznych ze względów krajobrazowych, oraz obecność terenów o wielkich wartościach przyrodniczych i kulturowych,
- rolniczej z uwagi na stosunkowo wysoką wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej i dotychczasowe tradycje,
- produkcyjno-składowej,
- mieszkaniowo-usługowej.

2.5 Środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe

2.5.1 Środowisko przyrodnicze

Lasy

Lasy terenu gminy wchodzą w skład obszaru lasów wielofunkcyjnych, tj. spełniających funkcje: ochrony przyrody, rekreacji i turystyki, produkcji drewna. Ze względu na niską lesistość gminy i położenie na obszarze Garbu Lubawskiego, który jest obszarem wododziałowym niezbędnym kierunkiem jest dolesianie gruntów mało przydatnych rolniczo. Pozwoli to na poprawę funkcjonowania małej retencji na obszarach wododziałowych, na których leżą tereny gminy. Ze względu na wielostronne funkcje lasów w zagospodarowaniu przestrzennym, działalność gospodarcza winna być prowadzona z zachowaniem rozwoju zrównoważonego i zmierzać do:

- zachowania biologicznej różnorodności lasów,
- utrzymania ich produkcyjnej zasobności,
- zachowania w równowadze ekosystemów leśnych,
- ochrony zasobów glebowych i wodnych w lasach,
- wykorzystania lasów dla celów edukacji ekologicznej,
- zwiększenia lesistości na terenach mało przydatnych rolniczo i przyległych do istniejących kompleksów leśnych.

Świat zwierzęcy

Okolicznie występująca zwierzyna to: jelenie, sarny, dziki, zamieszkujące przede wszystkim lasy; zajęce pospolite na terenach bezleśnych; lisy, wiewiórki, norniki w lasach i na otwartej przestrzeni. Rzadziej spotykane są: wydry, nietoperze a okresowo pojawiają się łosie. Licznie reprezentowane są ptaki: bocian biały, orlik krzykliwy, kania, dzięcioł zielony. Na siedliskach zawodnionych zlokalizowanych występuje ptactwo wodne: kaczki (cyranka, cyraneczka, krzyżówka) i, żurawie. Wiele ptaków znajduje tutaj dogodne miejsca lęgowe.

Świat roślinny

Szata roślinna gminy Grunwald jest bogata i urozmaicona, wiąże się to z lokalnym zróżnicowaniem warunków środowiska, w gminie występują zwarte kompleksy leśne. Głównymi gatunkami lasotwórczymi są: buk zwyczajny, dąb szypułkowy, sosna zwyczajna, brzoza brodawkowata, olsza czarna, lipa drobnolistna, świerk pospolity. Ważną rolę w systemie ekologicznym gminy, spełnia roślinność nieleśna, czyli zieleń śródpolna, zieleń przyzagrodowa oraz przydrożna. W otwartym krajobrazie gminy pełni ona nie tylko funkcję krajobrazowo-estetyczną, ale także ekologiczną, korzystnie wpływając na mikroklimat oraz walory użytkowe środowiska rolniczego. Zadrzewienia śródpolne, szczególnie o charakterze pasowym, przydrożne i przywodne pełnią rolę migracyjnych korytarzy środowiskowych, urozmaicają krajobraz wokół miejscowości oraz spełniają na obszarach użytkowanych rolniczo funkcję zabezpieczającą przed procesami erozyjnymi i stepowaniem. Ponadto, regulują stosunki wodne i poprawiają lokalny agroklimat. W zerdzewieniach przeważają takie gatunki jak jarzębina, topole, wierzby, lipy, kasztanowce, jesiony oraz olsze czarne, a także kruszyna pospolita, kalina koralowa. Na polanach masowo rośnie malina. Do najcenniejszych gatunków roślin z grupy chronionych należą między

innymi storczyki, widłaki, konwalia majowa.

Rzeczki i strugi

Stosunki hydrograficzne determinuje położenie obszaru gminy. Garb Lubawski to strefa wododziałowo-źródłiskowa, co powoduje odpływ wód z terenu gminy. Brak jest istotnego zasilania wód powierzchniowych z zewnątrz.

Prawie wszystkie rzeczki i strugi, płynące przez obszar gminy, mają źródła na jej terenie. Dotyczy to Drwęcy (źródła na południe od Pacółtówka), Grabiczka (źródła w rejonie Frygnowa), Dylewki (źródła w rejonie Dylewa), Strugi Grunwaldzkiej (źródła w rejonie Grunwaldu). Tylko źródła Marózki leżą kilka kilometrów na południe poza obszarem gminy.

Przez obszar gminy w rejonie wsi Łodwigowo, Grunwald, Frygnowo, Pacółtowo i na południe od jeziora Omin przebiega główny dział wodny między zlewnią Wisły i zlewiskiem Zalewu Wiślanego. Część południowo – wschodnia gminy leży w górnym dorzeczu rzeki Marózki, dopływu Łyny. Pozostała część gminy położona jest w zlewni rzeki Drwęcy i odwadniana jest przez górny odcinek Drwęcy, Grabiczek z Dylewką oraz dopływy Welu.

Przepływy średnie największych rzek (Drwęcy, Grabiczka, Dylewki i Marózki) w rejonie wypływu z terenu gminy są niewielkie i kształtują się na poziomie 0,3-0,5 m³/sek, a ich przepływy średnie niskie – na poziomie 0,15-0,25 m³/sek.

Jeziora

Cały obszar gminy znajduje się w zlewni pojeziernej. To znaczy, że wszystkie wody powierzchniowe wypływające z terenu gminy wpływają do jezior. Mimo tego na obszarze gminy znajduje się niewiele jezior, które znajdują się wyłącznie w jej południowo-wschodniej części. W zlewni Marózki znajduje się największe na terenie gminy jezioro Mielno o powierzchni 362,8 ha, w większości położone w granicach gminy. Średnia jego głębokość wynosi 12,1 m, a głębokość maksymalna 39,9 m. Jest to jezioro pochodzenia rynnowego o znacznym wydłużeniu (długość 8,2 km, szerokość maksymalna 0,8 km) i krętym przebiegu. W dorzeczu Marózki położone jest ponadto jezioro Tymawskie o powierzchni 64,3 ha, głębokości: średniej 5,5 m, maksymalnej 14,8 m, oraz jezioro Lubień (Lubian, Łubiańskie) o powierzchni 29,2 ha. W pobliżu źródeł Drwęcy znajdują się dwa jeziora: śródleśne Omin Wielki (Okominek Wielki) o powierzchni 34,0 ha i Omin Mały (Okominek Mały) o powierzchni 10,8 ha.

Badaniami stanu czystości (prowadzonymi przez WIOŚ Olsztyn) na terenie gminy objęta jest tylko Marózka w Zybułtowiu i w Mielnie powyżej jez. Mielno. Według badań z roku 2000 w obydwu przekrojach prowadziła ona wody klasy III ze względu na stan sanitarny (a w Zybułtowiu także ze względu na niedobory tlenu). W stosunku do stanu z roku 1996 jakość wody w rzece w Zybułtowiu pogorszyła się o jedną klasę, a w Mielnie uległa polepszeniu ze stanu pozaklasowego. W latach '80-tych wody rzeki były pozaklasowe.

Wśród jezior stosunkowo niedawno (w roku 1996) badaniami objęto jez. Tymawskie. Wody jeziora zakwalifikowano do II klasy czystości (według klasyfikacji System Oceny Jakości Jezior - SOJJ). Uznano, że stan zaawansowania trofii jest jeszcze umiarkowany. Za niekorzystne uznano: warunki tlenowe hypolimnionu, stężenie związków fosforu w wodach naddennych, a także przewodność elektryczna właściwa. Stan sanitarny wód był bardzo dobry i spełniał wymogi klasy I.

W roku 1994 badane były przez WIOŚ wody jeziora Mielno. Zaliczono je do III klasy czystości (wg SOJJ). Prof. Leopold w roku 1992 stwierdził przekroczenie bezpiecznego poziomu obciążenia fosforem. Uznał środowisko akwenu za umiarkowanie zakłócone.

Obniżony stan jakości wód jeziora prawdopodobnie spowodowany jest głównie przez wieloletni dopływ ścieków ze zlewni (w szczególności z Zybułtowa, Mielna i Nowej Wsi Ostródzkiej oraz z obszarów użytkowanych rekreacyjnie). Niemniej prowadzone przez san-epid. badania wody na kąpielisku w ośrodku wypoczynkowym „Młodość” wykazywały dobrą jakość wód do celów kąpeli.

Wody podziemne

Na terenie gminy występowanie wód zwykłych (o mineralizacji do 500 mg/dm³, twardych i średniotwardych) stwierdzono w warstwach wodonośnych utworów czwarto i trzeciorzędowych. Na terenie gminy występują wody dobre, niewymagające uzdatniania oraz wody średniej jakości, które wymagają nieskomplikowanego uzdatniania ze względu na ponadnormatywne występowanie zawartości związków żelaza i manganu. Natomiast płytkie wody gruntowe, ujęte studniami kopanymi są w znacznej mierze zanieczyszczone. Najczęściej są to skażenia bakteriologiczne i nadmierna zawartość azotanów. Wynika to z infiltracji zanieczyszczeń z powierzchni. Obszar gminy, objęty został Dokumentacją hydrogeologiczną ustalającą dyspozycyjne zasoby wód podziemnych piętra czwartorzędowego zlewni rzeki Drwęcy. Natomiast na Mapie Hydrogeologicznej Polski 1: 200 000, arkusz Olsztyn 1982 r. określono, że w południowo-wschodniej części gminy pierwszy użytkowy poziom wodonośny ma izolację nieciągłą, a lokalnie jest bez izolacji. Także z analizy profili otworów studziennych w rejonie Mielna wynika, że jest to izolacja nieciągła.

Warstwa wodonośna w ośrodku wypoczynkowym nad jeziorem Mielno w ogóle pozbawiona jest izolacji. Na pozostałym obszarze gminy występują tylko pojedyncze studnie, w których warstwa wodonośna pozbawiona jest izolacji (w Marcinkowie, w gorzelnii w Dylewie, w Rychnowskiej Woli). Szacunkowe zasoby dyspozycyjne wód podziemnych (gminy) zostały obliczone na podstawie modułów wydajnościowych. Przyjęto moduły obliczone w Dokumentacji hydrogeologicznej ustalającej dyspozycyjne zasoby wód podziemnych piętra czwartorzędowego zlewni rzeki Drwęcy w 2001 r., zatwierdzonej przez Ministra Środowiska.

Zasoby surowców mineralnych

Na obszarze gminy występują udokumentowane złoża kopalin pospolitych. Są to kopaliny wykorzystywane w budownictwie i drogownictwie - kruszywo naturalne (piaski i żwiry). Udokumentowane złoża są złożami niewielkimi i służą do zaspakajania głównie potrzeb lokalnych. Złoża kopalin podlegają ochronie polegającej na racjonalnym, gospodarczo uzasadnionym, gospodarowaniu ich zasobami przy zapewnieniu racjonalnego wydobycia i wykorzystania kopalin oraz maksymalnym ograniczeniu szkody środowiska. W/w ustawa zobowiązuje prowadzącego eksploatację złóż kopalin do podejmowania środków niezbędnych do ochrony zasobów złoża, jak również do ochrony powierzchni ziemi oraz wód powierzchniowych i podziemnych oraz do sukcesywnego prowadzenia rekultywacji terenów poeksploatacyjnych.

2.5.2 Ochrona przyrody i krajobrazu

Na terenie gminy znajdują się obszary i obiekty objęte ochroną prawną na podstawie ustaw o ochronie przyrody, o lasach i o ochronie gruntów rolnych, o ochronie dóbr kultury. Zagospodarowanie przestrzeni na tych obszarach powinno być zgodne z postanowieniami zawartymi w odpowiednich przepisach prawa ogólnego lub lokalnego.

Rezerwat przyrody "Rzeka Drwęca"

Ustanowiony zarządzeniem MliPD z dn. 27.07.1961 r. (Mon. Pol. Nr 71 z 1961 r.). Na terenie gminy Grunwald rezerwat obejmuje rzeki: Drwęcę, Grabiczek i Dylewkę oraz pasy szerokości 5 m wzdłuż jej brzegów. Rezerwat utworzono w celu ochrony środowiska wodnego i ryb w nim bytujących, a w szczególności w celu ochrony środowiska pstrąga, łososia, troci i certy.

Na terenie rezerwatu zakazuje się między innymi przegradzania rzek urządzeniami uniemożliwiającymi rybnom swobodny przepływ oraz niszczenia, usuwania oraz eksploatacji roślinności wodnej a także wycinania drzew i krzewów (z wyjątkami). Na wodach rezerwatu płynących przez teren gminy Grunwald zabroniony jest też ruch turystyczny środkami komunikacji wodnej, a także (z wyjątkiem „Czarciego Jaru”) obowiązuje zakaz połowu ryb jakimikolwiek narzędziami.

Obszary chronionego krajobrazu

Zgodnie z rozporządzeniem nr 113 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 03 listopada 2008 r. (Dz. Urz. woj. warm-maz. Nr 176 poz. 2581 z 17 listopada 2008r.) na terenie gminy Grunwald obszar chronionego krajobrazu obejmuje obszar otuliny Parku Krajobrazowego Wzgórz Dylewskich (OCHK Wzgórz Dylewskich), zgodnie z rozporządzeniem nr 110 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 03 listopada 2008 r. (Dz. Urz. woj. warm-maz. Nr 176 poz. 2578 z 17 listopada 2008r.) rejon dolin: Grabiczka i Drwęcy obejmuje OCHK Doliny Górnej Drwęcy oraz zgodnie z rozp. nr 106 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 03 listopada 2008 r. (Dz. Urz. woj. warm-maz. Nr 176 poz. 2574 z 17 listopada 2008r.) tereny południowo-wschodniej części gminy obejmuje OCHK Jeziora Mielno.

Granica „OCHK Doliny Górnej Drwęcy”

Granica przebiega na długim odcinku wzdłuż szosy Dąbrówno-Ostróda, także na odcinku przebiegającym przez miejscowość Gierzwałd. Wobec tego większa część zabudowy Gierzwałdu, położona na zachód od tej szosy, znajduje się w obrębie obszaru chronionego krajobrazu, a wschodnia – poza tym obszarem. Ten stan będzie powodował ograniczenia w możliwości zagospodarowania istniejących obiektów budowlanych (w tym obiektów popegeerowskich), położonych w zachodniej części miejscowości.

Natura 2000

Na terenie gminy Grunwald znajdują się Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk – Dolina Drwęcy, kod: PLH280001, o powierzchni 2369,6 ha. Ostoja obejmuje całą rzekę Drwęce, wraz z dopływami Grabiczek i Dylewka, oraz z przyujściowymi fragmentami rzek Dylewki, Pobórskiej Strugi, Gizeli, Bałcynki, Iławki, Elżki i Wel. Oprócz tego w skład ostoi wchodzi pięciometrowe pasy brzegów wzdłuż wymienionych rzek. Ostoja jest szczególnie ważna dla ochrony bogatej ichtiofauny. Występuje tu siedem gatunków ryb ważnych z europejskiego punktu widzenia m.in. boleń, koza i głowacz białopłetwy oraz jeden gatunek bezzuchowca - minóg rzeczny. Jest to również cenne środowisko dla ryb wędrownych takich jak pstrąg, łosoś, troć i certa, które wędrują z Bałtyku w górę rzek, aby odbyć w nich tarło. Rzeka i przyległe tereny stwarzają również dogodne warunki do bytowania licznych gatunków ptactwa wodno - błotnego oraz płazów, w tym dwóch gatunków cennych dla Europy: kumaka nizinnego i traszki grzebieniastej. Teren ostoi pokrywa cenna przyrodniczo mozaika siedlisk związanych z doliną rzeczną. Stwierdzono tu występowanie 11 rodzajów siedlisk cennych dla Europy m.in. łąki użytkowane ekstensywnie, lasy łąkowe i starorzecza. Ostoja ta jest szczególnie cenna jako korytarz ekologiczny między Doliną Wisły a Pojezierzem Mazurskim sprzyjający migracjom i rozprzestrzenianiu się wielu gatunków roślin i zwierząt.

Obszar w większości położony jest na terenie rezerwatu przyrody Rzeka Drwęca (1 888,27 ha; 1961); niewielka część na terenie Welskiego Parku Krajobrazowego (20 300 ha; 1995) oraz Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Drwęcy (56 854 ha). Najważniejszymi zagrożeniami dla przyrody ostoi są zanieczyszczenie wód oraz zmiany stosunków wodnych. Negatywne w skutkach może być również ograniczenie lub zaprzestanie użytkowania i kłusownictwo.

Na terenie Gminy Grunwald znajdują się fragment (ok. 30 ha) **Specjalnego obszaru ochrony siedlisk – Ostoja Dylewskie Wzgórze**. SOOS "Ostoję Dylewskie Wzgórze" obejmuje najwartościowsze kompleksy Parku Krajobrazowego Wzgórze Dylewskich z dominacją nieprzekształconych lasów liściastych głównie z udziałem buka zwyczajnego w silnie zróżnicowanej rzeźbie terenu. Kompleksy leśne Ostoi są odizolowane od innych większych obszarów leśnych, a ich otoczenie stanowi mozaikę krajobrazu rolniczego w zróżnicowanej rzeźbie terenu. Wzgórze Dylewskie zajmują centralną część Garbu Lubawskiego, wyraźnie kontrastującą z sąsiednimi mezoregionami, od których różni się wysokością względną, małą jeziornością, bogatą siecią rzeczek i strumyków oraz znacznym odlesieniem. Na terenie Ostoi stwierdzono występowanie 11 siedlisk leśnych wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej oraz 6 gatunków zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Nie stwierdzono gatunków bezkręgowców oraz gatunków roślin z Załącznika II.

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Grunwald ochroną pomnikową objętych jest 12 tworów przyrody. Są to 4 głazy granitowe, 2 aleje: dębowa (przy drodze Tymawa-Zybułtowo i lipowa (koło Kiersztanowa), oraz 6 drzew pojedynczych lub ich grup (głównie dęby, lipy i jesiony oraz 2 sosny w dolinie Drwęcy).

Lasy ochronne

Dość znaczna część lasów objętych jest statusem ochronnym (lasy grupy I). Zostały one wydzielone w planach urządzenia gospodarstw leśnych: w Nadleśnictwie Jagiełek według stanu na 1.I.1996 r., a w Nadleśnictwie Olsztynek wg stanu na 1.I.2003r. Są to w przewadze lasy glebochronne na stromych stokach i wodochronne położone nad jeziorami, rzekami i na siedliskach podmokłych i bagiennych. Lokalnie wyznaczone są lasy chroniące środowisko przyrodnicze, w tym ostoje zwierząt chronionych.

Gleby chronione

Obszarami podlegającymi szczególnej prawnej ochronie z mocy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych są gleby III klasy bonitacyjnej. Na terenie gminy Grunwald zajmują one około 13% powierzchni wśród gruntów ornych i około 10 % trwałych użytków zielonych.

Zlewnie chronione

Ustawa prawo wodne z 18.07.2001 r., która weszła w życie 1 stycznia 2002 r. ustanowiła zakaz wprowadzania ścieków do jezior oraz ich dopływów, jeżeli czas dopływu ścieków do jeziora byłby krótszy niż jedna doba. Zakaz ten dotyczy obiektów nowych, wybudowanych po dniu wejściu w życie ustawy. Na terenie gminy Grunwald przepis ten dotyczy prawdopodobnie całego jej obszaru. W związku z takim uwarunkowaniem prawnym rozwiązania gospodarki ściekowej powinny się opierać na istniejących oczyszczalniach. Dodatkowo na terenach zlewni całkowitych jezior stopień oczyszczania ścieków powinien być większy. Dotyczy to głównie substancji biogennych, szczególnie fosforu.

2.3.2 Dziedzictwo kulturowe

Najważniejszymi obiektami zabytkowymi gminy Grunwald są obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Warmińsko - Mazurskiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie.

Tabela 23. Wykaz zabytków gminy Grunwald.

Dylewo	kościół fil. pw. NMP wraz z cmentarzem przykościelnym, XVI, 1842
	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny
	zespół pałacowy
Frygnowo	kapliczka przydrożna, kon. XIX
Gierzwałd	zespół kościoła metodystów, XVIII
	dwór, 4 ćw. XIX
Grunwald	zespół pola bitwy z 1410
	zespół dworsko-folwarczny, XIX, XX
Kiersztanówko	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. pw. św. św. Piotra i Pawła, 1870-1900

Mielno	cmentarz ewangelicki
	cmentarz wojenny z I wojny światowej
Pacółtowo	ruina kościoła ewangelickiego wraz z cmentarzem przykościelnym, XIV, XVIII
	pałac, XVIII, XIX
Rychnowo	zespół kościoła ewangelickiego, ob. rzym.-kat. par. pw. Wniebowzięcia NMP
	zespół pałacowy, pocz. XX
Stębark	zespół dworski, kon. XIX
	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. Św. Trójcy wraz z cmentarzem przykościelnym, 1681, 1909
Tymawa	pałac, 2 poł. XIX
Zybułtowo	rządcówka, ob. dom nr 7, 1900-1910
	spichrz folwarczny, XVIII, XIX

2.6 Gospodarka i rynek pracy

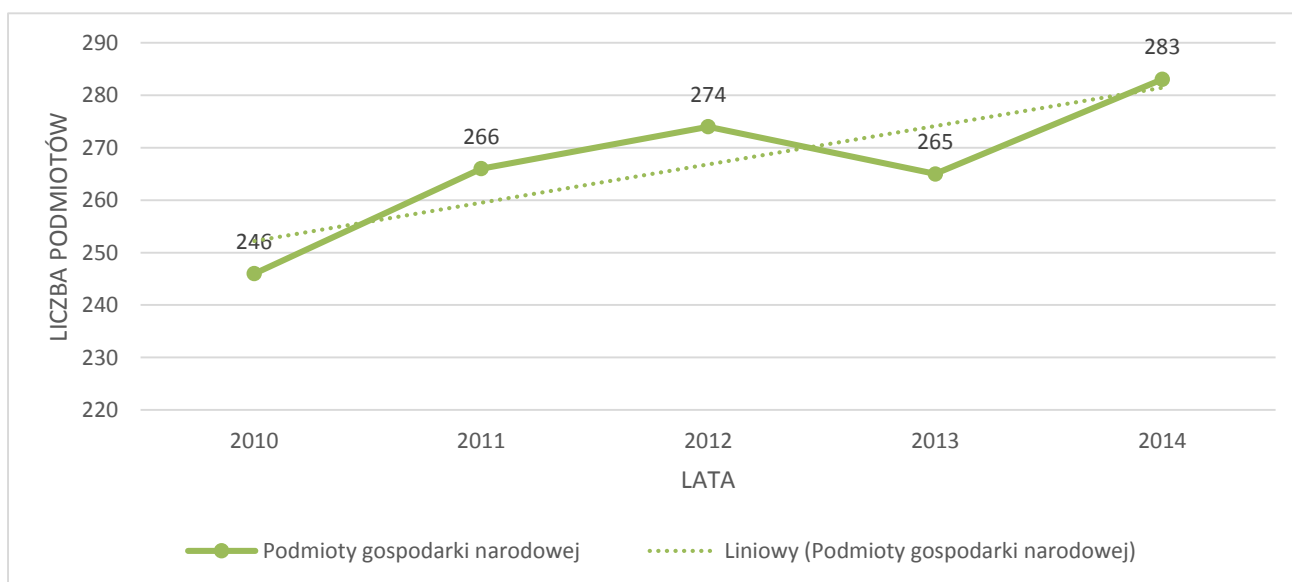
2.6.1 Podmioty gospodarcze

Przeprowadzono analizę dynamiki rozwoju przedsiębiorczości na podstawie liczby podmiotów prowadzących działalność zarejestrowanych na obszarze gminy Grunwald, ich struktury własnościowej w okresie od 2010 do 2014 roku. Stosowne dane przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 24. Liczba podmiotów gospodarki narodowej z terenu gminy Grunwald wraz z podziałem wg sektorów własnościowych w latach 2010-2014³⁹.

	2010	2011	2012	2013	2014
Sektor publiczny (ogółem)	11	12	12	12	12
Sektor publiczny (państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego)	8	8	8	7	7
Sektor prywatny (ogółem)	235	254	262	253	271
Sektor prywatny (osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą)	178	194	199	185	199
Podmioty gospodarki narodowej (ogółem)	246	266	274	265	283

Wykres 17. Liczba podmiotów gospodarki narodowej z terenu gminy Grunwald w latach 2011-2014 wraz z linią trendu⁴⁰.

³⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁴⁰ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

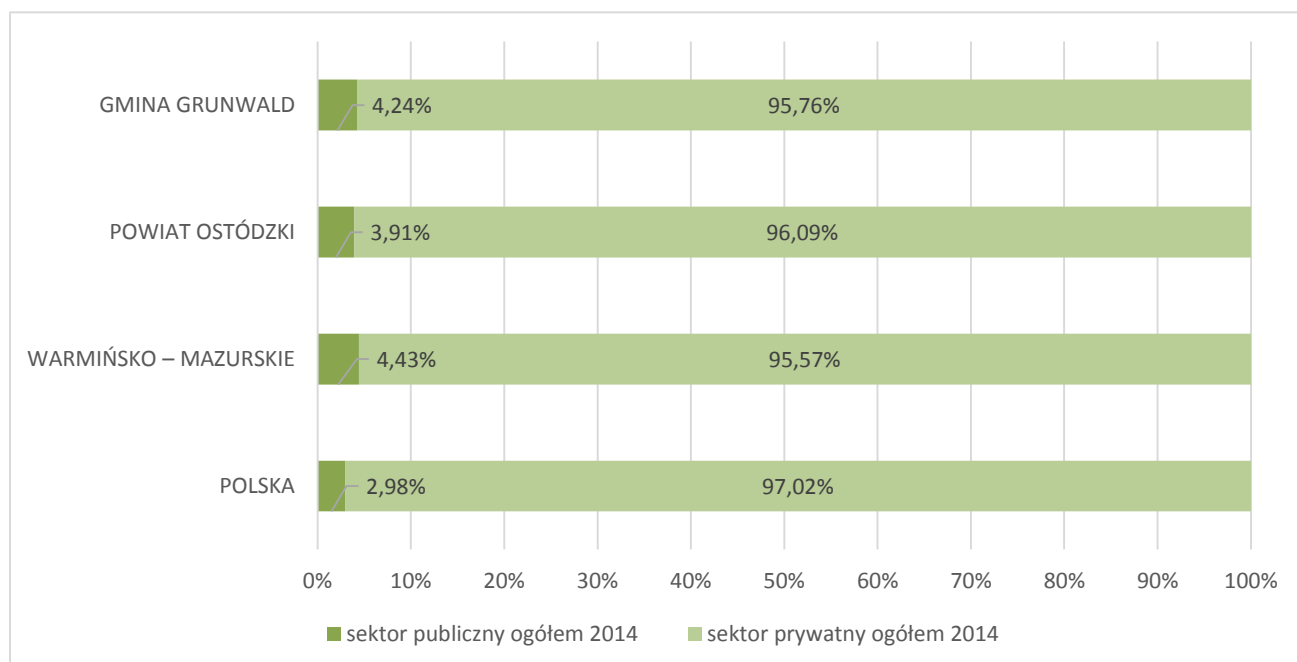
Większość podmiotów gospodarczych z terenu gminy Grunwald stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Według danych GUS w 2014 roku takich podmiotów zarejestrowanych na badanym obszarze było 199 z spośród wszystkich 283 przedsiębiorstw należących do sektora prywatnego. Pozostałe 84 przedsiębiorstwa to podmioty sektora publicznego publiczne.

Struktura podmiotów gospodarki narodowej w gminie Grunwald, powiecie ostródzkim i województwie jest zbliżona. W przypadku porównania z poziomem kraju w gminie Grunwald zauważalny jest większy udział podmiotów sektora publicznego. Wartości porównawcze odnoszące się do wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju) zawiera poniższa tabela.

Tabela 25. Liczba przedsiębiorstw według form własności dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju) ⁴¹.

	sektor publiczny ogółem		sektor prywatny ogółem		osoby fizyczne	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
POLSKA	121948	122759	3787854	3996274	2942965	2961239
WARMIŃSKO – MAZURSKIE	5 515	5 466	111 657	117 890	85 187	87 701
POWIAT OSTÓDZKI	319	325	7 751	7 991	5 850	5 875

Wykres 18. Udział procentowy sektora publicznego i prywatnego w ogóle podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Grunwald, powiatu ostródzkiego, województwa warmińsko-mazurskiego, Polski⁴².

⁴¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁴² Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Na przestrzeni analizowanego okresu, między 2010 a 2014 rokiem, na terenie gminy Grunwald liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o 37. Oznacza to przyrost w wysokości 15,0 % w przeciągu pięciu lat. Jest to wskaźnik znacznie wyższy niż określony dla całego kraju (wzrost o 5,4%) oraz dla województwa warmińsko-mazurskiego (wzrost o 5,3%) i powiatu ostródzkiego (wzrost o 3,1%). Z perspektywy wielkości zatrudnienia przeważają mikroprzedsiębiorstwa, które w 2014 roku stanowiły 268 podmiotów z ogólnej liczby 283 zarejestrowanych na obszarze gminy. Pozostałe podmioty według klasy wielkości zostały zaliczone do sektora małych przedsiębiorstw.

Pomimo znaczącego wzrostu liczby podmiotów gospodarki narodowej w ostatnich latach sytuacja gospodarcza gminy Grunwald rysuje się niekorzystnie. W poniższej tabeli przedstawiono podstawowe wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości w ujęciu jednostki samorządu terytorialnego z zastosowaniem tła porównawczego.

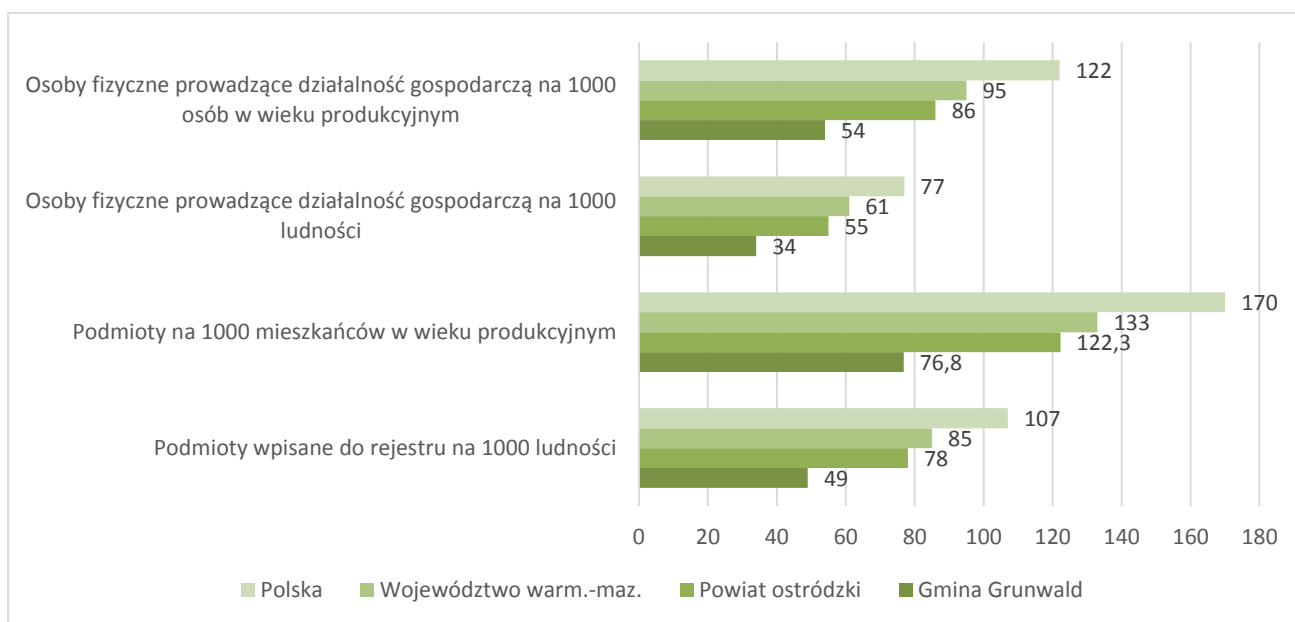
Tabela 26. Wskaźniki przedsiębiorczości dla gminy Grunwald wraz z tłem porównawczym dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju)⁴³.

	Gmina Grunwald	Powiat ostródzki	Województwo warm.-maz.	Polska
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	49	78	85	107
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	76,8	122,3	133	170
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	34	55	61	77
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 osób w wieku produkcyjnym	54	86	95	122

⁴³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Wykres 19. Wskaźniki przedsiębiorczości dla gminy Grunwald wraz z tłem porównawczym dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju) ⁴⁴.

Wszystkie wskaźniki określając wysycenie podmiotami gospodarki narodowej na obszarze gminy Grunwald przyjmują wartości znacząco niższe niż tło referencyjne na poziomie powiatu, województwa i kraju. Niekorzystna sytuacja w równym stopniu dotyczy osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jak i ogólnej liczby podmiotów. Świadczy to o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców i niechęci do podjęcia samozatrudnienia jak i definiuje lokalny rynek pracy jako relatywnie mało rozwinięty z niewystarczającymi możliwościami absorpcji siły pracowniczej.

Analizując strukturę podmiotów gospodarki narodowej z obszaru gminy Grunwald w podziale na sekcje wyróżnia się największe przedstawicielstwo w trzech obszarach:

- sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (16% ogółu podmiotów),
- sekcja F – budownictwo (17% ogółu podmiotów),
- sekcja G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17% ogółu podmiotów).

Tabela 27. Liczba podmiotów w podziale na sekcje dla gminy Grunwald⁴⁵.

Sekcje	Sekcja A	Sekcja B	Sekcja C	Sekcja E	Sekcja F	Sekcja G	Sekcja H	Sekcja I	Sekcja J	Sekcja K	Sekcja L	Sekcja M	Sekcja N	Sekcja O	Sekcja P	Sekcja Q	Sekcja R	Sekcje S i T
Liczba podmiotów	44	1	20	2	48	47	9	18	2	8	12	7	9	6	11	7	5	27

⁴⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

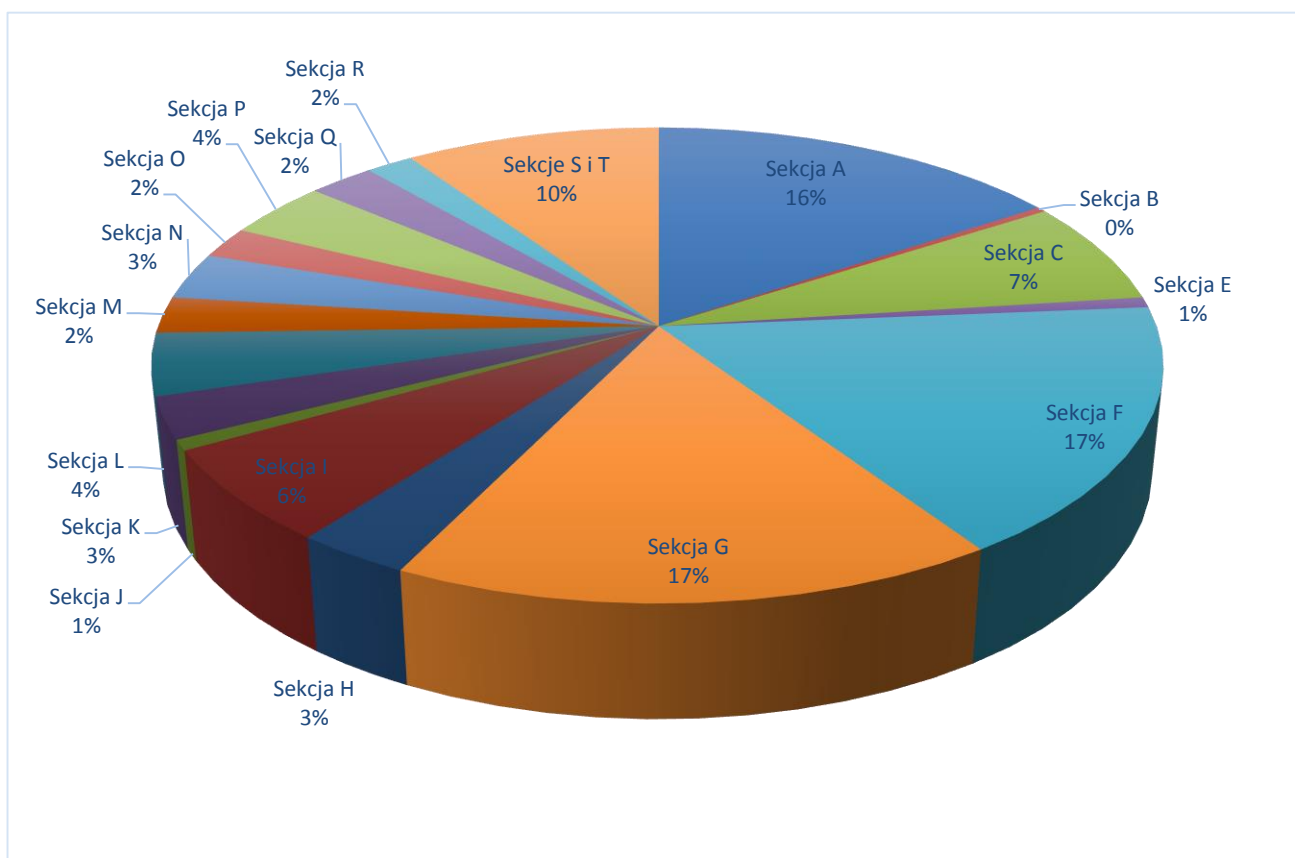
⁴⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Definicje sekcji.

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo/Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie/Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe/Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją/Sekcja F – Budownictwo/Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle/Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa/Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi/Sekcja J – Informacja i komunikacja/Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa/Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości/Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna/Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca/Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne/Sekcja P – Edukacja/Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna/Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją/Sekcja S – Pozostała działalność usługowa/Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby.

Wykres 20. Udział procentowy podmiotów gospodarki dla gminy Grunwald w podziale na sekcje⁴⁶.

⁴⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

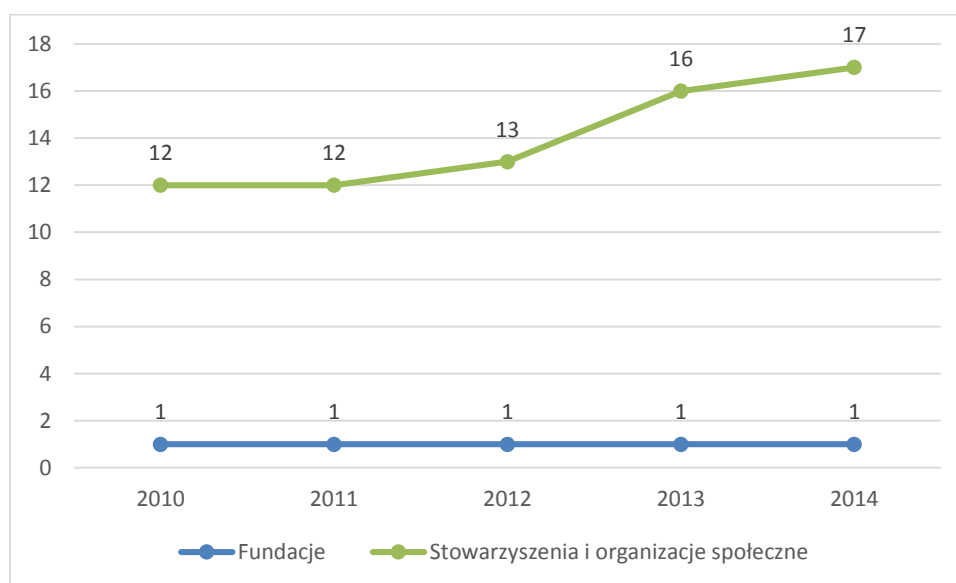
2.6.2 Organizacje pozarządowe

Rozwój gminy wspierają również działające organizacje pozarządowe. Niżej przedstawiono zmianę liczby podmiotów III sektora wraz z wykazem organizacji pozarządowych działających na terenie gminy Grunwald.

Tabela 28. Liczba organizacji pozarządowych z terenu gminy Grunwald w latach 2010-2014⁴⁷.

	2010	2011	2012	2013	2014
Fundacje	1	1	1	1	1
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	12	12	13	16	17

Wykres 21. Liczba organizacji pozarządowych z terenu gminy Grunwald w latach 2010-2014⁴⁸.

Liczba organizacji pozarządowych na terenie gminy Grunwald odnotowuje w przeciągu ostatnich kilku lat przyrost. Zakładane są nowe stowarzyszenia celów i o misji ogólnej pożytku publicznego. Szczególnie dobrze rozwinięta jest sieć Ochotniczej Straży Pożarnej.

Tabela 29. Organizacje pozarządowe na terenie gminy Grunwald⁴⁹.

Lp.	Nazwa organizacji
1.	NASZE PACÓŁTOWO
2.	RAGSZ

⁴⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁴⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁴⁹ Źródło: Krajowy Rejestr Sądowy - <https://ems.ms.gov.pl>

3.	GRUNWALDZKI KLUB PETANQUE MIELNO
4.	FUNDACJA GRUNWALD
5.	GMINNY KLUB SPORTOWY „GRUNWALD”
6.	SONIR GRUNWALD -STOWARZYSZENIEM OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I ICH RODZIN (SONIR)
7.	STOWARZYSZENIE "DO DZIEŁA"
8.	STOWARZYSZENIE "ŹRÓDŁA DRWĘCY"
9.	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ MUZEUM BITWY POD GRUNWALDEM
10.	STOWARZYSZENIE ROZWOJU DYLEWA
11.	WARMIŃSKO-MAZURSKA ORGANIZACJA TURYSTYKI WIEJSKIEJ I AGROTURYSTYKI
12.	OSP DYLEWO
13.	OSP ZYBUŁTOWO
14.	OSP GIERZWAŁD
15.	OSP FRYGNOWO
16.	SAMODZIELNY PUBLICZNY GMINNY OŚRODEK ZDROWIA W GIERZWAŁDZIE

Wskazane organizacje uczestniczą w realizacji zadań publicznych zleczanych w ramach otwartych konkursów ofert. Tego rodzaju wsparcie w 2014 roku uzyskały 4 organizacje, które łącznie otrzymały i wykorzystały środki finansowe łącznie w wysokości 40 000 zł, z czego 25 000 zł zostało przekazane na realizację zadań z obszaru kultura i sztuka po 5000 zł na realizację zadań z obszarów:

- Sprawy społeczne, profilaktyka i ochrona zdrowia
- Turystyka i wypoczynek
- Kultura fizyczna i sport

Szczegóły przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 30. Liczba organizacji pozarządowych, które uzyskały wsparcie w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2010-2014⁵⁰.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba organizacji	1	4	4	4	4

Tabela 31. Wysokość przyznanych i wykorzystanych środków finansowych na realizację zadań publicznych w ramach otwartych konkursów ofert przez organizacje pozarządowe w latach 2010-2014⁵¹.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
-----	------	------	------	------	------

⁵⁰ Źródło: UG Grunwald.

⁵¹ Źródło: UG Grunwald.

Liczba organizacji	25 000	40 000	40 000	40 000	40 000
---------------------------	--------	--------	--------	--------	--------

Tabela 32. Wykaz głównych obszarów tematycznych, w których przyznawano środki na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2010-2014⁵².

	2010	2011	2012	2013	2014
Sprawy społeczne, profilaktyka i ochrona zdrowia	-	5 000	5 000	5 000	5 000
Edukacja					
Kultura i sztuka	20000	25000	25000	25000	25000
Turystyka i wypoczynek	-	5 000	5 000	5 000	5 000
Kultura fizyczna i sport	-	5 000	5 000	5 000	5 000
Ochrona środowiska i ekologia	-	-	-	-	-

⁵² Źródło: UG Grunwald.

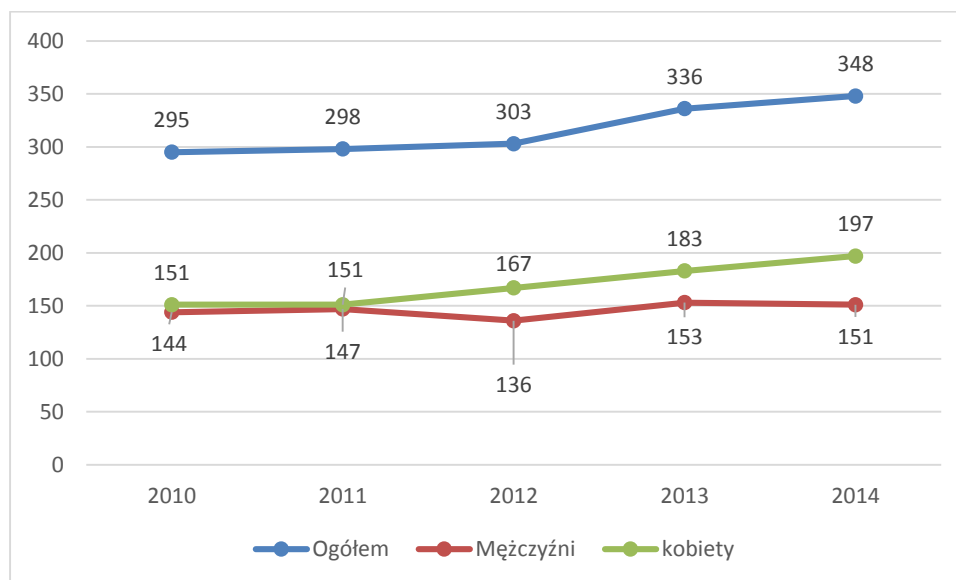
2.6.3 Rynek pracy

Poziom zatrudnienia w gminie Grunwald w podziale na płeć obrazuje poniższa tabela przedstawiająca dynamiczny rozkład liczby osób pracujących w okresie od 2010 do 2014.

Tabela 33. Zatrudnienie w gminie Grunwald w latach 2010-2014⁵³.

	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	295	298	303	336	348
Mężczyźni	144	147	136	153	151
kobiety	151	151	167	183	197

Wykres 22. Zatrudnienie w gminie Grunwald w latach 2010-2014⁵⁴.

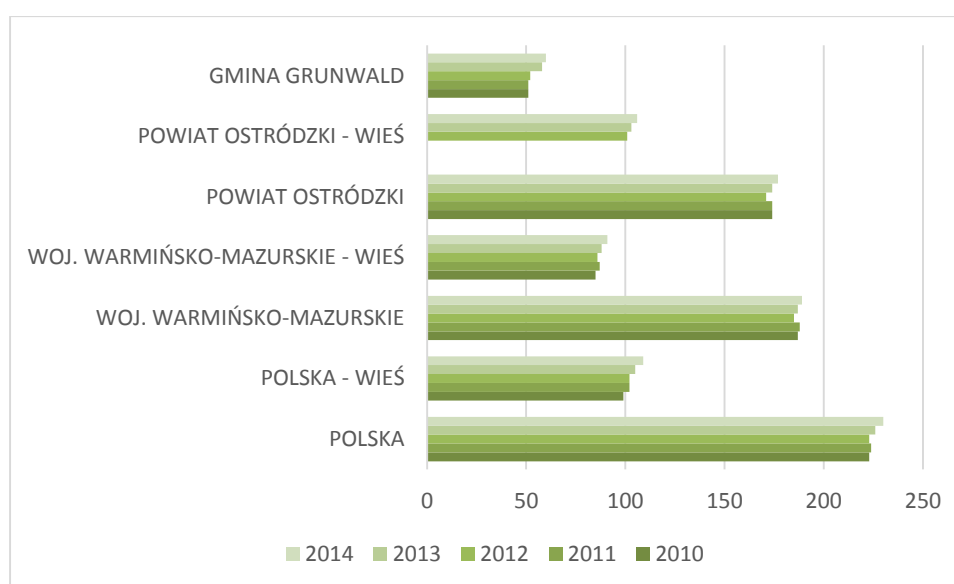
Z przedstawionych danych wynika, że od 2010 roku następował stały wzrost zatrudnienia. Wskaźnik wzrostu do 2014 wyniósł 17,97%. Ten przyrost miejsc pracy jest zdecydowanie wyższy niż odnotowywany na poziomie krajowym, powiatowym czy wojewódzkim. Jednak choć sytuacja na rynku pracy w gminie ulega stałej i znaczącej poprawie to daleko jej jeszcze do poziomu ogólnokrajowego, sytuacji w całym powiecie czy województwie, gdzie jest dużo więcej miejsc pracy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Dotyczy to również terenów wiejskich porównywalnych obszarów. Stosowne dane przedstawiono w poniższej tabeli.

⁵³ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁵⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Tabela 34. Liczba osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców⁵⁵.

	2010	2011	2012	2013	2014
POLSKA	223	224	223	226	230
POLSKA - WIEŚ	99	102	102	105	109
WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE	187	188	185	187	189
WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE - WIEŚ	85	87	86	88	91
POWIAT OSTRÓDZKI	174	174	171	174	177
POWIAT OSTRÓDZKI - WIEŚ	0	0	101	103	106
GMINA GRUNWALD	51	51	52	58	60

Wykres 23 Liczba osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców.

Na rynek pracy gminy Grunwald wywierały wpływ zmiany, jakie zaszły w kraju po roku 1989. Początek transformacji rozwojowej zapoczątkował wiele zmian, likwidacja państwowych zakładów pracy, pozostawanie przez mieszkańców przez długi okres czasu na zasiłku dla bezrobotnych, stagnacja i marazm zapoczątkowały bierność ludzi w wieku produkcyjnym. Istniejący układ komunikacyjny, powodujący konieczność kosztownych i uciążliwych dojazdów do pracy zwiększały niechęć do poszukiwania źródła utrzymania. Zjawiska te utrwały bezrobocie i sprzyjały mu. Największym jednak powodem spadku zatrudnienia po 1989 r. była likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych, na początku lat 90-tych.

Likwidacja PGR-ów stała się dla pracowników i ich rodzin prawdziwą tragedią - pracownicy stracili nie tylko stałą i pewną pracę, nie tylko środki do życia, ale załamał się cały ich dotychczasowy sposób życia. Znany i pewny świat legł w gruzach. Pozbawieni pracy, bezpłatnego mieszkania, rozlicznych możliwości dodatkowych dochodów, odcięci w sensie dosłownym od świata wobec braku PGR-owskiego

⁵⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

t r a n s p o r t u , pozostawieni sami sobie, okazali się bezradni wobec wymogów nowej rzeczywistości. Strategie życiowe, wypracowane w ciągu wielu lat pracy w rolnictwie państwowym, okazały się w nowej sytuacji bezużyteczne. Ujawniły się cechy bezradność życiowa, niesamodzielność, bezwolność. Syndrom pegeerowca, będący mentalnym dziedzictwem PGR-ów zawiera oprócz powyższych cech także alkoholizm

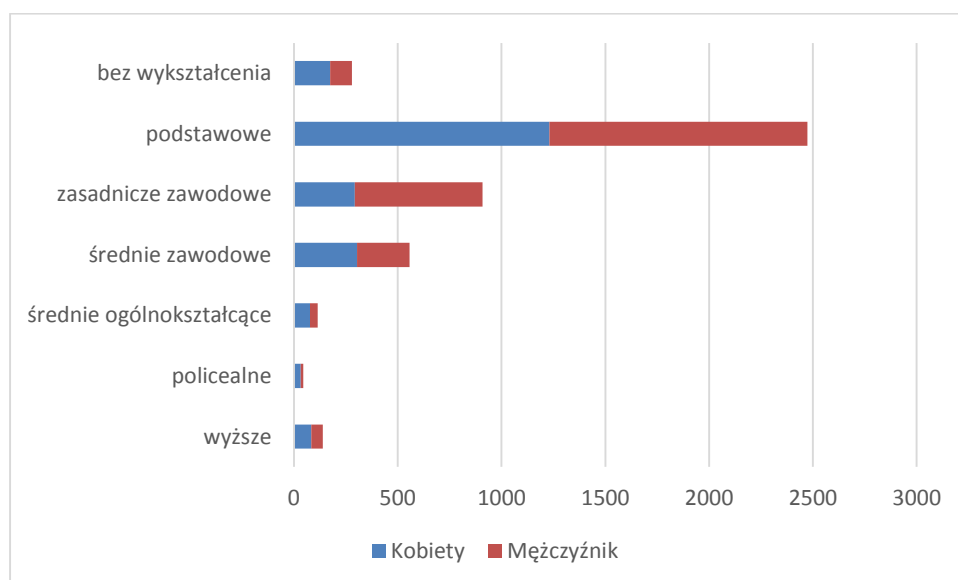
2.6.4 Wykształcenie ludności

Spis powszechny z 2002 roku jest jedynym badaniem dostarczającym pełnych statystycznych informacji o wykształceniu ludności zamieszkującej tereny gminy Grunwald. Niestety dane zawarte w spisie mogą być nieprecyzyjne biorąc pod uwagę tendencje do podnoszenia kwalifikacji ludności. Wejście w strukturę UE i możliwość uczestnictwa w szkoleniach zawodowych podnoszących lub umożliwiających nabycie nowych umiejętności powoduje, że poniższe zestawienie obarczone może być dużym błędem. Niemniej jednak należy zwrócić na niski poziom wykształcenia ludności.

Tabela 35. Ludność gminy Grunwald wg płci i poziomu wykształcenia⁵⁶.

	wyższe	policealne	średnie ogólnokształcące	średnie zawodowe	zasadnicze zawodowe	podstawowe	bez wykształcenia
Kobiety	83	33	77	304	294	1231	175
Mężczyźni	56	12	38	253	615	1242	105
Ogółem	139	45	115	557	909	2473	280

Wykres 24 Ludność gminy Grunwald wg płci i poziomu wykształcenia⁵⁷.

⁵⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁵⁷ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

2.6.5 Bezrobocie

Rynek pracy obszaru gminy Grunwald został przedstawiony na podstawie wielkości bezrobocia rejestrowanego tj. bezwzględnej liczby osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy. Stosowne dane przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 36. Poziom bezrobocia rejestrowanego w podziale na płeć⁵⁸.

Jednostka terytorialna	Bezrobocie rejestrowane					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
POLSKA	1954706	1825180	939914	885532	1014792	939648
WARMIŃSKO – MAZURSKIE	105942	98139	49814	47154	56128	50985
POWIAT OSTÓDZKI	7841	7376	3564	3474	4277	3902
GMINA GRUNWALD	535	549	262	258	273	291

Z przeprowadzonej analizy wielkości i poziomu bezrobocia wynika, że na obszarze gminy Grunwald w 2010 roku było zarejestrowanych łącznie 535 osób, a w 2014 liczba ta wzrosła do poziomu 549. Wskaźnik wzrostu poziomu bezrobocia rejestrowany w ujęciu dynamicznym w okresie od 2010 do 2014 roku wyniósł 1,87% i zdecydowanie przewyższa wskaźnik wzrostu liczby ludności, który miał w tym okresie czasowym wartość ujemną -2,45%. Oznacza to szybki, dynamiczny względny przyrost osób bezrobotnych w badanym okresie.

Aby analiza była trafniejsza należy odnieść liczbę osób bezrobotnych do ogółu osób w wieku produkcyjnym. Jednocześnie umożliwi to dokonanie porównania z innymi poziomami agregacji i pomiędzy gminami. Zaznaczyć przy tym należy, że GUS nie prowadzi takich statystyk z podziałem na obszary wiejskie i miejskie. Z tego powodu analizę danych w ujęciu względnym odniesiono wyłącznie do danych dla całego obszaru województwa i kraju.

Tabela 37. Udział procentowy bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym⁵⁹.

Jednostka terytorialna	Bezrobocie rejestrowane					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
POLSKA	7,9	7,5	7,2	6,9	8,6	8,2
WARMIŃSKO – MAZURSKIE	11,1	10,6	9,9	9,6	12,5	11,8
POWIAT OSTÓDZKI	11,2	10,9	9,6	9,5	13,2	12,4
GMINA GRUNWALD	14,5	14,9	12,9	12,7	16,5	17,6

⁵⁸ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

⁵⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Banku Danych Lokalnych) www.stat.gov.pl

Jak wynika z powyższych danych Gmina Grunwald ma charakter wybitnie rolniczy. 72% jej powierzchni stanowią użytki rolne, na których operuje 234 gospodarstwa rolne. Ich głównym kierunkiem produkcji jest uprawa roślinna. Dość duża część gospodarstw, bo 43% to gospodarstwa niewielkie, o powierzchni użytków rolnych nie przekraczającą 5 ha. Jednak średnie powierzchnia gospodarstw rolnych z terenu gminy Grunwald to 22,85 ha, czyli więcej niż średnia powierzchnia gospodarstw z terenu województwa (15 ha) czy całego kraju (6,41 ha).

Tabela 38. Struktura gospodarstw rolnych w gminie⁶⁰.

Udział gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (%)	Udział gospodarstw o powierzchni do 5 ha (%)	Udział gospodarstw o powierzchni 15- 50 ha (%)	Udział gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha (%)	Średnia powierzchnia gospodarstw ha
76,23	56,27	10,46	4,94	22,85

Należy zauważyć, że znaczna część produkcji rolnej w gminie orientowana jest na samozaopatrzenie rodzin rolników, chociaż systematycznie wzrasta też poziom produkcji towarowej i produkcji wykorzystywanej do wyżywienia turystów. Rolnicy z terenu gminy w bardzo małym stopniu ubiegają się o dodatkowe środki z programów unijnych przeznaczone dla rolnictwa (np. na modernizację gospodarstw rolnych).

2.8 Turystyka i rekreacja

Na atrakcyjność turystyczną gminy Grunwald składa się wiele czynników :

- Kompleksy leśne, zadrzewienia śródpolne
- Urozmaicone ukształtowanie terenu
- Dziedzictwo kulturowe
- Niski poziom zaludnienia
- Niski poziom urbanizacji, rozproszona zabudowa
- Czyste powietrze
- 19,7% gminy zajmują lasy - lasy są ważne dla osób poszukujących ciszy, spokoju i kontaktu z naturą
- Wybitne walory przyrodnicze i kulturowe oraz niskie uprzemysłowienie wyznaczają temu obszarowi, jako jedną z podstawowych funkcji –turystykę
- Na obszarze gminy do rejestru zabytków woj. warmińsko-mazurskiego wpisanych jest wiele obiektów i zespołów kulturowych.
- Bogata historia tych terenów, odzwierciedlająca dzieje Warmii i Mazur, mogąca stać się

⁶⁰ Źródło: UG Grunwald.

podstawą dla różnych przedsięwzięć o znaczeniu kulturalnym i turystycznym

- Malowniczo położone jeziora, strefy ochrony przyrody (więcej 2.5 Ochrona przyrody, krajobrazu i środowiska oraz 2.8 Środowisko przyrodnicze).

Rozdział III Analiza SWOT gminy Grunwald

3.1 Silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla gminy Grunwald.

Zadaniem warsztatów strategicznych było wypracowanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla gminy Grunwald, czyli przeprowadzenie analizy SWOT. Wskazana analiza jest jednym z podstawowych elementów każdego planu strategicznego.

Analiza SWOT jest kompleksową metodą służącą do badania zasobów obszaru oraz jego otoczenia. Jest ona oparta na prostym schemacie klasyfikacji. Wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję gminy dzieli się na:

- zewnętrzne w stosunku do gminy i mające charakter uwarunkowań wewnętrznych,
- wywierające negatywny wpływ na jednostkę i mające wpływ pozytywny.

Analiza SWOT polega na zidentyfikowaniu wymienionych czterech grup czynników:

- **S (*Strengths*) – mocne strony:** wszystko co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- **W (*Weaknesses*) – słabe strony:** wszystko co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- **O (*Opportunities*) – szanse:** wszystko co stwarza dla analizowanego obszaru szansę korzystnej zmiany,
- **T (*Threats*) – zagrożenia:** wszystko co stwarza dla analizowanego obszaru niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Na podstawie posiadanej wiedzy oraz w oparciu o dane zawarte w diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Grunwald i wynikające z nich tendencje podczas przeprowadzonych warsztatów strategicznych określono najważniejsze czynniki wpływające na rozwój. Zostały one przedstawione w poniższych tabelach.

Tabela 39. Analiza SWOT dla gminy Grunwald (mocne i słabe strony)⁶¹.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Rozpoznawalne zasoby dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej o znaczeniu ponadregionalnym (Pola Grunwaldzkie).	1. Niewystarczające zabezpieczenie w infrastrukturę obsługi ruchu turystycznego.
2. Liczne obiekty zabytkowe.	2. Sezonowa oferta turystyczna ograniczona do zagospodarowania miesięcy letnich.
3. Znaczące walory środowiska naturalnego i duża liczba obiektów przyrodniczych objętych ochroną prawną.	3. Niewielka ilość atrakcji turystycznych tworzonych na bazie posiadanych zasobów i walorów.
4. Dostępność terenów o znaczącym potencjale dla rozwijania funkcji turystycznych.	4. Niedostatecznie rozwinięty system informacji i promocji dla obszaru gminy.
5. Duży potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej.	5. Niezadawalający stan zachowania obiektów zabytkowych.
	6. Niedoinwestowanie infrastruktury rekreacyjnej

⁶¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

6. Znaczący potencjał społeczny mierzony korzystnym udziałem ludności w wieku produkcyjnym w ogóle społeczeństwa.7. Rozwinięty system edukacyjny na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalny.8. Duży potencjał w grupie ludności w wieku przedprodukcyjnym, która okazuje się wysoką aktywnością własną.9. Funkcjonująca sieć aktywności lokalnej w oparciu o OSP i lokalni liderzy skupieni wokół organizacji.10. Zabezpieczenie instytucjonalne dla realizacji oferty kulturalnej kierowanej do mieszkańców.11. Korzystne położenie w ciągu komunikacyjnym stanowiącym o dostępności regionu.	i sportowej delegowanej do mieszkańców.7. Zbyt mała liczba i niedoinwestowanie obiektów wykorzystywanych jako centra aktywności wiejskiej.8. Niedoinwestowanie obiektów użytku publicznego.9. Niska jakość infrastruktury komunikacyjnej o znaczeniu lokalnym.10. Braki infrastrukturalne min. niewystarczający poziom skanalizowana gminy.11. Zbyt małe wykorzystanie OZE.12. Niedostatecznie rozwinięty system zachęt kierowany do inwestorów zewnętrznych.13. Mała powierzchnia terenów inwestycyjnych.14. Niski wskaźnik przedsiębiorczości wśród mieszkańców.15. Niezadawalająca liczba inwestycji zewnętrznych realizowanych przez podmioty rynkowe.16. Wysokie bezrobocie rejestrowane i jego niekorzystna struktura. Duża liczba osób biernych zawodowo.17. Niskie poziom wykształcenia i zdezaktualizowane kwalifikacje zawodowe części mieszkańców.18. Widoczna marginalizacja najuboższej ludności oraz występujące zjawisko dziedziczenia biedy.19. Duży odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (zwłaszcza wśród osób młodych) i narastające zagrożenie trwałym wykluczeniem społecznym wśród części mieszkańców.20. Niekorzystne wskaźniki demograficzne, migracja osób w wieku produkcyjnym, pogarszająca się struktura demograficzna, rosnący udział ludności w wieku poprodukcyjnym.21. Niewystarczająca aktywność własna mieszkańców w oparciu o działanie organizacji pozarządowych i grupy nieformalne.22. Niska partycypacja obywatelska w sprawach istotnych społecznie.23. Zbyt małe środki materialne na rozwój organizacji pozarządowych i brak instytucjonalnych form wsparcia na rzecz inicjatyw obywatelskich.

	<p>24. Niepełne instytucjonalne wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i braki infrastrukturalne dla realizacji form pomocy społecznej.</p> <p>25. Utrudniony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej i niedostatecznie rozwinięte programy profilaktyki zdrowotnej.</p> <p>26. Niewystarczająca oferta skierowana na rozwój osobisty realizowana w dopasowaniu do różnych grup wiekowych (dzieci, młodzież, seniorzy).</p> <p>27. Znaczące oddalenie od większych ośrodków miejskich.</p>
--	--

Tabela 40. Analiza SWOT dla gminy Grunwald (szanse i zagrożenia rozwoju)⁶².

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>1. Rozwój idei partnerstwa publiczno-prywatnego przy realizacji przedsięwzięć nakierowanych na rozwój społeczny i gospodarczy.</p> <p>2. Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy.</p> <p>3. Wzrost zapotrzebowania na krajowe produkty turystyczne oparte o wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz naturalne zasoby przyrodnicze.</p> <p>4. Rozwój produkcji rolnej i przetwórstwa spożywczego na obszarach o dobrym stanie zachowania środowiska przyrodniczego.</p> <p>5. Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.</p> <p>6. Promocja idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.</p> <p>7. Wspieranie na poziomie krajowym i regionalnym działań związanych z rewitalizacją społeczną i rozwojem zasobów ludzkich.</p> <p>8. Promocja polityki prorodzinnej.</p>	<p>1. Komplikacje proceduralne dla realizacji zadań partnerskich na styku sektora publicznego i prywatnego oraz brak wypracowanych mechanizmów współpracy.</p> <p>2. Sposób rozdziału środków pomocowych UE nastawiony na wspieranie obszarów o wysokim potencjale rozwojowym.</p> <p>3. Odpływ z terenów wiejskich ludności z grup charakteryzujących się największą produktywnością.</p> <p>4. Spadek dzietności i starzenie się społeczeństwa.</p> <p>5. Zacieranie postaw obywatelskich i spadek chęci uczestnictwa w działaniach na rzecz rozwoju społeczności lokalnej.</p> <p>6. Nasilenie się zjawiska wykluczenia społecznego i patologii społecznych.</p> <p>7. Ubożenie mieszkańców obszarów położonych poza głównymi centrami rozwoju i narastanie rozwarstwienie społeczeństwa.</p> <p>8. Wykluczenie inwestycyjne obszarów peryferyjnych.</p> <p>9. Globalne zjawiska kryzysu gospodarczego i niekorzystny rozwój sytuacji geopolitycznej.</p> <p>10. Stagnacja na rynku pracy.</p> <p>11. Spadek natężenie krajowego ruchu turystycznego.</p>

⁶² Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

9. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu poprzez rozwój krajowych programów budowy dróg.

12. Utrudnienia proceduralne dla realizacji inwestycji na obszarach o wysokiej wartości przyrodniczej oraz na obiektach zabytkowych.

3.2 Analiza SWOT – TOWS

Na dalszym etapie prac strategicznych wykorzystano analizę SWOT/TOWS. Jest to kompleksowa metoda analizy strategicznej, która uwzględnia zarówno badanie czynników wnętrza, jak i badanie jej otoczenia zewnętrznego. Polega na identyfikacji kluczowych atutów i słabości oraz na skonfrontowaniu ich z aktualnymi i przyszłymi szansami i zagrożeniami. SWOT/TOWS potraktowano nie tylko jako jedną z metod analizy strategicznej, ale także jako koncepcję formułowania kompleksowej wizji rozwoju gminy Grunwald. Zastosowana metoda jest sposobem organizowania faktów, umożliwiającym zrozumienie danych i dostrzeżenie wynikających z nich konsekwencji. Nazwa SWOT powstała od pierwszych liter kategorii jakie się na nią składają:

S - Strengths (mocne strony)

W - Weaknesses (słabe strony)

O - Opportunities (szanse w otoczeniu)

T - Threats (zagrożenia w otoczeniu).

Nazwa TOWS powstała przez przestawienie liter w słowie SWOT i wskazuje na odwrócenie kolejności analizy.

O ile w analizie SWOT wychodzi się od oceny wewnętrznych sił i słabości, dla których szuka się sposobu najlepszego wykorzystania biorąc pod uwagę otoczenie, o tyle w analizie TOWS zaczyna się od rozpatrzenia szans i zagrożeń w otoczeniu przed którymi stoi organizacja, które następnie konfrontuje się z własnymi predyspozycjami do wykorzystania tych szans i niwelowania zagrożeń.

Przystąpiono do wykonania analizy SWOT/TOWS, która służy ustaleniu zależności, pomiędzy najważniejszymi dla rozwoju zjawiskami w funkcjonowaniu gminy. Na podstawie analizy SWOT wypracowanej na warsztatach strategicznych i prace eksperckich sformułowano po pięć kluczowych mocnych, słabych stron, szans i zagrożeń.

Tabela 41. Analiza SWOT dla gminy Grunwald⁶³.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Korzystana struktura wiekowa ludności stanowiąca o wysokim kapitale dla realizacji działań gospodarczych i społecznych.	1. Problemy natury demograficznej oraz niewystarczająca jakość kapitału ludzkiego i marginalizacji społeczna części mieszkańców.
2. Sformalizowana i dobrze wykształcona sieć organizacji społecznych w postaci OSP tworzona przez liderów lokalnych.	2. Niski poziom samoorganizacji mieszkańców oraz niewystarczające zaangażowanie obywatelskie w sprawach istotnych społecznie i rozwój gminny przez realizację inicjatyw oddolnych.
3. Bogactwo zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych.	3. Zastój w sferze gospodarczej objawiający się małą liczbą przedsięwzięć rynkowych realizowanych przez inwestorów zewnętrznych oraz niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości wśród mieszkańców.
4. Korzystne położenie w ciągu komunikacyjnym o znaczeniu krajowym stanowiące o dostępności obszaru gminy.	4. Niepełne wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego
5. Zabezpieczenie instytucjonalne, lokalowe i kadrowe dla realizacji działań nastawionych na	

⁶³ Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

rozwój zasobów ludzkich i propagowanie kultury.	i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych. 5. Braki infrastruktury stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz niedoinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none">1. Wspieranie na poziomie krajowym działań związanych z rewitalizacją społeczną, rozwojem zasobów ludzkich, polityką prorodzinną oraz promocją idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.2. Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu poprzez rozwój krajowych programów budowy dróg.4. Wzrost zapotrzebowania na produkty i usługi bazujące na zasobach lokalnych z obszaru turystyki, rolnictwa i przetwórstwa spożywczego.5. Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe.	<ol style="list-style-type: none">1. Nasilenie się negatywnych zjawisk demograficznych na obszarach wiejskich związane z migracją ludności z grup charakteryzujących się najniższą produktywnością, spadek dzietności i starzenie się społeczeństwa.2. Spadek popytu na produkty i usługi krajowe realizowane w oparciu o wykorzystanie zasobów lokalnych (turystyka, działalność rolnicza i przetwórstwo spożywcze).3. Marginalizacja gospodarcza terenów peryferyjnych położonych poza głównymi centrami rozwoju i zastój na rynku pracy.4. Zagrożenia dla realizacji inwestycji powodowane systemem rozdziału środków pomocowych UE preferujący obszary o wysokim potencjale rozwojowym oraz utrudnieniami proceduralnymi dla realizacji inwestycji na terenach o wysokiej wartości przyrodniczej oraz na obiektach zabytkowych.5. Ubożenie tkanki społecznej obszarów wiejskich wynikające z zacieraniem postaw obywatelskich oraz nasilenie się zjawiska wykluczenia społecznego i patologii społecznych.

Przeprowadzenie analizy SWOT/TOWS wymaga odpowiedzenia na kluczowe pytania.

Analiza SWOT:

1. Czy zidentyfikowane mocne strony pozwolą wykorzystać nadarzające się szanse?
2. Czy zidentyfikowane mocne strony pozwolą przezwyciężyć zagrożenia?
3. Czy zidentyfikowane słabe strony nie pozwolą na wykorzystanie nadarzających się szans?
4. Czy zidentyfikowane słabe strony wzmocnią siłę oddziaływań zagrożeń?

Analizie TOWS:

1. Czy szanse spotęgują mocne strony?
2. Czy zagrożenia osłabiają mocne strony?
3. Czy szanse pozwolą przezwyciężyć słabe strony?
4. Czy zagrożenia spotęgują słabe strony?

Wykonano 8 tablic krzyżowych, a w każdej z nich wpisano określone wcześniej cechy. Jeśli zależność występuje wpisano „1”, jeśli nie „0”. W kolumnie i wierszu „waga” wpisano ustalone wcześniej wagi dla każdej z cech. Liczba interakcji oznacza sumę występowania zależności. Iloczyn wag i interakcji oznacza pomnożenie wagi i interakcji i wpisanie wyniku. Rangę wpisano się od „1” do „5” w zależności od wyniku iloczynu wag i interakcji. Tam gdzie jest najwyższy wpisuje się „1”. Tam gdzie najniższy „5”. Ranga określa moc cechy.

Tabela 42. Wyniki analiza SWOT/TOWS⁶⁴.

KOMBINACJA	WYNIKI ANALIZY SWOT		WYNIKI ANALIZY TOWS		ZESTAWIENIE ZBIORCZE SWOT/TOWS	
	Suma interakcji	Suma iloczynów	Suma interakcji	Suma iloczynów	Suma interakcji	Suma iloczynów
Mocne strony/Szanse	24	4,90	26	5,60	50	10,50
Mocne strony/Zagrożenia	26	5,5	30	6,05	56	11,55
Słabe strony/Szanse	30	6,25	30	6,80	60	13,05
Słabe strony/Zagrożenia	23	5,1	30	6,00	53	11,10

Uzyskane wyniki zbiorcze analizy SWOT/TOWS wskazują, że przy zdefiniowanej konfiguracji czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz ustalonym systemie wag najbardziej pożądanym wariantem będzie działanie oparte na wykorzystaniu szans celem niwelacji słabych stron.

Wyróżnia się 4 rodzaje strategii:

1. Strategia agresywna (maxi-maxi)
2. Strategia konserwatywna (maxi-mini)
3. Strategia konkurencyjna (mini-maxi)
4. Strategia defensywna (mini-mini)

Najwyższa ważona liczba interakcji wskazuje na strategię jaką powinna wybrać organizacja - strategia konkurencyjna.

⁶⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

Tabela 43 Macierz strategii⁶⁵.

	Szanse	Zagrożenia
Mocne strony	Strategia agresywna	Strategia konserwatywna
	Ważona liczba interakcji – 10,50	Ważona liczba interakcji – 11,55
Słabe strony	Strategia konkurencyjna	Strategia defensywna
	Ważona liczba interakcji – 13,50	Ważona liczba interakcji – 11,10

Uzyskane sumy zbiorcze po przeprowadzeniu analizy SWOT/TOWS wskazują, że przy danej konfiguracji czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz ustalonych wagach najbardziej pożądaną opcją działania dla gminy Dąbrówno **jest strategia konkurencyjna (13,55)**, polegająca na maksymalnym wykorzystaniu szans w otoczeniu dla zniwelowania słabych stron gminy (od strony TOWS) oraz na redukowaniu słabości w celu wykorzystania pojawiających się okazji (od strony SWOT).

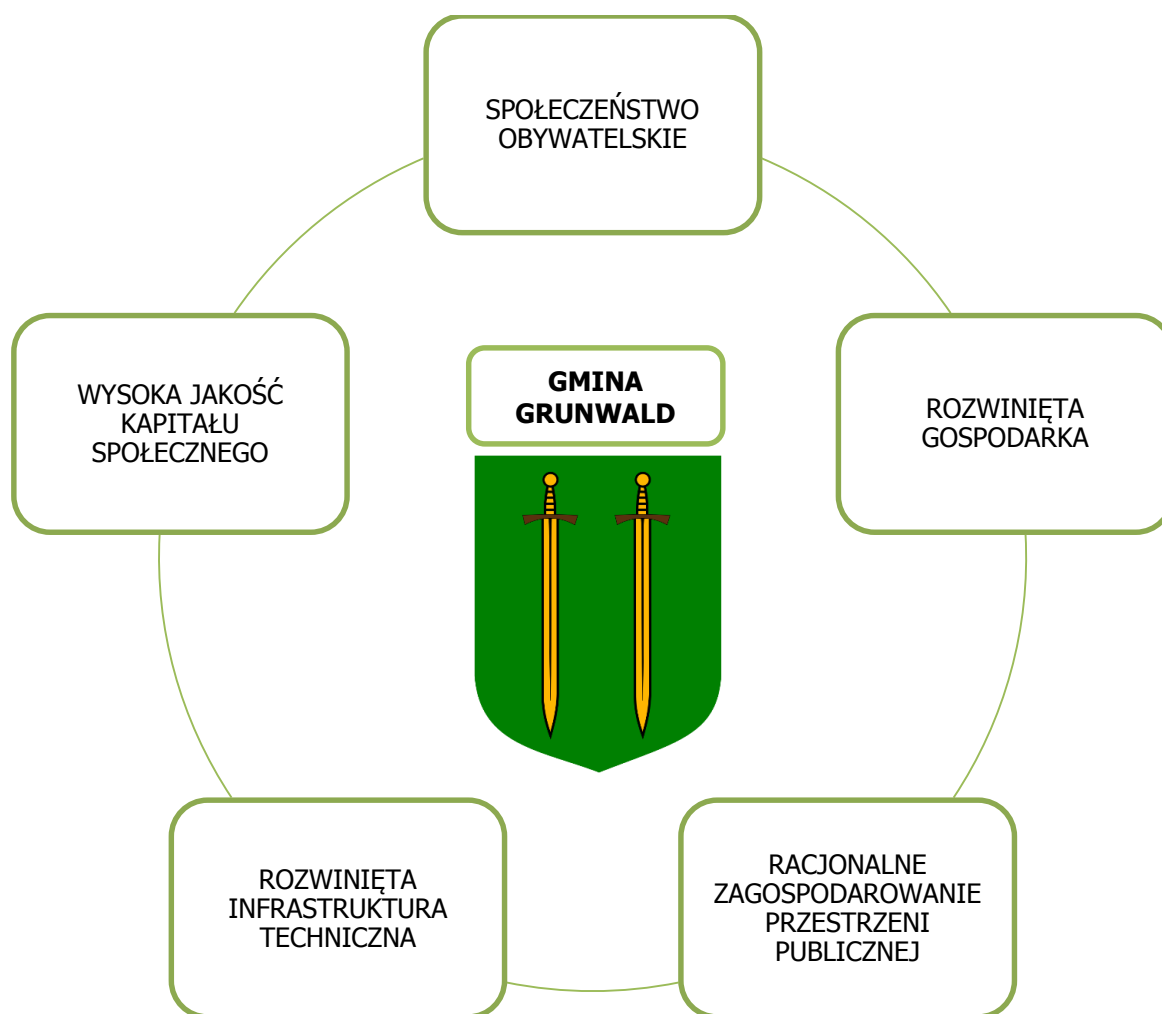
⁶⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

Rozdział IV Cele strategiczne

4.1 Wizja rozwoju gminy Grunwald i cel główny strategii.

Wizja stanowi projekcję stanu, który powinien być osiągnięty do 2026 r., z uwzględnieniem bieżących i przyszłych potrzeb mieszkańców oraz panujących uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Wizja powinna także wskazać najważniejsze cele strategiczne, które są istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego GMINY i wpływają na poziom życia mieszkańców. Wizja gminy Grunwald do 2026 r. przedstawiona została na poniższym schemacie.

Cel główny strategii został określony jako **Zrównoważony rozwoju gminy Grunwald poprzez: tworzenie wysokiej jakości kapitału społecznego, krowanie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój lokalnej gospodarki, racjonalnej gospodarki przestrzenią i rozbudowę infrastruktury technicznej.**

4.2 Obszary priorytetowe, cel główny, cele strategiczne

Określony na podstawie wyników przeprowadzonej analizy SWOT/TOWS rodzaj strategii konkurencyjnej – polega na maksymalnym wykorzystaniu szans w otoczeniu dla zniwelowania słabych stron gminy oraz na redukowaniu słabości w celu wykorzystania pojawiających się szans.

Dla wdrożenia strategii konkurencyjnej poprzez zestawienie zdiagnozowanych słabych stron gminy oraz szans jej rozwoju wyznaczono następujące **obszary priorytetowe**:

- wysoka jakość kapitału społecznego,
- społeczeństwo obywatelskie,
- rozwinięta gospodarka,
- racjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznej,
- rozwinięta infrastruktura techniczna.

Następnie dla każdego z wymienionych obszarów priorytetowych wyznaczono cel strategiczny.

I. OBSZAR PRIORYTETOWY – WYSOKA JAKOŚĆ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Słabe strony	Problemy natury demograficznej oraz niewystarczająca jakość kapitału ludzkiego i marginalizacji społeczna części mieszkańców.
Szanse	<p>Wspieranie na poziomie krajowym działań związanych z rewitalizacją społeczną, rozwojem zasobów ludzkich, polityką prorodzinną oraz promocją idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.</p> <p>Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.</p> <p>Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe.</p>
Cel strategiczny	Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocją polityki prorodzinnej.

II. OBSZAR PRIORYTETOWY – SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Słabe strony	Niski poziom samoorganizacji mieszkańców oraz niewystarczające zaangażowanie obywatelskie w sprawy istotne społecznie i rozwój gminy przez realizację inicjatyw oddolnych.
Szanse	Wspieranie na poziomie krajowym działań związanych z rewitalizacją społeczną, rozwojem zasobów ludzkich, polityką prorodzinną oraz promocją idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.
	Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.
	Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe.
Cel strategiczny	Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei <u>społeczeństwa obywatelskiego</u> i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.

III. OBSZAR PRIORYTETOWY – ROZWINIĘTA GOSPODARKA

Słabe strony	Zastój w sferze gospodarczej objawiający się małą liczbą przedsięwzięć rynkowych realizowanych przez inwestorów zewnętrznych oraz niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości wśród mieszkańców.
Szanse	Wspieranie na poziomie krajowym działań związanych z rewitalizacją społeczną, rozwojem zasobów ludzkich, polityką prorodzinną oraz promocją idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.
	Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.
	Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu poprzez rozwój krajowych programów budowy dróg.
	Wzrost zapotrzebowania na produkty i usługi bazujące na zasobach lokalnych z obszaru turystyki, rolnictwa i przetwórstwa spożywczego.
	Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe
Cel strategiczny	<u>Rozwoju gospodarczy</u> poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.

IV. OBSZAR PRIORYTETOWY – RACJONALNE ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Słabe strony	Niepełne wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.
Szanse	Wspieranie na poziomie krajowym działań związanych z rewitalizacją społeczną, rozwojem zasobów ludzkich, polityką prorodziną oraz promocją idei społeczeństwa obywatelskiego połączona z instytucjonalnym i materialnym wsparciem organizacji pozarządowych.
	Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.
	Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu poprzez rozwój krajowych programów budowy dróg.
	Wzrost zapotrzebowania na produkty i usługi bazujące na zasobach lokalnych z obszaru turystyki, rolnictwa i przetwórstwa spożywczego.
	Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe.
Cel strategiczny	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.

V. OBSZAR PRIORYTETOWY – ROZWIĘTA INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Słabe strony	Braki infrastruktury stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz niedoinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.
Szanse	Środki pomocowe dostępne na realizację projektów o charakterze inwestycyjnym oraz nakierowanych na rozwój zasobów ludzkich.
	Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu poprzez rozwój krajowych programów budowy dróg.
	Ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju i rozwój rynku pracy oraz rozwój oparty o partnerstwa wielosektorowe.

Cel strategiczny

Rozbudowa i modernizacja **infrastruktury technicznej** stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.

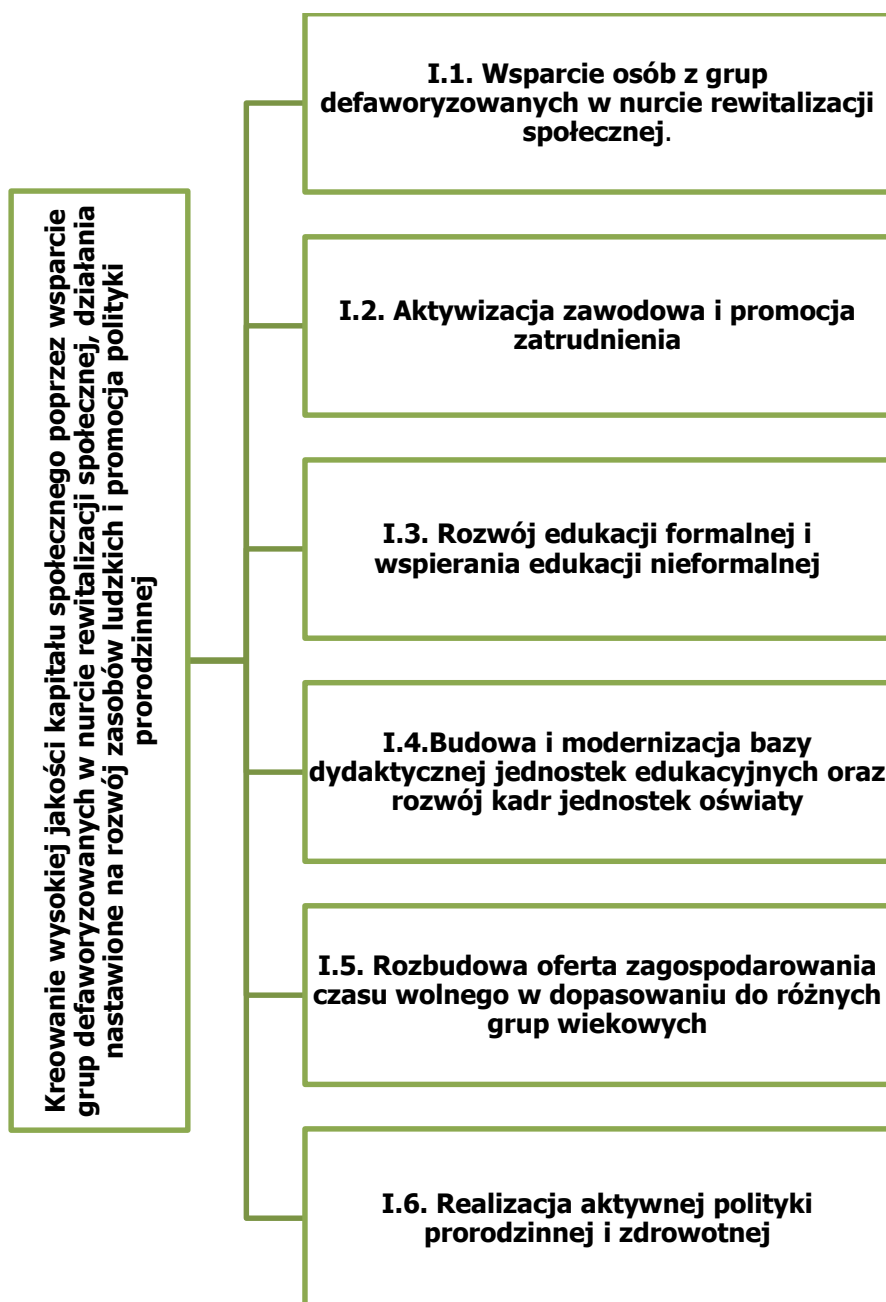

4.3 Cele operacyjne i kierunki działań

W oparciu o wyznaczone obszary priorytetowe w formie warsztatowej wypracowane zostały cele operacyjne, które określają sposób dążenia do przyjętych celów strategicznych.

I. OBSZAR PRIORYTETOWY – WYSOKA JAKOŚĆ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

W ramach celu strategicznego **kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej** wyznaczono następujące cele operacyjne:

W ramach poszczególnych celów operacyjnych przewidywane są następujące kierunki działań:

I.1 Wsparcie osób z grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej.

- A. Określenie obszarów wykluczenia społecznego dotyczącego mieszkańców i przygotowanie programów wsparcia oraz projektowych koncepcji wdrożeniowych stanowiących odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby (w tym partnerskich projektów wielosektorowych).
- B. Realizacja programów wsparcia kierowanych do osób, rodzin lub otoczenia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.
- C. Świadczenie usług eliminujących dysfunkcje osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.
- D. Rozwój infrastruktury socjalnej oraz systemu instytucjonalnej opieki nad osobami, rodzinami lub otoczeniem osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

I.2. Aktywizacja zawodowa i promocja zatrudnienia.

- A. Rozwój publicznych i niepublicznych instytucji rynku pracy i organizacja działających na rzecz osób bezrobotnych i biernych zawodowo.
- B. Tworzenie partnerstw wielosektorowych na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i biernych zawodowo.
- C. Wdrożenie wysokiej jakości poradnictwa pracy oraz usług nakierowanych na rozwój zawodowy, uzupełnienie kompetencji i kwalifikacji, zdobycie doświadczenia zawodowego, realizację form zatrudnienia wspomaganego.
- D. Pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy kierowana do osób bezrobotnych i biernych zawodowo oraz tworzenie lokalnych kanałów przepływu informacji dotyczących ofert pracy.
- E. Promocja samozatrudnienia.
- F. Rozwoju świadomości pracodawców w zakresie korzyści wynikającej z zatrudniania pracowników z grup defaworyzowanych

I.3. Rozwój edukacji formalnej i wspierania edukacji nieformalnej.

- A. Tworzenie i realizacja projektów wyrównujących szanse edukacyjne dzieci i młodzieży przedszkolnej, szkolnej i gimnazjalnej.
- B. Wspieranie kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych w zakresie porozumiewania się w językach obcych, kompetencji społecznych, inicjatywności, przedsiębiorczości i kreatywności, nauk matematyczno-przyrodniczych, ICT.
- C. Tworzenie warunków dla nowoczesnego nauczania – tzw. nauczanie eksperymentalne.
- D. Promocja nauki przez całe życie oraz wspieranie programów edukacyjnych delegowanych do różnych grup wiekowych.
- E. Rozwój kompetencji informatycznych ludności i działania zmierzające do ograniczenia zjawiska wykluczenia cyfrowego.
- F. Budowa społeczeństwa informacyjnego.

I.4. Budowa i modernizacja bazy dydaktycznej jednostek edukacyjnych oraz rozwój kadr jednostek oświaty.

- A. Modernizacja i wyposażenie placówek edukacyjnych oraz zwiększanie kompetencji kadr merytorycznych

i zarządczych systemu oświaty.

- B. Rozwój infrastruktury popularyzującej naukę i wiedzę.
- C. Wymiana doświadczeń pomiędzy placówkami oświatowymi i realizacja programów partnerskich na rzecz podnoszenia poziomu kształcenia i edukacji.

I.5. Rozbudowa oferta zagospodarowania czasu wolnego w dopasowaniu do różnych grup wiekowych.

- A. Budowanie oferty rekreacyjnej w dopasowaniu do różnych grup wiekowych z wykorzystaniem infrastruktury i zasobów: sportowych, rekreacyjnych, kulturowych gminy.
- B. Wsparcie instytucji działających na rzecz kultury, sportu i rekreacji oraz organizacji społecznych w zakresie wykonywania działań statutowych.
- C. Rozbudowa i upowszechnianie oferty kulturalnej wśród mieszkańców gminy.
- D. Rozbudowana oferta zajęć pozalekcyjnych/spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży.
- E. Tworzenie i promocja rozpoznawalnych produktu kultury.

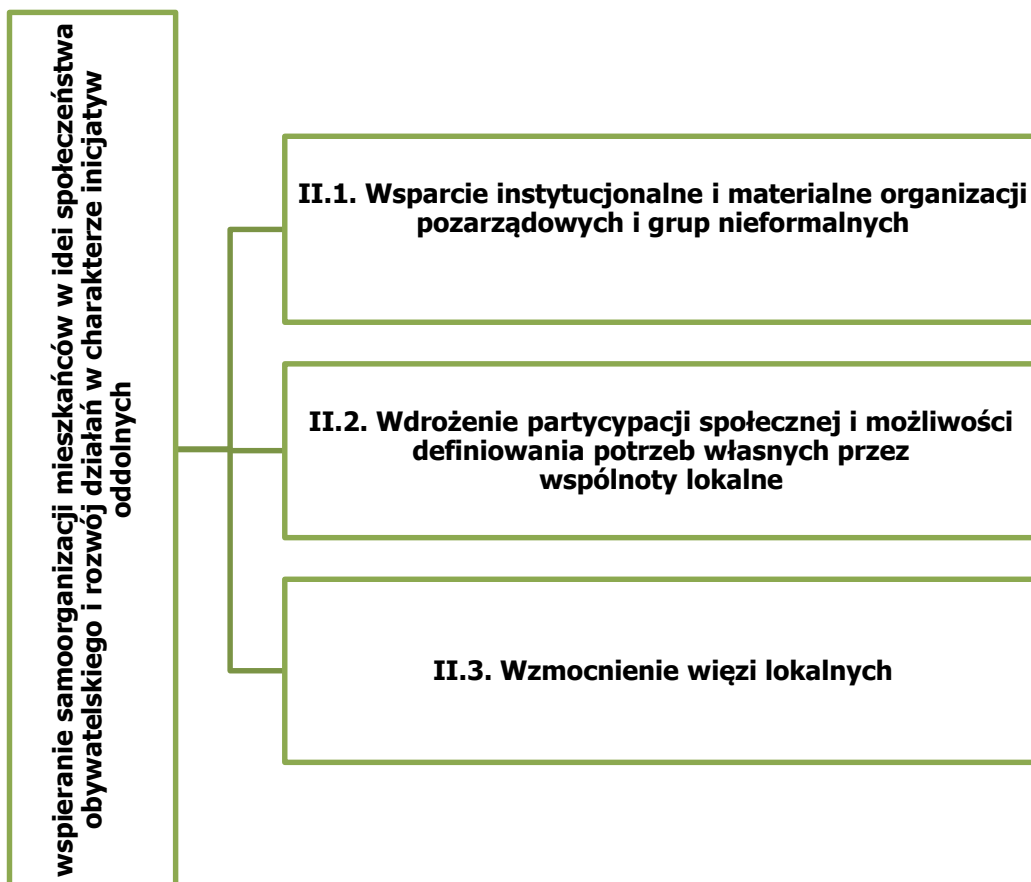
I.6. Realizacja aktywnej polityki prorodzinnej i zdrowotnej.

- A. Zapewnienie opieki instytucjonalnej dla dzieci do trzeciego roku życia oraz rozwój opieki przedszkolnej.
- B. Tworzenie i wspieranie inicjatyw związanych z pomocą na rzecz rodzin wielodzietnych.
- C. Zapewnienie wsparcia instytucjonalnego na rzecz rodziców i opiekunów prawnych samodzielnie wychowujących dzieci.
- D. Aktywizacja zawodowa i wsparcie osób powracających na rynek pracy po urloпах związanych z wychowaniem dziecka.
- E. Promocja zdrowego trybu życia i zwiększanie świadomości dotyczącej chorób cywilizacyjnych.
- F. Przygotowanie i wdrożenie profilaktycznych programów zwiększających wczesne wykrywanie chorób, zwiększających zdrowotność i zapobiegających zachorowalności.
- G. Rozwój opieki zdrowotnej i specjalistycznych usług medycznych.

II. OBSZAR PRIORYTETOWY – SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

W ramach celu strategicznego **wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych** wyznaczono następujące cele operacyjne:

W ramach poszczególnych celów operacyjnych przewidywane są następujące kierunki działań:

II.1. Wsparcie instytucjonalne i materialne organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.

- A. Tworzenie i udostępnianie infrastruktury publicznej na rzecz realizacji aktywności społecznej.
- B. Wsparcie i koordynacja działań związanych z pozyskiwaniem środków zewnętrznych przez organizacje pozarządowe i grupy nieformalne na rzecz realizacji inicjatyw oddolnych.
- C. Upowszechnianiem dobrych praktyk oraz inicjacją i realizacją partnerstw, w tym partnerstw wielosektorowych na rzecz projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe i grupy nieformalne.
- D. Rozwój kadr dla działań organizacji pozarządowych oraz realizacja opieki mentorskiej dla nowotworzonych organizacji.

II.2. Wdrożenie partycypacji społecznej i możliwości definiowania potrzeb własnych przez wspólnoty lokalne.

- A. Rozwój programu współpracy na linii samorząd organizacje pozarządowe.
- B. Delegowanie zadań publicznych do realizacji przez organizacje pozarządowe.
- C. Zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnej w utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego.
- D. Inicjowanie dialog obywatelskiego oraz wzrost zaangażowania społecznego w działania realizowane przez samorząd lokalny oraz inne instytucje publiczne.

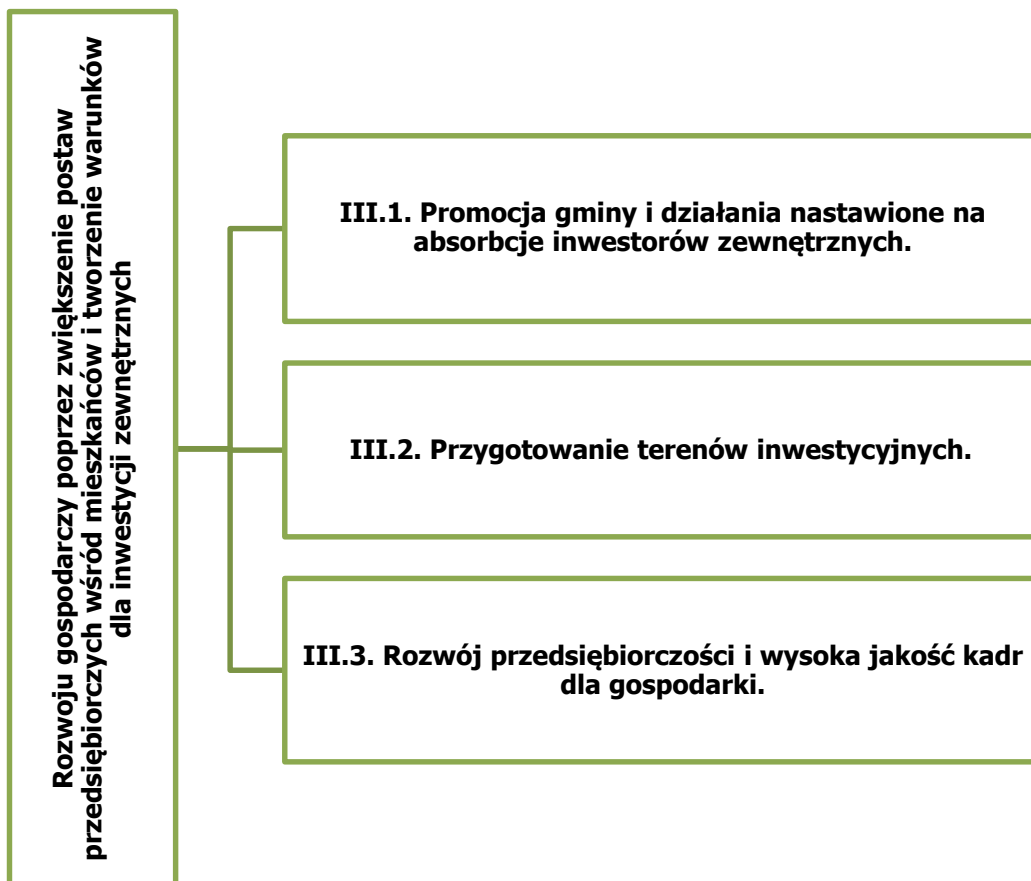
II.3. Wzmocnienie więzi lokalnych.

- A. Realizacja działań nastawionych na aktywizację społeczności lokalnej na bazie dziedzictwa: kulturowego, przyrodniczego i historycznego obszaru gminy.
- B. Zwiększenie zaangażowania organizacji pozarządowych w realizację zadań skierowanych na budowanie więzi międzyludzkich oraz działania z obszaru pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej.
- C. Działania integrujące lokalną społeczność w ramach działań na rzecz dobra wspólnego.
- D. Wychowanie dzieci i młodzieży w idei społeczeństwa obywatelskiego i lokalnego patriotyzmu.

III. OBSZAR PRIORYTETOWY – ROZWINIĘTA GOSPODARKA

W ramach celu strategicznego **rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych** wyznaczono następujące cele operacyjne:

W ramach poszczególnych celów operacyjnych przewidywane są następujące kierunki działań:

III.1. Promocja gminy i działania nastawione na absorpcje inwestorów zewnętrznych.

- A. Działania promocyjne nastawione na prezentacje atutów gminy i lokalnych zasobów.
- B. Budowanie oferty inwestycyjnej w związkach jednostek samorządu terytorialnego i na zasadzie partnerstw publiczno-prywatnego.
- C. Budowa tematycznej i ogólnodostępnej informacji delegowanej do przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów.
- D. Wdrożenie systemu ulg podatkowych i zachęt inwestycyjnych.

III.2. Przygotowanie terenów inwestycyjnych.

- A. Uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, uzbrojenie terenów inwestycyjnych w media, budowa lub modernizacja układu komunikacyjnego na potrzeby tworzenia terenu inwestycyjnego.

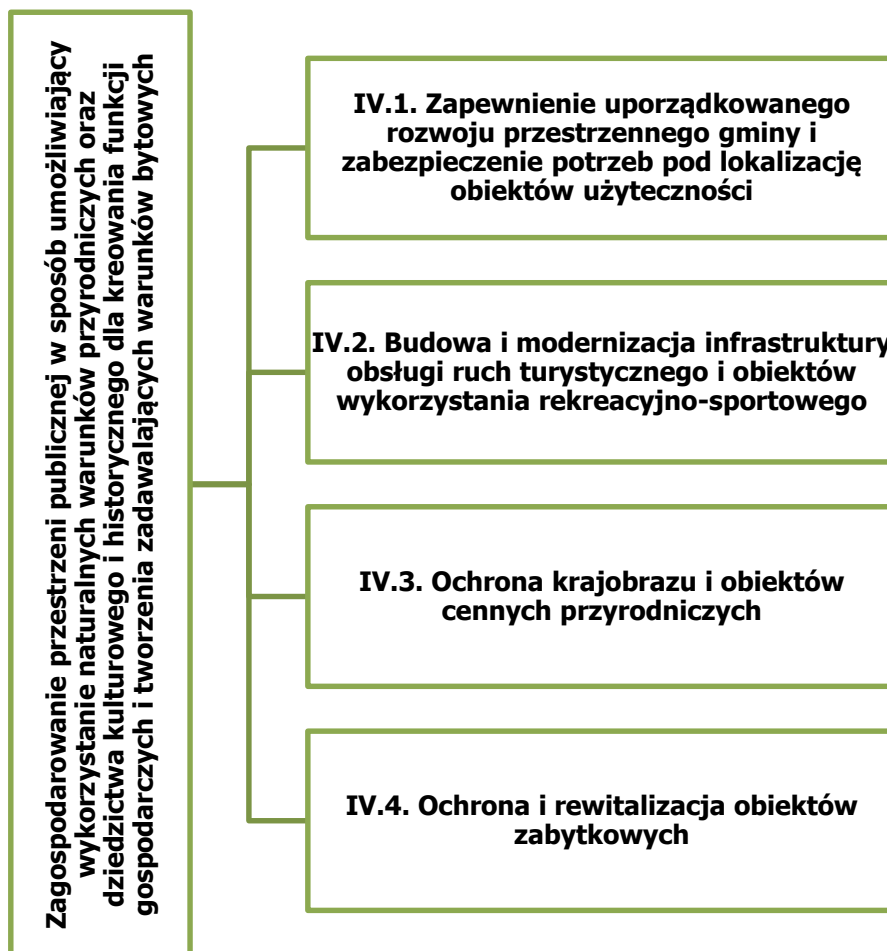
III.3. Rozwój przedsiębiorczości i wysoka jakość kadr dla gospodarki.

- A. Rozwój systemu inkubacji przedsiębiorczości.
- B. Rozwój podmiotów gospodarczych branż inteligentnych specjalizacji.
- C. Wprowadzanie innowacji produktowych i procesowych w przedsiębiorstwach.
- D. Wsparcie przedsiębiorczości ekonomii społecznej.
- E. Wzmocnienie kompetencji pracowników i pracodawców sektora MŚP.
- F. Budowanie przewagi konkurencyjnej MŚP w oparciu o odtwarzanie gospodarczego dziedzictwa regionu i zasobów lokalnych.

IV. OBSZAR PRIORYTETOWY – RACJONALNE ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

W ramach celu strategicznego **zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych** wyznaczono następujące cele operacyjne:

W ramach poszczególnych celów operacyjnych przewidywane są następujące kierunki działań:

IV.1. Zapewnienie uporządkowanego rozwoju przestrzennego gminy i zabezpieczenie potrzeb pod lokalizację obiektów użyteczności.

- A. Opracowanie miejscowych planami zagospodarowania przestrzennego dla terenów o znaczeniu strategicznym dla rozwoju gminy i obszarów charakteryzujących się wysokimi walorami przyrodniczymi.
- B. Zabezpieczenie terenów pod lokalizację obiektów użyteczności.

IV.2. Budowa i modernizacja infrastruktury obsługi ruchu turystycznego i obiektów wykorzystania rekreacyjno-sportowego.

- A. Oznakowanie i prezentacja atrakcji turystycznych.
- B. Budowa, rozbudowa i modernizacja szlaków turystycznych.
- C. Utrzymanie i rozwój istniejącej infrastruktury obsługi ruchu turystycznego oraz budowa nowej bazy w odpowiedzi na zapotrzebowanie rynku turystycznego.
- D. Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów wykorzystywanych do rozwijania aktywności sportowej mieszkańców na poziomie amatorskim i profesjonalnym.

IV.3. Ochrona krajobrazu i obiektów cennych przyrodniczych.

- A. Oznakowanie obiektów cennych przyrodniczo.
- B. Sankcjonowanie prawne ograniczeń środowiskowych co do lokalizacji inwestycji na terenach cennych przyrodniczo.
- C. Programy zmniejszające emisję zanieczyszczeń do atmosfery.
- D. Kampanie informacyjno-promocyjne nakierowane na zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów oraz promowanie zasad zrównoważonego rozwoju.
- E. Tworzenie miejsc ochrony bioróżnorodności oraz inwestowanie w infrastrukturę związaną z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych.
- F. Doposażeniu służb, które w celach statutowych działania na rzecz ochrony przyrody i zapobiegania katastrofom ekologicznym.

IV.4. Ochrona i rewitalizacja obiektów zabytkowych.

- A. Oznakowanie i inwentaryzacja obiektów cennych kulturowo i historycznie.
- B. Zachowanie i zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego i ochrona obiektów zabytkowych.
- C. Rewitalizacja obiektów cennych kulturowo i zabytkowych.

V. OBSZAR PRIORYTETOWY – ROZWINIĘTA INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

W ramach celu strategicznego **rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiącej o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej** wyznaczono następujące cele operacyjne:

W ramach poszczególnych celów operacyjnych przewidywane są następujące kierunki działań:

V.1. Rozbudowa i modernizacja podstawowej infrastruktury obsługowej.

- A. Rozwój infrastruktury związanej z dostawą i uzdatnianiem wody.
- B. Rozwój infrastruktury związanej z odbiorem i oczyszczaniem ścieków.
- C. Realizacja inwestycji zakładających na poprawę gospodarki odpadami, ze szczególnym uwzględnieniem i rozwój selektywnej zbiórki odpadów i zapobieganie powstawaniu nadmiernej ilości odpadów.
- D. Zwiększenie dostęp ludności do internetu szerokopasmowego.
- E. Budowa infrastruktury stanowiącej o bezpieczeństwie publicznym oraz wyposażenie i wzmocnienie służb ratowniczych.
- F. Tworzenie i rozwój systemów zintegrowanego monitoringu i ostrzegania, prognozowania zagrożeń i reagowania w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii.
- G. Rozwój bazy infrastrukturalnej i sprzętowej służb ratowniczych.

V.2. Poprawa jakości sieć komunikacyjna i bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

- A. Wzrost bezpieczeństwa w komunikacji drogowej poprzez oznaczenie i przebudowę odcinków niebezpiecznych.
- B. Zwiększenie ilości parkingów i miejsc postojowych przy obiektach użyteczności publicznej.
- C. Budowa, modernizacja i wymiana nawierzchni dróg o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym wraz z towarzyszącą infrastrukturą.
- D. Budowa i modernizacja ciągów pieszych i ścieżek rowerowych ponadlokalnym wraz z towarzyszącą infrastrukturą.

V.3. Budowa nowych i modernizacja istniejących obiektów użyteczności publicznej.

- A. Poprawa stanu technicznego i standardu istniejących obiektów użyteczności publicznej.
- B. Likwidacja barier urbanistyczno-architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej.
- C. Budowa nowych obiektów użyteczności publicznej w dopasowaniu do potrzeb wyrażanych przez społeczność lokalną.
- D. Rozwój e-usług: e-administracji, e-edukacji i e-kultury

V.4. Modernizacja zasobów mieszkaniowych i zapewnienie warunków dla rozwoju mieszkalnictwa.

- A. Zapewnienie podaży terenów, przygotowanie infrastruktury oraz opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego na potrzeby realizacji budownictwa mieszkaniowego.
- B. Rozwój i modernizacja komunalnych zasobów mieszkaniowych.
- C. Rozwój budownictwa społecznego.

V.5. Wprowadzanie rozwiązań sprzyjających gospodarce niskoemisyjnej i propagowanie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

- A. Działania informacyjno-edukacyjne promujące wykorzystanie OZE.
- B. Wytwarzanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych wraz z podłączeniem do sieci dystrybucyjnej.
- C. Instalacja inteligentnych systemów zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej i budynkach

mieszkalnych.

D. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych.

4.4 Zgodność celów z innymi dokumentami strategicznymi

Rozpatrując zgodność Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016-2026 wobec najistotniejszych dokumentów planistycznych dotyczących kraju i regionu przeanalizowano, z jednej strony cele uwzględnione w strategii i z drugiej strony cele innych dokumentów strategicznych. Jednoznacznie można stwierdzić, że analizowane cele są wzajemnie komplementarne, co do zakresu oraz służą zrównoważonemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu. W tabelach poniżej przedstawiono wyniki analizy dokumentów, które uznano za najistotniejsze z punktu widzenia wdrażania Strategii.

EUROPA 2020

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu
(priorytety)

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026	Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji	Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.	X		X
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.			X
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.	X		X
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.		X	
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.		X	

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (obszary strategiczne)

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego
Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

	Sprawne i efektywne państwo	Konkurencyjna gospodarka	Spójność społeczna
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.			X
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.			X
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.		X	
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.	X		
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.	X		

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej
do 2020 roku (obszary strategiczne)

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego
Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

	Innowacyjność	Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego	Infrastruktura transportowa
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.		X	
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.		X	
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.	X		
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.	X		
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.			X

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025
(cele strategiczne)

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026	Wzrost konkurencyjności gospodarki	Wzrost aktywności społecznej	Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych	Nowoczesna infrastruktura rozwoju
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.		X		
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.		X		
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.	X			
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.				X
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.			X	X

Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku (cele strategiczne)

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026	Rodzina w większym stopniu wykorzystuje swój potencjał oraz żyje w warunkach sprzyjających wypełnianiu funkcji i ról społecznych	Osoby z grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym biorą coraz bardziej aktywny udział w rozwiązywaniu swoich problemów i uczestniczą w życiu społeczności lokalnej	Osoby bezrobotne są bardziej gotowe do zmian, aktywne w rozwiązywaniu swoich problemów, bardziej samodzielnie życiowo i ekonomicznie oraz częściej wchodzi na rynek pracy ...	Społeczności lokalne aktywniej uczestniczą w zaspokajaniu swoich potrzeb i kreowaniu życia społecznego
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.	X	X	X	X
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.		X		
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.			X	
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.		X		

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostródzkiego na lata 2008 - 2020 (cele strategiczne)

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

	Rozwój gospodarczy	Zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej	Ochrona środowiska naturalnego
Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego poprzez wsparcie grup defaworyzowanych w nurcie rewitalizacji społecznej, działania nastawione na rozwój zasobów ludzkich i promocja polityki prorodzinnej.		X	
Wspieranie samoorganizacji mieszkańców w idei społeczeństwa obywatelskiego i rozwój działań w charakterze inicjatyw oddolnych.		X	
Rozwoju gospodarczy poprzez zwiększenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców i tworzenie warunków dla inwestycji zewnętrznych.	X		
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w sposób umożliwiający wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego dla kreowania funkcji gospodarczych i tworzenia zadawalających warunków bytowych.			X

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej stanowiącej podstawowe zaplecze dla prowadzenia działalności gospodarczej, społecznej i stanowiące o jakości zamieszkania oraz doinwestowanie obiektów użyteczności publicznej.	X	X	
---	---	---	--

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Grunwald na lata 2016 - 2026

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Grunwald jest również zgodna z szeregiem planistycznych dokumentów branżowych, w tym np.:

- Program Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Strategia Rozwoju Edukacji w Województwie Warmińsko-Mazurskim,
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Warmińsko-Mazurskim,
- Strategia Rozwoju Kultury Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

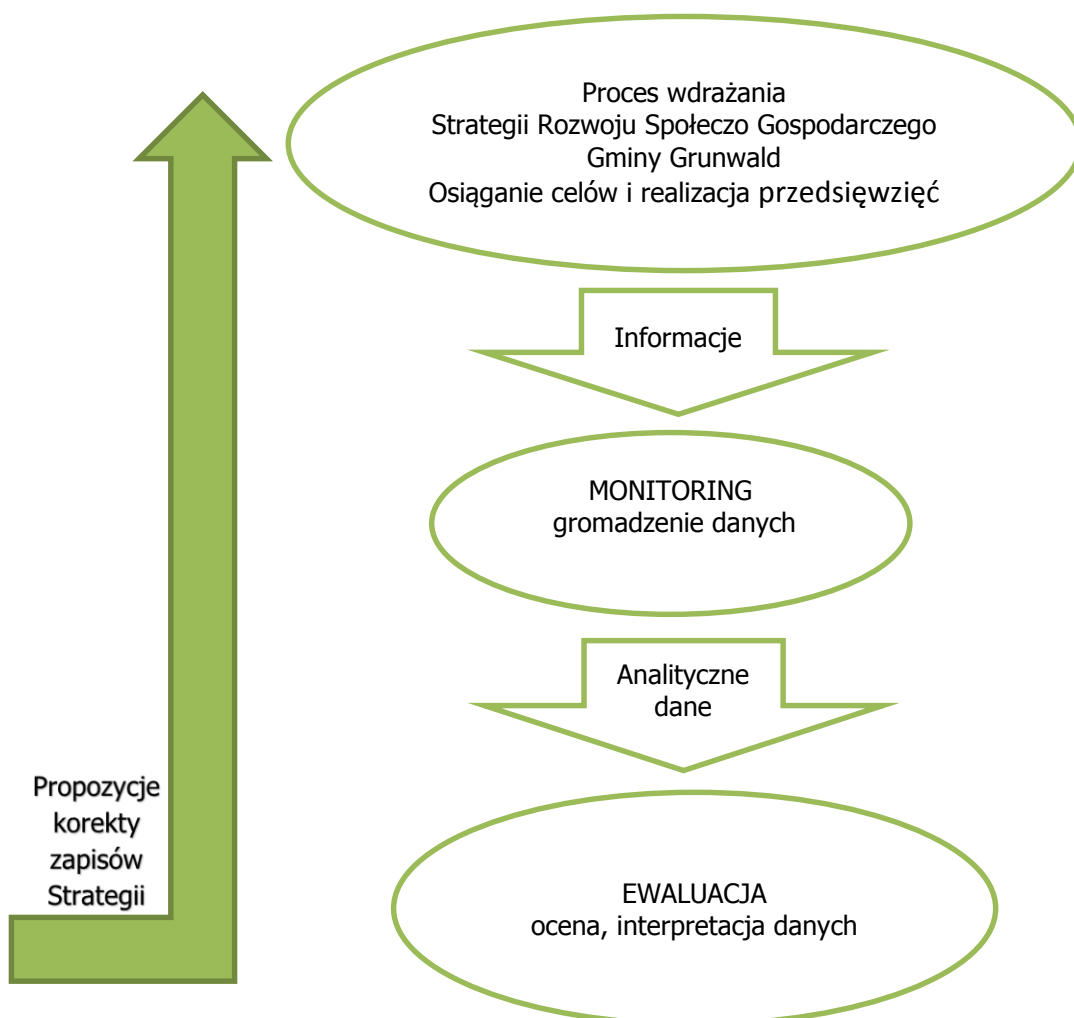
ROZDZIAŁ VI MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

5.1. Uwagi ogólne

Bardzo ważnym wymogiem, stawianym dokumentom strategicznym jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępu wdrażania oraz osiągnięcia założonych celów, i w konsekwencji osiągnięcie stanu zakładanego w wizji. Gromadzenie i interpretacja danych dotyczących Strategii pozwala w razie wystąpienia nieprawidłowości podmiotom odpowiedzialnym za wdrażanie Strategii na bieżące korekty działań.

Strategia Rozwoju Gminy Grunwald podlega systemowi **monitoringu** (zbierania i selekcjonowania informacji) i **ewaluacji** (oceny i interpretacji zgromadzonego materiału) powiązanego z systemem wdrażania

Funkcjonowanie systemu przedstawia poniższy schemat:

Podstawowym celem funkcjonowania systemu monitoringu jest gromadzenie i przetwarzanie informacji o stanie realizacji Strategii. Raporty monitoringowe przygotowane w oparciu o wskazany model stanowią będą narzędzie wspomagające podejmowanie decyzji przez władze samorządowe we wszelkich sprawach związanych z realizacją Strategii.

5.2. System wdrażania Strategii Rozwoju

Instrumenty wdrażania.

Wdrażanie Strategii będzie się odbywać poprzez realizację konkretnych zadań. Istotnym elementem każdego zadania jest szczegółowa projekcja alokacji środków (tabele finansowe). Podstawowe instrumenty finansowe wdrażania Strategii to:

1. budżet gminy Grunwald,
2. Regionalny Program Operacyjny Warmia Mazury na lata 2014-2020,
3. Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) na lata 2014-2020,
4. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
5. inne programy pomocowe.

Aparat instytucjonalny wdrażania Strategii.

Organem odpowiedzialnym za wdrażanie Strategii jest Wójt Gminy Grunwald. Wykonuje on swoje zadania przy pomocy pracowników merytorycznych Urzędu. Ośrodkiem koordynującym współpracę w poszczególnych obszarach tematycznych będą stosowne referaty Urzędu Gminy Grunwald. Ponadto przewiduje się powołanie do życia Zarządzeniem Wójta Zespołu ds. Wdrażania Strategii. W skład Zespołu powinni wejść: Wójt, Sekretarz Gminy, Przewodniczący Rady Gminy, przedstawiciele merytorycznych referatów Urzędu i jednostek organizacyjnych gminy, przedstawiciele sektora społecznego i gospodarczego. W zależności od rodzaju zadań strategicznych do prac zespołu mogą być powoływani przez Wójta (na stałe lub czasowo) eksperci.

Zespół będzie odpowiedzialny za następujące zadania:

- koordynację prac instytucji zaangażowanych we wdrażanie strategii,
- monitoring (analiza raportów z przebiegu realizacji strategii),
- dostarczanie syntetycznych informacji o procesach i uwarunkowaniach realizacyjnych Strategii Rozwoju dla Rady Gminy,
- nadzór nad prawidłowością realizacji Strategii.

Istota systemu monitorowania i ewaluacji.

Istotą monitoringu jest gromadzenie, opracowywanie i przekazywanie informacji przydatnych w zarządzaniu rozwojem gminy. Dlatego też przedmiotem monitoringu jest gmina, pojmowana jako spójny system społeczno-gospodarczy. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w następujących płaszczyznach:

- społeczność lokalna,
- gospodarka lokalna,
- środowisko przyrodnicze,
- infrastruktura.

Głównymi obszarami monitorowania i ewaluacji Strategii są:

- cele strategiczne i operacyjne,
- postęp w realizacji celów szczegółowych wyznaczanych zadaniami ujętymi w dokumencie,
- harmonogram strategii.

Proces monitorowania polegał będzie na systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących w ramach poszczególnych programów oraz celów wytyczonych w Strategii. Analiza dokonujących się zmian prowadzona musi być stosownie do wewnętrznej struktury administracyjnej czy organizacyjnej gminy. Ze względu na zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy system monitoringu będzie funkcjonował w oparciu o zbiory informacji (np. Główny Urząd Statystyczny).

Opis etapów monitoringu i ewaluacji wraz z jednostkami odpowiedzialnymi za ich realizację przedstawia niżej zamieszczona tabela:

Tabela 44. Etapy monitoringu Strategii.

Lp.	ETAP	ZADANIA	WYNIKI I PROCEDURY	REALIZUJĄCY
1.	Zbieranie danych i informacji	Zbieranie danych	Materiał empiryczny stanowiący podstawę do analiz i ocen	Odpowiednie referaty, samodzielne stanowiska, jednostki organizacyjne oraz inne instytucje zaangażowane, działania koordynowane przez Sekretarza Gminy
2.	Analiza danych i informacji	Uporządkowanie, przetworzenie i analiza danych oraz ich terminowe przekazywanie zebranego materiału do Sekretarza Gminy	Materiał służący przygotowaniu raportów	Odpowiednie referaty, samodzielne stanowiska, jednostki organizacyjne oraz inne instytucje zaangażowane, działania koordynowane przez Sekretarza Gminy
3.	Przygotowywanie raportów	Zestawienie otrzymanych danych w raporty	Roczne raporty (w razie potrzeby raportowanie kwartalne)	Odpowiednie referaty, samodzielne stanowiska, jednostki organizacyjne oraz inne instytucje zaangażowane, działania koordynowane przez Sekretarza Gminy

4.	Ocena wyników (porównanie z aktualnymi normami)	Ocena porównawcza osiągniętych wyników z założeniami	Określenie stopnia wykonania przyjętych zapisów strategii (w wypadku stwierdzenia)	Zespół ds. Wdrażania Strategii
5.	Identyfikacja odchyleń	Ocena rozbieżności pomiędzy założeniami a rezultatami	Przygotowanie materiału dla dalszych działań	Zespół ds. Wdrażania Strategii
6.	Analiza przyczyn odchyleń	Poszukiwanie i określenie przyczyn zaistniałej sytuacji	Przygotowanie materiału dla dalszych działań o	Zespół ds. Wdrażania Strategii
7.	Planowanie korekty	Zmiana dotychczasowych metod realizacji bądź wprowadzenie nowych	Określenie i akceptacja działań korygujących	Władze samorządowe Gminy Grunwald na podstawie propozycji Zespołu ds. Wdrażania Strategii

Wskaźniki.

Podstawowym celem monitoringu jest uzyskanie mierzalnych wyników procesu osiągnięcia celów Strategii. Wymusza to opracowanie szeregu wskaźników skupiających na poziomie strategicznym wyniki działań podejmowanych na rzecz rozwoju gminy w ramach opracowanej Strategii.

Monitoring dostarcza danych obrazujących postęp we wdrażaniu Strategii oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do celów w niej określonych. Dane skwantyfikowane, obrazujące postęp we wdrażaniu oraz rezultaty tych działań zostały podzielone na trzy kategorie:

- wskaźniki produktu - odnoszą się one do rzeczowych efektów działalności. Liczone są w jednostkach materialnych, np. długość utworzonego traktu pieszego, liczba wybudowanych budynków, itp.
- wskaźniki rezultatu - odpowiadają one bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Strategii. Takie mierniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba mieszkańców objętych selektywną zbiórką odpadów, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zmniejszenie zasiłków wypłacanych mieszkańcom przez opiekę społeczną itp.).

Ewaluacja (ocena) realizacji Strategii.

W szerokim aspekcie ewaluacja dotyczy realizacji strategii oraz jej wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Ewaluacja musi także odpowiadać na pytanie, w jakim stopniu strategia rozwiązuje realne problemy gminy i jej społeczności.

W wąskim aspekcie ewaluacja koncentruje się na realizacji poszczególnych elementów Strategii Rozwoju Gminy Grunwald, przy czym kryteriami oceny zapisów strategii są:

- wskaźniki realizacji celów i zadań strategii,
- rozwiązywanie problemów (wyzwań przyjętych w strategii),
- realizacja wizji rozwoju gminy.

Ewaluacja działań wynikających ze Strategii będzie się opierała na trzech rodzajach ocen:

- **ex ante** (ocena przed realizacją działań) - ewaluację ex ante stosuje się przy ocenie sytuacji wejściowej, czy i w jaki sposób strategia wpłynie na grupy docelowe, przyczyni się do poprawy sytuacji w gminie,
- **ex tempore** (ocena w trakcie realizacji działań) - odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku,
- **ex post** (ocena po realizacji działań) - ocena długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

W obszarze wpływu strategii na gospodarkę ewaluacja strategii musi uwzględnić następujące aspekty:

- powiększanie zasobów / kompetencji gminy,
- wspieranie wzrostu gospodarczego,
- przyciąganie środków zewnętrznych (publicznych i prywatnych),
- wzrost konkurencyjności / atrakcyjności gminy,
- procesy innowacyjne.

Raporty

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu i ewaluacji jest raport monitoringowy Strategii. Dokument ten będzie powstawał w oparciu o dane zawarte w raportach częściowych oraz dane pochodzące ze statystyki ogólnej. Odpowiedzialnym za raportowanie czyni się wszystkie podmioty zaangażowane w realizację Strategii. Raport monitoringowy Strategii będzie sporządzany przez Sekretarza Gminy i przekazywany Zespołowi ds. Wdrażania Strategii. Raport ten, poprzez odpowiednie wskaźniki, wskazywał będzie stan realizacji Strategii. Stanowić on będzie podstawę do podejmowania ewentualnych działań korygujących. Raport monitoringowy Strategii sporządzany będzie w okresach rocznych, w terminie do końca lutego roku następującego po okresie będącym przedmiotem monitorowania. Zasadniczym okresem monitorowania jest rok kalendarzowy. Raporty częściowe, sporządzane przez poszczególne referaty i samodzielne stanowiska będą przekazywane Sekretarzowi Gminy w terminie do końca stycznia roku po okresie monitorowania. W tym samym terminie inne jednostki zaangażowane we wdrażanie Strategii są zobowiązane do przedstawienia swoich raportów częściowych. Raporty monitoringowe podlegają zatwierdzeniu przez Radę Gminy Grunwald. Na podstawie informacji zawartych w raportach Rada podejmuje działania mające na celu usunięcie ewentualnych nieprawidłowości. Raporty monitoringowe stanowią ponadto podstawę do wszelkich prac aktualizujących dokumenty strategii rozwoju gminy, w tym także przedłużających okres obowiązywania strategii na kolejne lata. W razie wydłużenia obowiązywania strategii analogicznemu wydłużeniu ulegnie okres sporządzania raportów monitoringowych.

Sposoby oceny Strategii.

Ocena Strategii prowadzona będzie na podstawie składanych raportów z prowadzonego monitoringu rzeczowego i finansowego, opisu rozbieżności, jeśli takie powstaną pomiędzy Strategią a wdrożeniem zadania oraz analizą przyczyn i skutków rozbieżności. Dodatkowo raporty zawierać będą informacje nt. postępu realizacji planu finansowego w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny. Miernikami w prowadzonej ocenie będą wskaźniki np. nakład finansowy na 500 m traktu pieszego, ilość przyłączy kanalizacyjnych w stosunku do ilości posesji w miejscowości objętej inwestycją. Ocena dokonana będzie w sprawozdaniu rocznym, które Wójt składa Radzie Gminy podczas sesji, na której udzielane jest absolutorium

za działania w roku poprzednim. Ocena szczegółowa zadań wynikających z ze Strategii nastąpi po zakończeniu i rozliczeniu poszczególnych inwestycji.

Uspołecznienie procesu planowania i realizacji Strategii.

Zasadniczą rolę, jaką będą pełnić we wdrażaniu Strategii mieszkańcy gminy to inicjowanie działań projektowych, realizacja projektów oraz wyrażanie opinii na temat podejmowanych i prowadzonych zadań. Mieszkańcy reprezentowani będą przez Radnych Rady Gminy, przedstawicieli organizacji pozarządowych, sołtysów i członków Rad Sołeckich, Rady Gminy oraz lokalnych liderów. Współpraca opierać się będzie na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności. Społeczność lokalna gminy Grunwald uczestniczyła w pracach nad niniejszym Strategią. Jak wynika z doświadczeń jednostek samorządu zazwyczaj uczestnicy prac nad dokumentami planistycznymi stają się w swoich środowiskach rzecznikami proponowanych w tych planach rozwiązań.

O Strategii przyjętej do realizacji przez Radę Gminy, jak również o rozpoczynanych zadaniach, ich przebiegu i zakończeniu wszyscy mieszkańcy będą szczegółowo informowani. Informacje będą upowszechniane za pośrednictwem prasy regionalnej i lokalnej oraz zwyczajowo na tablicy ogłoszeń i stronie internetowej i mediach społecznościowych gminy Grunwald oraz bezpośrednio przez władze gminy na różnego typu zebraniach. Uwagi od mieszkańców na temat prowadzonych prac zbierane będą przez przedstawicieli społeczności lokalnej i przez nich komunikowane władzom samorządowym.

ROZDZIAŁ VII SPISY I DEFINICJE

6.1 Definicje i pojęcia

- Dane dotyczące ludności opracowano na podstawie:
 - bilansów stanu i struktury ludności faktycznie zamieszkałej na terenie gminy. Bilanse ludności sporządzane są dla okresów międzypisowych w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przy uwzględnieniu zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z innych gmin i z zagranicy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych oraz różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, uzyskiwanej z cyklicznie przeprowadzanych badań, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy,
 - rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji - o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały (źródłem tych danych jest rejestr PESEL - Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności),
 - sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego - o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach,
 - sprawozdawczości sądów – o prawomocnie orzeczonych rozwodach.
- Dane o stanie i strukturze ludności w przekroju terytorialnym opracowano według faktycznego miejsca zamieszkania. Do ludności faktycznie zamieszkałej w danej jednostce podziału terytorialnego zaliczono ludność zameldowaną na pobyt stały i rzeczywiście tam zamieszkałą oraz ludność przebywającą tam czasowo (zameldowaną w danej jednostce podziału terytorialnego na pobyt czasowy ponad 3 miesiące).
- Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat oraz w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyźni - 65 lat i więcej, kobiety - 60 lat i więcej.
- Przyrost naturalny ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.
- Dane o migracjach ludności pochodzą z dokumentacji prowadzonej przez gminy, dotyczącej ewidencji ludności o ruchu migracyjnym (Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych – Dz. U. 2006 Nr 139, poz. 993 z późn. zm.) - w oparciu o druki meldunkowe wypełniane przez osobę zmieniającą miejsce zamieszkania: zgłoszenie pobytu stałego (migracje wewnętrzne i imigracja na pobyt stały), zgłoszenie wymeldowania z pobytu stałego w związku z wyjazdem za granicę (emigracja na pobyt stały), zgłoszenie pobytu czasowego (migracje wewnętrzne i imigracja na pobyt czasowy) oraz zgłoszenie wyjazdu na pobyt czasowy za granicę (emigracja na pobyt czasowy).

- Informacje o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały podano na podstawie pełnej ewidencji osób migrujących. Dane pobierane są ze zbioru PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności).
- Migracje wewnętrzne ludności są to zmiany miejsca stałego (lub czasowego) pobytu, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się na stałe (lub pobyt czasowy) oraz przemeldowanie z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości, jeżeli poprzednie miejsce pobytu stałego znajdowało się w innej gminie. W przypadku gminy miejsko-wiejskiej migracją jest również zmiana miejsca zamieszkania między terenami miejskimi i wiejskimi gminy. Migracje wewnętrzne ludności nie uwzględniają zmian adresu w granicach tej samej jednostki, gdyż takie przemieszczenie nie powoduje zmiany w liczbie i strukturze ludności tej jednostki. Poprzez napływ rozumie się nowe zameldowania na pobyt stały, a poprzez odpływ – wymeldowanie z pobytu stałego (tj. zameldowanie w innej jednostce na pobyt stały).
- Migracje zagraniczne ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą kraju zamieszkania. Obowiązujące w Unii Europejskiej Rozporządzenie (WE) nr 862/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. zawiera definicję migracji uwzględniającą zamierzony okres zamieszkania w innym kraju wynoszący co najmniej 12 miesięcy. W rozumieniu tej definicji:
 - imigracja to przybycie do kraju osoby będącej uprzednio rezydentem innego kraju z zamiarem przebywania przez okres co najmniej 12 miesięcy,
 - emigracja to opuszczenie kraju przez jego rezydenta z zamiarem przebywania za granicą przez okres co najmniej 12 miesięcy.
- Saldo migracji jest to różnica pomiędzy napływem ludności na dany teren a odpływem ludności z danego terenu.
- Pracujący w głównym miejscu pracy to osoby, które w jednostce sprawozdawczej oświadczyły, że to miejsce pracy jest ich głównym miejscem pracy.
- Dane o liczbie bezrobotnych zarejestrowanych obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 kwietnia 2004 r. (Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późniejszymi zmianami), określone są jako bezrobotne. Bezrobotni zarejestrowani to osoby niezatrudnione i niewykonyjące innej pracy zarobkowej. Zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli są to osoby niepełnosprawne – zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczące się w szkole z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępujące do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowane we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.
- Przedszkole to placówka przeznaczona dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca do nauki w szkole.
- Szkoła podstawowa to sześcioletnia szkoła, w której w ostatnim roku nauki przeprowadza się sprawdzian, uprawniający do dalszego kształcenia w gimnazjum. Struktura organizacyjna szkoły podstawowej obejmuje klasy I-VI, a nauka jest obowiązkowa.
- Gimnazjum to szkoła kształcąca młodzież w cyklu trzyletnim (w wieku 13-16 lat). Nauka w gimnazjum jest obowiązkowa. Warunkiem formalnym przyjęcia do gimnazjum jest ukończenie szkoły podstawowej.

- Porady udzielone przez lekarzy i lekarzy dentyków w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej wykazano łącznie z badaniami profilaktycznymi oraz poradami udzielonymi w ramach praktyk lekarskich, a także w izbach przyjęć szpitali ogólnych. Do porad udzielonych w podstawowej i specjalistycznej opiece zdrowotnej, oprócz porad udzielonych dla ogółu ludności, włączono także porady udzielone w przychodniach medycyny pracy.
- Dane o świadczeniach pomocy społecznej prezentuje się zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. Nr 115, poz. 728 z późn. zm.), według której dokonano podziału świadczeń na pieniężne i niepieniężne.
- Prezentowane dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON obejmują osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zaklasyfikowane do poszczególnych sekcji PKD 2007 według przeważającego rodzaju działalności. Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej, zwany dalej rejestrem REGON, jest rejestrem administracyjnym prowadzonym przez Prezesa GUS. Zasady prowadzenia rejestru określają przepisy ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439 z późn. zm.) oraz przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 r. (Dz. U. Nr 69, poz. 763 z późn. zm.) w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb statystyki publicznej z innymi organami prowadzącymi rejestry i systemy informatyczne administracji publicznej. Podstawową funkcją rejestru REGON jest identyfikowanie podmiotów gospodarki narodowej, co jest realizowane poprzez nadawanie im unikatowych numerów identyfikacyjnych.
- Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą w rejestrze REGON jest to osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. 2004 Nr 173, poz. 1807) i inna osoba fizyczna prowadząca działalność na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku oraz osoba fizyczna prowadząca indywidualne gospodarstwo rolne.
- Spółka handlowa to spółka, której utworzenie, organizację, funkcjonowanie, rozwiązywanie, łączenie, podział, przekształcenie reguluje Kodeks spółek handlowych. Spółki handlowe dzielą się na osobowe (jawne, partnerskie, komandytowe, komandytowo-akcyjne) i kapitałowe (akcyjne, z ograniczoną odpowiedzialnością). Mają one obowiązek uzyskania wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego.
- Spółdzielnia to dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie Osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą i może również prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną. Podstawą prawną działania jest ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz. U. 1982 Nr 30, poz. 210 z późn. zm.), inne ustawy oraz zarejestrowany statut. Spółdzielnia nabywa osobowość prawną z chwilą wpisania jej do Krajowego Rejestru Sądowego.
- Fundacja to osoba prawna, której działalność oparta jest na majątku przekazanym przez założyciela – fundatora (osoby fizyczne niezależnie od ich obywatelstwa i miejsca zamieszkania bądź osoby prawne mające siedziby w Polsce lub za granicą) i bieżących wpłatach (dotacjach), ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich, jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami.

Fundacje działają na podstawie ustawy o fundacjach z dnia 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. 1984 Nr 21, poz. 97 z późn. zm.). Osobowość prawną uzyskuje z chwilą wpisania jej do Krajowego Rejestru Sądowego.

- Stowarzyszenia i organizacje społeczne – do grupy tej należą: stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe, organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz wspólnoty mieszkaniowe.
- Gospodarstwo rolne oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.
- Baza noclegowa turystyki dotyczy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, tj. obejmuje obiekty hotelowe i pozostałe obiekty; nie obejmuje pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych. Do obiektów hotelowych zaliczamy: hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe (np. zajazdy, gościńce). Pozostałe obiekty obejmują: domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe i pozostałe niesklasyfikowane (np. domy studenckie, internaty, ośrodki rekreacyjno - sportowe itp.). W informacjach o obiektach i miejscach noclegowych turystyki nie uwzględnia się obiektów i miejsc w obiektach przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.
- Obiekt zbiorowego zakwaterowania to:
 - obiekt, gdzie przebywa większa liczba osób np.: internat, dom akademicki lub studencki, hotel pracowniczy, dom dziecka, zakład wychowawczy, dom rencisty, dom pomocy społecznej, dom zakonny, klasztor, szpital, sanatorium, schronisko turystyczne, hotel, motel, pensjonat, noclegownia.
 - zespół pomieszczeń (pokoi i innych pomieszczeń pomocniczych), zlokalizowanych w jednym lub kilku budynkach, zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: hotelarskie, opiekuńczo-wychowawcze, zdrowotne bądź inne, które to usługi związane są z zamieszkaniem w takim zakładzie zwykle większej liczby osób.
 - Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania rejestrowani są według kraju stałego miejsca zamieszkania. Turysta zagraniczny może być wykazywany wielokrotnie, jeśli w czasie jednorazowego pobytu w Polsce korzysta z kilku obiektów noclegowych.

6.2 Źródła danych i sposoby udostępniania

Cecha	Źródło danych	Forma udostępniania
Ludność		
Stan i struktura ludności	Tablice bilansowe GUS	Tablice bilansowe: kwartalne, półroczne i roczne Publikacja GUS „Ludność”. Stan i struktura w przekroju terytorialnym” BDL, baza Demografia
Urodzenia	Akt stanu cywilnego „Pisemne zgłoszenie urodzenia dziecka”	Tablice bilansowe: miesięczne, kwartalne i roczne
Zgony	Akt stanu cywilnego „Karta statystyczna do karty zgonu”	Publikacja GUS „Rocznik Demograficzny”
Migracje ludności	Rejestr PESEL prowadzony przez MSWiA	BDL, baza Demografia
Rynek pracy		
Pracujący w głównym miejscu pracy	Sprawozdanie Z-06 o pracujących, wynagrodzeniach i czasie pracy	Tablice wynikowe Publikacja GUS „Pracujący w gospodarce narodowej” BDL
Bezrobocie rejestrowane	Formularz MGIP-01 przekazywany przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy	Tablice wynikowe; Publikacja GUS „Bezrobocie rejestrowane” kwartalne BDL
Infrastruktura społeczna		
Wychowanie przedszkolne	MEN – system informacji oświatowej	Publikacja GUS „Oświata i wychowanie w roku szkolnym ...” BDL
Szkoły podstawowe		
Gimnazja		
Ambulatoryjna opieka zdrowotna	Sprawozdanie ZD-3	Tablice wynikowe
Udzielone porady	Sprawozdanie o działalności i zatrudnieniu w ambulatoryjnej, specjalistycznej opiece zdrowotnej	MZ-12 Publikacja GUS „Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia ...” BDL
Pomoc stacjonarna społeczna	Sprawozdanie PS-03 zakładu stacjonarnej pomocy społecznej	Publikacja GUS „Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia ...”

BDL

Podmioty gospodarcze

Podmioty narodowej rejestracji REGON	gospodarki wpisane do	Dane Krajowego Rejestru Urzędowego Gospodarki Narodowej REGON	Rejestru Podmiotów	Baza Wojewódzka REGON
Podmioty narodowej zarejestrowane i wyrejestrowane	gospodarki nowo			Publ. US Olsztyn „Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie”
Turystyczne zbiorowego zakwaterowania	obiekty	Sprawozdania o wykorzystaniu obiektu zakwaterowania	KT-1 i KT-1a zbiorowego	Tablice wynikowe Publikacja GUS „Turystyka” BDL

6.3 Spisy tabel i wykresów

Tabela 1. Ludność gminy Grunwald w latach 2010 - 2014.	11
Tabela 2. Liczba ludności w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym.	12
Tabela 3. Współczynnik feminizacji w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym.	13
Tabela 4. Migracje na pobyt stały w gminie Grunwald wg typu, kierunku i płci migrantów (migracje wewnętrzne i zagraniczne) w latach 2010-2014.	14
Tabela 5. Przyrost naturalny w gminie Grunwald w latach w latach 2010-2014.	17
Tabela 6. Przyrost naturalny na 1000 osób w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	18
Tabela 7. Ludność gminy Grunwald w podziale na grupy wiekowe w latach 2010 - 2014.	19
Tabela 8. Udział procentowy poszczególnych grup ludności według funkcji ekonomicznej dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji w 2014 roku.	20
Tabela 9 Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i w wieku przedszkolnym na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014.	21
Tabela 10. Procentowy udział dzieci objętych dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3-6 lat)	22
Tabela 11. Dynamika zmian liczby oddziałów, liczby uczniów i liczby absolwentów szkół podstawowych w gminie Grunwald pomiędzy rokiem 2010 i 2014.	23
Tabela 12. Liczba uczniów przypadająca na oddział szkoły podstawowej na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	24
Tabela 13. Dynamika zmian liczby oddziałów, liczby uczniów i liczby absolwentów na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald pomiędzy rokiem 2010 i 2014.	25
Tabela 14. Liczby uczniów przypadających na oddział na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	25
Tabela 15. Imprezy organizowane przez instytucje kultury i świetlice na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014.	26
Tabela 16. Biblioteki i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014.	27
Tabela 17. Księgozbiory i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w 2014 roku z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	27
Tabela 18. Urządzenia sportowe w gminie Grunwald.	28
Tabela 19. Kluby sportowe na obszarze gminy Grunwald.	29

Tabela 20. Dynamika zmian liczby przychodni – ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 - 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	30
Tabela 21. Porady ogółem udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	30
Tabela 22. Udział procentowy beneficjentów opieki społecznej w ogóle społeczeństwa na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	32
Tabela 23. Wykaz zabytków gminy Grunwald.	43
Tabela 24. Liczba podmiotów gospodarki narodowej z terenu gminy Grunwald wraz z podziałem wg sektorów własnościowych w latach 2010-2014.	45
Tabela 25. Liczba przedsiębiorstw według form własności dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju)	46
Tabela 26. Wskaźniki przedsiębiorczości dla gminy Grunwald wraz z tłem porównawczym dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju)	47
Tabela 27. Liczba podmiotów w podziale na sekcje dla gminy Grunwald.	48
Tabela 28. Liczba organizacji pozarządowych z terenu gminy Grunwald w latach 2010-2014.	50
Tabela 29. Organizacje pozarządowe na terenie gminy Grunwald.	50
Tabela 30. Liczba organizacji pozarządowych, które uzyskały wsparcie w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2010-2014.	51
Tabela 31. Wysokość przyznanych i wykorzystanych środków finansowych na realizację zadań publicznych w ramach otwartych konkursów ofert przez organizacje pozarządowe w latach 2010-2014.	51
Tabela 32. Wykaz głównych obszarów tematycznych, w których przyznawano środki na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2010-2014.	52
Tabela 33. Zatrudnienie w gminie Grunwald w latach 2010-2014.	53
Tabela 34. Liczba osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców.	54
Tabela 35. Ludność gminy Grunwald wg płci i poziomu wykształcenia.	55
Tabela 36. Poziom bezrobocia rejestrowanego w podziale na płeć.	56
Tabela 37. Udział procentowy bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.	56
Tabela 38. Struktura gospodarstw rolnych w gminie.	58
Tabela 39. Analiza SWOT dla gminy Grunwald (mocne i słabe strony).	60
Tabela 40. Analiza SWOT dla gminy Grunwald (szanse i zagrożenia rozwoju).	62
Tabela 41. Analiza SWOT dla gminy Grunwald.	64
Tabela 42. Wyniki analiza SWOT/TOWS.	66

Tabela 43 Macierz strategii.....	67
Tabela 44. Etapy monitoringu Strategii.	95
Wykres 1. Ludność gminy Grunwald w latach 2010 - 2014.	11
Wykres 2. Procentowa zmiana liczby ludności w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	12
Wykres 3. Współczynnik feminizacji w 2014 roku dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji wraz ze zmianą procentową w przyjętym okresie referencyjnym.	13
Wykres 4. Migracje na pobyt stały w gminie Grunwald wg typu, kierunku (migracje wewnętrzne i zagraniczne) w latach 2010-2014.....	15
Wykres 5. Przyrost naturalny w gminie Grunwald w latach w latach 2010-2014.....	17
Wykres 6. Przyrost naturalny na 1000 osób w latach 2010 - 2014 dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.....	18
Wykres 7. Ludność gminy Grunwald w podziale na grupy wiekowe w latach 2010 - 2014.....	19
Wykres 8. Udział procentowy poszczególnych grup ludności według funkcji ekonomicznej dla gminy Grunwald z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.....	20
Wykres 9. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i w wieku przedszkolnym na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014.	22
Wykres 10. Procentowy udział dzieci objętych dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3-6 lat)	23
Wykres 11. Liczba uczniów przypadająca na oddział szkoły podstawowej na terenie gminy Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	24
Wykres 12. Liczby uczniów przypadających na oddział na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego w gminie Grunwald w latach 2010-2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.....	25
Wykres 13. Imprezy organizowane przez instytucje kultury i świetlice na obszarze gminy Grunwald w latach 2010-2014.	26
Wykres 14. Księgozbiory i czytelnictwo na obszarze gminy Grunwald w 2014 roku z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	28
Wykres 15. Porady ogółem udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.	31
Wykres 16. Udział procentowy beneficjentów opieki społecznej w ogóle społeczeństwa na obszarze gminy Grunwald w latach 2010 – 2014 z tłem porównawczym na wyższym poziomie agregacji.....	32
Wykres 17. Liczba podmiotów gospodarki narodowej z terenu gminy Grunwald w latach 2011-2014 wraz z linią trendu.	45

Wykres 18. Udział procentowy sektora publicznego i prywatnego w ogóle podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Grunwald, powiatu ostródzkiego, województwa warmińsko-mazurskiego, Polski.	46
Wykres 19. Wskaźniki przedsiębiorczości dla gminy Grunwald wraz z tłem porównawczym dla wyższych poziomów agregacji (powiatu, województwa i kraju)	48
Wykres 20. Udział procentowy podmiotów gospodarki dla gminy Grunwald w podziale na sekcje.	49
Wykres 21. Liczba organizacji pozarządowych z terenu gminy Grunwald w latach 2010-2014.....	50
Wykres 22. Zatrudnienie w gminie Grunwald w latach 2010-2014.	53
Wykres 23 Liczba osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców.	54
Wykres 24 Ludność gminy Grunwald wg płci i poziomu wykształcenia.	55